

Genius loci českého jihozápadu

Sborník z konference konané 18. května 2005
ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje
Katedra českého jazyka a literatury ZČU v Plzni
Plzeň 2006

Copyright © 2006: autoři jednotlivých statí
Všechna práva vyhrazena

ISBN 80-85093-99-5

Přátelé, vážené kolegyně, vážení kolegové, dámy a pánové,

dovolujeme si Vám předložit první (skromný) výsledek společných snah výzkumného týmu bohemistů, slavistů, informatiků, etnografů a kulturních pracovníků jihozápadočeského regionu: učitelů kateder obou regionálních univerzit (Západočeské i Jihočeské) i pracovníků Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje a Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Soubor textů, který tvoří základ tohoto sborníčku, je vlastně materiálovým podkladem, z něhož vycházelo jednání I. regionální konference Genius loci českého jihozápadu, která proběhla dne 18. května 2005 na půdě SVK PK (s podporou katedry českého jazyka a literatury PEF ZČU v Plzni; oběma institucím patří náš srdečný dík).

Do finálního souboru je zařazen poměrně pestrý soubor textů, který zahrnuje seznámení s problematikou etnografických specifik regionu (příspěvky dr. Ulrychové a dr. Krejčí), vymezení vybraných oblastí a popis jazykových zvláštností - zejména slovníku (dr. Holub, dr. Bína, dr. Psutková), seznámení s problematikou informační podpory výzkumu prostřednictvím dokumentů uložených v knihovnách a prostřednictvím problematiky zpracování dat (doc. Klečková, ing. Mouček, dr. Vyčichlo) a pohled na multikulturní problematiku našeho regionu, popř. na výuku češtiny v regionech zahraničních (Mgr. Kaguševa, Mgr. Pešková). Jsme rádi, že můžeme připojit i rejstřík vlastních jmen a adresář účastníků.

Jak vyplývá ze závěrů konference (viz Konference GENIUS LOCI a její závěry), možnosti další práce se objevují ve dvou základních oblastech: na poli jazykovědném a při bádání kulturologickém a etnografickém. Jazykovědný výzkum se pak může orientovat především na další sběr dialektologického materiálu (zejména lexikálních jednotek, tedy pojmenování) a na současný stav mluveného jazyka na jihu a západě Čech (tedy nejen na zmíněné „dialektismy“).

V souvislosti s určením směrů výzkumu bylo už od počátku práce výzkumného týmu jasné, že se sběr materiálu musí postupně diferencovat (k tomu srv. příspěvek Z. Holuba).

Ve vztahu k tzv. dialektismům se jedná především o nutnost pokračovat v dosavadním sběru jednotek, přičemž bude nutné dále vymezit oblast (oblasti) a vytipovat jednotlivá místa, stanovit jednotnou podobu sbíraného materiálu (rozsah, informace - údaje o informantech apod.). Součástí programu je i zpracování mapy a ozvučení (ve spolupráci s FAV) a příprava publikace dílčích sběrů (na základě postupného sběru v menších vymezených lokalitách), jejíž struktura bude obsahovat i charakteristiku lokality, popis její vývojové dynamiky (současného stavu i vývojových tendencí), abecední slovník (diferenční) s přesně vymezeným systémem klasifikace a ukázky textů. Stále je otevřen problém zpracování věcného slovníku; jistě i tomuto tématu

budou budoucí diskuse věnovány. Bude pokračovat práce na utváření databáze (její dosavadní i postupně upravované podoby).

Vzhledem k probíhající nivelizaci nářečí na západě a jihu Čech nelze ovšem očekávat podobné výsledky, jakých mohou dialektologové (lexikografové) dosáhnout (např.) na Moravě nebo ve Slezsku. To ale není nový poznatek; proces vyrovnávání probíhá v rozmezí desetiletí i staletí jazykového vývoje.

Ve vztahu k mluvenému jazyku regionu je důležité orientovat se na současný stav mluveného jazyka na západě a jihu Čech (tedy nejen na dialektismy). Jedná se o progresivní možnost výzkumu (pokud bude pro věc získáno dost sběratelů a zpracovatelů); podobným směrem jsou zaměřeny i současné aktivity Ústavu Českého národního korpusu v Praze (FF UK). Předpokládá se tedy sběr ve dvou liniích (např. v návaznosti na některé publikované výsledky obdobných výzkumných programů jazykovědných pracovišť českých i moravských univerzit; připomeňme práci týmu M. Krčmové, J. Jančákové, D. Davidové, s. Kloferové, L. Olivové - Nezbedové apod.).

Úkoly přijaté v závěru našeho konferenčního jednání (viz Konference GENIUS LOCI a její závěry) potom zcela nepochybně naznačují, že se v podobném duchu profilují snahy všech členů výzkumného týmu; a to i těch, kteří se v důsledku pracovních povinností nemohli konference přímo zúčastnit (dr. Bína, dr. Chýlová, dr. Psutková).

Každý výzkum by měl být podporován přísunem informací, které výzkumnému týmu usnadní práci. Jednak tím, že pomocí rešeršních služeb budou vyhledány záznamy dokumentů na zadané téma tak, aby se pracovníci výzkumného týmu mohli seznámit s veškerou literaturou, která byla k tématu publikována. Jistě nelze odborníky, kteří se danou problematikou zabývají, podezřít z toho, že by jim podstatné souvislosti unikaly, že by neznali příslušnou literaturu, je však třeba najít všechny nebo alespoň většinu informací a tím pozici výzkumného týmu ulehčit a pomoci mu

Je třeba „přisunout“ členům týmu relevantní informace publikované nejen v monografiích, ale vyhledat i články ve vědeckých a odborných časopisech a výzkum zejména v lingvistických disciplínách často podpořit i informacemi publikovanými v denním tisku. Dnes v době převratných informačních technologií lze zjišťovat zpětně i informace zveřejněné prostřednictvím rozhlasu či televize. V moci pracovníků knihoven je pak doručit tyto informace ze zkoumané oblasti pracovníkům výzkumného týmu „až na stůl“.

Knihovnictví je služba, která má schopnost v dokonalé změti informací, které kolují prostorem a časem, najít ty pravé. Proto se pracovníci Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje připojili k práci

týmu, aby vyzkoušeli svoje schopnosti v opravdu těsné spolupráci s výzkumným týmem a připravili pro jeho práci odpovídající podmínky.

Jedním z výsledků spolupráce je soupis literárních prací publikovaných z oblasti historie, folkloristiky a etnografie zkoumaného regionu, které samy o sobě přinášejí nepřeborné množství lingvisticky zajímavého materiálu. Taková spolupráce nepochybně musí přinášet své ovoce.

Věřme tedy, že můžeme našemu sborníčku popřát šťastné vykročení k laskavému (sympatizujícímu) čtenáři (z řad odborně či zájmově motivované veřejnosti) a výzkumnému týmu úspěšné rozpracování dalších dílčích kroků výzkumu, popř. naplnění časových termínů explorace... etc... etc...

Zbyněk Holub, Helena Chýlová, Jaroslav Vyčichlo

Marta Ulrychová

Obraz amerického vojáka – osvoboditele ve vzpomínkovém vyprávění obyvatel Plzně a okolních obcí

„Američané, kteří v roce 1944 padli v Normandii, byli urostlí chlupci a měřili v průměru 173 cm, a kdyby se nakladli jeden na druhého, chodidla k temenům hlav, měřili by dohromady 38 kilometrů“.¹ Takto začíná Patrik Ouředník svá *Europeanna*, útlou knihu, která si v roce 2001 získala nadšený ohlas u řadových čtenářů² i odborné kritiky.³ Nejedná se zde o žádnou z „vybitých shrnujících formulí“, o nichž v souvislosti s Ouředníkovou knihou hovoří Václav Bělohradský.⁴ Sdělení naopak svou neotřelostí poukazuje na fakta, fyzicky sice dobře měřitelná, z hlediska „zdravého“ lidského rozumu však stále nepochopitelná. „Padali jsme jeden přes druhého, nikdo nevěděl, kdo je kdo, důstojníci nás poháněli dopředu. Musíte makat, makat, makat... A ten nahoře? Ten na nás v tu chvíli nemyslel!“⁵

Den „D“ zůstává pro mnoho lidí zlomovým okamžikem, vzbuzujícím obavy i naděje zároveň. „Za svítání jsme spolu s otcem sledovali ze střechy našeho domu spojenecká plavidla. Otec prožíval rozrušení, uvědomoval si, co všechno nás v nejbližších dnech čeká.“⁶

Dr. J. P. Wakefield ze státu Iowa, který se jako důstojník 2. pěší divize zúčastnil boje o Omaha Beach u St.Laurent-sur Mer vzpomíná: „V našich naivních představách nebylo ani pochyb o tom, že jsme, jak nám bylo řečeno, vojáci symbolizující osvobození a svobodu. Upřímně jsme věřili, že většina evropských národů je obětí nacistického režimu vedeného Adolfem Hitlerem a trpí tyraní a mučením, které tento režim prováděl. Ale k našemu zděšení to nevypadalo, že by se to týkalo těch lidí, které jsme až dosud v Normandii viděli. Naše přijetí v Evropě nebylo takové, jaké bychom si byli přáli. (...) Přirozeně, že jsme očekávali, že Francouzi pro nás budou mít více pochopení vzhledem k tomu, že přivážíme svobodu. (...) Nikdy nezapomenu na prvního Francouze, kterého jsem uviděl na Omaha Beach. Nezdálo se mi, že by byl sklíčený, ale požíval se na mne tak, jako by chtěl říci: Vraťte se domů, nechte nás na pokoji. Jak válka pokračovala, hodně vojáků si přálo

¹ Ouředník, Patrik: *Europeanna*, Paseka, Praha – Litomyšl 2000, s. 7.

² Zahradníčková, Hana: Král je Ouředník!, *Lidové noviny*, 29. 12. 2001, roč. 14, č. 301.

³ Stich, Alexandr: Oslava jazyka. *Lidové noviny*, 29. 12. 2001. roč. 14, č. 301.

⁴ Bělohradský, Václav: Jak přežít vědy o člověku aneb Století Patrika Ouředníka. *Právo* 28. 2. 2002, roč. 12, č. 50.

⁵ Z výpovědi účastníka bojů v Normandii, válečného veterána XY v Plzni v květnu 2002.

⁶ Z výpovědi Evelyn Ferón (Fécamp) v době její návštěvy v Plzni v červenci r. 2002.

řídít se radami a přáním tohoto člověka.“⁷ Obyvatelé Plzně a okolí se o bojích a postupu Spojenců dozvídali buď z rozhlasových zpráv nebo z letáků. „Koncem války, když už se Američané blížili, tak sme často poslouchali rádio a já už sem měla kolikrát takovej strach, protože k nám to rádio chodili poslouchat i jiný lidi, rádio sme měli akorát my a Kovaříkojc naproti, a já dycky říkala: prokristapána, dycky dyž bylo k večeru a začala vysílat ta cizina, já sem tomu našemu tatínkovi říkala: tatínku, prokristapána, dyby nás někdo udal, tak nás všechny tady zastřelí, no a to víš, nebylo to nic platný, protože každej byl dychtivej, kdy už bude konec tý války a vědělo se, že Američané sou už blízko, ale Němci tu cizinu často rušili jinýma stanicema no a právě z toho rádia sme přesně věděli, kde sou Američané, kde bojujou a kdy tady u nás asi tak budou.“⁸ Teprve po skončení války přišlo na řadu i přímé vyprávění účastníků. Jak pamětníci, tak i příslušníci dalších generací, kteří tyto události „znají“ z válečné literatury nebo z dokumentárních či hraných filmů, je vnímají jako stresující zážitky, které nadlouho poznamenaly psychiku celé „válečné“ generace. „Což o to, nám bylo hej, my jsme se dostali na břeh až se třetí vylodovací vlnou, ale ti chudáci před námi, to muselo být hotové peklo.“⁹

Také pro řadu plzeňských pamětníků je 6. červen 1944 časovým bodem, od něhož se odvíjí dlouhá cesta spojeneckých vojsk, která v jejich představách končí vjezdem amerických vojáků na plzeňské náměstí.

Do Evropy

Nad vyloděním v Normandii jsme se pozastavili proto, abychom hned v úvodu poukázali na základní stereotyp, převažující v mysli plzeňských pamětníků, a sice stereotyp **bezelstného, mladého, téměř nedospělého vojáka, disciplinovaně bojujícího za osvobození okupované Evropy**. „Chlapci, co nás vosvobodili, voni to byli ve skutečnosti všechno samí mladý lidi, to vojsko, to byli samí mladý.“¹⁰

Jak jsme názvem naznačili, je naší snahou postihnout další stereotypy, které si obyvatelé Plzně o svých osvoboditelích vytvořili na základě vlastních zkušeností. Tyto stereotypy jsme zaznamenali ve výpovědích dosud žijících pamětníků. S pomocí studentů kulturní a sociální antropologie Fakulty humanitních studií Západočeské univerzity byl proveden v podzimních měsících r. 2001 a 2002 kvalitativní výzkum, spočívající v zachycení rozhovorů se čtyřiceti informanty, pocházejícími z Plzně nebo nejbližšího okolí. Při získávání informací byla dána přednost tzv.

⁷ Roučka, Zdeněk: Osvobození. Věnováno těm, kteří se těchto slavných dnů nedožili. Plzeň 1990, s. 5.

⁸ Z výpovědi Anny Kohelové (nar. 1923).

⁹ Z výpovědi majora Československé armády XY v Jáchymově r. 2000.

¹⁰ Z výpovědi Zdeňka Klase (nar. 1926).

narativnímu interview.¹¹ Jako vhodná se tato metoda ukázala být tam, kde výzkumníci a informanti nebyli vázáni příbuzenskými vztahy. V opačném případě se lépe uplatnil standardizovaný rozhovor. Rozhovory byly zaznamenávány na diktafon a studenty poté přepsány do písemné podoby, v níž byla respektována norma, doporučená autory publikace „Mluvená čeština v autentických textech“.¹² Rozhovory probíhaly v domácím prostředí informantů. Byly předem domluveny a podle sdělení studentů proběhly v neformálním a srdečném ovzduší. Dotazování vycházeli studentům vstříc a byli potěšeni zájmem mladých lidí, kteří jim pomohli vybat si více než půlstoletí staré radostné zážitky. Protože se jednalo o předem domluvené návštěvy, informanti se na ně dobře připravili. Studentům poskytli k nahlédnutí fotografie nebo památníky se zápisy amerických vojáků, shromáždili drobné předměty, připomínající jejich pobyt, např. součásti uniforem, včetně nášivek, dále části polní výstroje, neopomněli ani dobový tisk a publikace, vyšlé v časovém rozmezí let 1945–48, posléze i ty, jež se objevily po roce 1990.

I když se snažíme pojednat o stereotypch, dali jsme v názvu příspěvku přednost slovu „obraz“. Jako výpůjčku z literární teorie jsme ho zvolili proto, abychom jeho spojení se slovem „osvoboditel“, nadužívané v době komunistického režimu, konečně naplnili uceleným obsahem. Počínaje únorovým pučem roku 1948 nemohl být osvoboditelem nikdo jiný než sovětský voják, a to i v takových oblastech, kde tomu tak prokazatelně být nemohlo.¹³ Na plzeňských školách tak nutně docházelo ve výuce dějepisu k dezinformacím. Bázlivější učitelé přítomnost Američanů nejenže popírali, ale svým žákům je dokonce představovali jako sovětské vojáky převlečené do amerických uniforem.

Tím se dostáváme k cíli našeho výzkumu. Zamlčování pravdy, historických dat, absence odborné literatury a nemožnost diskuse vedly v části republiky, kdysi oddělené demarkační čarou, k náhradním formám v podobě tzv. „orální historie“. O jejím vztahu k oficiální historii se debatuje již dlouho.¹⁴ V současné době probíhají tyto diskuse zejména v oblasti francouzských sociálních věd.¹⁵ Studie francouzských etnologů a antropologů (např. Pierra Nory, Cvetana Todorova aj.) se zabývají vztahem

---

¹¹ Schütze, Fritz: Narativní interview ve studiích interakčního pole. Biograf 1999, č. 20, s. 33-51.

¹² Müllerová, Olga – Hoffmannová, Jana – Schneiderová, Eva: Mluvená čeština v autentických textech. H & H, Praha 1996, s. 1-13.

¹³ Slovní spojení „sovětský voják – osvoboditel“ vytvořené v duchu ruského jazyka, našlo své vyjádření jak v literatuře, hudbě, filmu, tak i ve výtvarném a sochařském umění. Sochy s touto tematikou se objevovaly i na takových místech, kam jeho noha nikdy nevkročila.

¹⁴ Halbwachs, Maurice: Les cadres sociaux de la mémoire. Paris 1925.

¹⁵ Bibliografie viz Politika paměti, Cahiers du CeFRes, Praha 1998, č. 13, s. 46.

paměti a historie, zejména choulostivého tématu zneužívání paměti z hlediska ideologického, z hlediska psychologického pak problémem jejího prostého selhávání. Tyto faktory si musí každý výzkumník znovu uvědomit. Dotazovaným osobám bylo v době osvobození v průměru 15-20 let, zcela výjimečně jsme měli možnost se setkat s osobami staršími. Věk limituje způsob vnímání a chápání reality. Dnešní informanti jsou povětšinou právě ony děti či dospívající mládež, která se po šesti letech německé okupace dostala poprvé do kontaktu s osobami, hovořícími jiným jazykem než česky nebo německy.

Během posledním dvanácti let se oficiální historie v souladu s politickou reprezentací snažila dohnat zanedbané. V květnu roku 1990 v Plzni došlo k mohutným oficiálním oslavám, jichž se zúčastnili prezident republiky Václav Havel, velvyslankyně Spojených států amerických Shirley Temple-Blacková a řada válečných veteránů. Oslavy byly provázeny spontánním zájmem Plzeňanů. Mnohým pamětníkům připomněly podobné události z roku 1945.¹⁶ I v dalších letech byly oslavy korunovány přítomností politiků, budováním památníků¹⁷, zasazováním stromů, pořádáním výstav a přitažlivými kulturními programy, v nichž nechyběly ani koncerty amerických orchestrů.

Prokazatelně mnoho užitečného bylo vykonáno jak na poli regionálního bádání, tak i v oblasti amatérského sběratelství. Byl znovu zveřejněn fotografický materiál, po léta tajně ukryvaný formou negativů, ale

---

¹⁶ Byla to zejména vojenská přehlídka 15. 6. 1945, při níž za účasti prezidenta republiky Edvarda Beneše defilovalo téměř 9 500 vojáků po trase začínající na Borech a směřující přes Klatovskou třídu, sady Pětatřicátníků na náměstí Republiky a končící na Anglickém nábřeží. Po přehlídce vyznamenal československý prezident sedm amerických generálů a šest důstojníků V. armádního sboru Řádem bílého lva a Československým válečným křížem 1939. Na konci června (25. 6.) byly pěší divize V. sboru převeleny přes USA do Tichomoří a byly nahrazeny XXII. sborem pod velením generálmajora Ernesta Harmona. Následovaly oslavy Dne nezávislosti USA. Další přehlídky 4. 8. 1945 se zúčastnil prezident Edvard Beneš, ministr zahraničí Jan Masaryk, nový americký velvyslanec Lawrence Steinhardt a generálmajor Ernest Harmon. (Viz Roučka, Zdeněk: Američané a Západní Čechy, Plzeň 2000).

¹⁷ Dne 6. 5. 1990 byl prezidentem ČSFR Václavem Havlem a velvyslankyní USA S. Temple-Blackovou u zastávky městské dopravy v aleji Svobody zasazen strom. Téhož dne byl na křižovatce Americké a Klatovské třídy položen základní kámen k pomníku americké armády, jehož původnímu budování zamezil v roce 1948 komunistický režim. Pomník byl slavnostně odhalen 6. 5. 1995. Pomník se sestává ze dvou žulových pylonů, z nichž levý nese znak 16. obrněné divize s textem „*THANK YOU AMERIKA! ON MAY 6th 1945 THE CITY OF PLZEŇ WAS LIBERATED BY THE U.S. ARMY*“, pravý - se znakem českého lva - nese český překlad. Na kruhové desce je znázorněna mapa Evropy a hlavní směry postupu jednotek americké armády, včetně jejich označení. (Viz Gruber, Josef – Knoflíček, Zdeněk – Maderová, Marie: Pomníky a pamětní desky v Plzni, Plzeň 1997).

také korespondence včetně polní pošty. Veřejnost byla udivena a doslova fascinována množstvím utajovaných předmětů, které i přes svoje nápadné rozměry unikly očím donašečů, ať se již jednalo o motorová vozidla, či vojenskou výzbroj. Nejvýmluvnějším dokladem je každoroční jízda Osvobozovacího konvoje, kterou od r.1990 pořádá plzeňský Military Club. Osobitým „skanzenem“ je i v době oslav přechodně zřízený vojenský tábor s kuchyní, jídelnou, prádelnou a sanitárním zařízením. Nesmíme zapomenout ani na osobní setkání, k nimž mohlo opět dojít až po pádu komunistického režimu, znovunalézání ztracených osobních či alespoň písemných kontaktů, z nichž mnohé mohly být bohužel navázány již jen prostřednictvím potomků.

Zatímco porevoluční doba veřejnosti znovu zpřístupnila památku na osvobození formou oživených předmětů či vytvářením nových „míst s pamětí“¹⁸, zůstala orální historie využita jen částečně, a to ze strany novinářů nebo historiků, kteří byli ochotni připustit její přínos i přes nebezpečí nepřesnosti a subjektivního zabarvení. Domnívám se, že právě zde se promarnilo mnoho času, neboť jakékoliv pokračující bádání představuje v tomto směru záchranu v hodině dvanácté.

V průběhu získávání dat jsme našli velmi nápadného společného jmenovatele. Byla jí mstřícnost informantů se tímto tématem zabývat. Lidé vysokého věku, povětšinou již sužovaní vážnými zdravotními problémy, byli schopni se od nich alespoň na chvíli odpoutat, jestliže se jim znovu připomněla doba, v níž mohli prožít nesmírné psychické uvolnění. Většina z nich si vybavila přesné datum (6. 5. 1945), kdy se američtí vojáci objevili v ulicích Plzně. Téměř všichni pak dokázali popsat stav radosti a nebývalého vzrušení, které po příchodu Američanů zavládlo: „Jsem už sice stará a už mi to nemyslí, ale tohle si ještě vybavuji v paměti dobře! Na lidech bylo vidět, že jsou celkově uvolnění, někteří působili jako blázni.“¹⁹ „Většina osazenstva hnala na Škvrňany, na hlavní silnici od Domažlic. Tam byly davy lidu. Furt křičely, že už přijíždí, a najednou doopravdy jel džíp, v tom americký vojáci s vlajkou. Byl to jásot. Všichni jim běželi naproti. A hned za nima začly přijíždět tanky osazený vojákama a zastavily. Tak bylo velký objímání a líbání, ale ty říkali, že musí ject stíhat ty Němce. Přijížděli pořád další a další. No a začali se ubytovávat. Nakonec hned ten první den k večeru začla velká panika mezi lidem, co sme stáli na silnici a vítali je, že sou tam černoší. To víš, pro nás tenkrát černocho byl něco exotickýho. No a voni doopravdy přijeli v tych džípech – černoší. Ale za chvílku se vobjímali černoší, běloší, všichni dohromady. Ty rozhazovali žvejkačky hlavně dětem

---

¹⁸ Z výpovědi paní XY (nar. 1922).

¹⁹ Z výpovědi paní XY (nar. 1922).

a Češi se s nima líbali a prostě byl zmatek na zmatek.²⁰ Zbývá dodat, že se jednalo o kolonu 16. obrněné divize brigádního generála Johna L. Pierce.²¹

Podobné dojmy však mají i obyvatelé obcí jižně od Plzně. „To ti můžu říct, že ty přišli po stejnej cestě vod těch Radobčic jako tenkrát ty Němci, ty jejich tanky a technika, to sme nikdy předtim neviděli. Podle mě to byla nejlíp vybavená armáda.“²² Poslední uvedená výpověď je zajímavá ještě z jiného důvodu. Muž z Černic (dnešní součásti Plzně), jemuž bylo v době osvobození 13 let, dokáže tuto událost popsat na základě srovnání, a to velmi názorného, s příchodem německých jednotek: „Jak ty Němci sem vtrhli, v tom devětatřicátým, to si taky pamatuju, i dyš sem byl malej. Bylo mi sedm let, ale v paměti to mam úplně, jako dyby to bylo dneska. Je zajímavý, že takovýdle věci se v tej mysli tak utvrdí a tak zakoření, že to snad celej život v tej mysli člověk bude mít. Úplně vidim ty Němce, jak sem tenkrát bydlel s rodičema v Černicích u tý silnice, kerá vede do Radobčic – a po tej vlastně Němci přijížděli. Tenkrát byl takovej poprašek sněhovej, sychravý počasí a voni nemohli, klouzalo jim to, nemohli vyjet do toho kopce nahoru. Tak všichni ti muži z tý ulice museli jít posejpat tu vozovku. A potom vidim úplně, my sme měli zrovna to vokno do tý ulice, tak jak jedou ty na tich motorkách s těma sajtkárama. Ten v tej sajtkáře, jak tym kulometem mířil do těch voken, no, to bylo hrozný, eště ted' mi úplně trne.“²³ Podobných výpovědí bychom našli celou řadu, a to zvláště u pamětníků z okolních plzeňských vesnic. Právě zde dochází ke kontrastnímu srovnání, a to na základě možnosti sledovat, co se děje na jediné přístupové cestě.

Vraťme se nyní znovu k vyprávění válečného veterána dr. J. P. Wakefielda, který byl po útoku na Pearl Harbor povolán do aktivní vojenské služby jako student posledního ročníku Státní univerzity Iowa. Jak jsme již výše uvedli, zúčastnil se vylovení v Normandii a následných osvobozovacích bojů. Jaké byly jeho dojmy z Plzně? „Když jsme bojovali v Německu, obyvatelstvo nám připadalo neochotné, uzavřené, nevyzpytatelné, skeptické. Do určité míry se obávali naší morálky a motivovanosti. (...) Když jsme vyhráli bitvu u Lipska, dostali jsme příkaz, abychom se zastavili, přerušili palbu a čekali, až se setkáme s Rusy. Byli jsme dvě a půl hodiny od Berlína a když jsme tři dny čekali, aniž bychom viděli jediného ruského vojáka, dostali jsme rozkaz přesunout se ve tmě do jiné země, kterou nikdo, kromě pár lidí z velitelství, neznal. Když jsme se zastavili, byli jsme v palebné pozici na jižním směru před Plzní v Československu. Jenom málo jsme si uvědomovali, že tohle má být naše poslední palebná pozice na evropském kontinentu během druhé světové války. Většina z nás málo slyšela o této

²⁰ Z výpovědi Jindřišky Janotové (nar. 1926 v Plzni).

²¹ Viz Roučka, Zdeněk: Američané a Západní Čechy, Plzeň 2000, nestránkováno

²² Z výpovědi pana XY z Černic u Plzně (nar. 1932).

²³ Tamtéž

malé zvlněné zemi. (...) Když jsme se přesunuli z československé jihozápadní hranice v dvouapůl-tunových nákladřácích do Plzně, věděli jsme, že jsme konečně mezi opravdovými přáteli, že k nám cítí úctu, lásku a hluboký obdiv, nejenom jako k vojákům přivážejícím osvobození, ale proto, že jsme byli prostí Američané. (...) Mohli jsme jen doufat, že se určitě během naší bojové cesty dočkáme příznivého přijetí, a to se nám splnilo zde. Nic nemohlo být větší odměnou pro divizi, která bojovala od Omaha Beach, prošla živými ploty Normandie, ulicemi Brestu, přes střední Německo a konečně do Československa, a to jen s nepatrným zájmem veřejnosti.²⁴

Výše uvedená slova můžeme potvrdit i dalšími výpověďmi z řad občanů, žijících tehdy v nejbližších vesnicích nebo na samém kraji Plzně. Hranice Sudet se hluboko zařezávala k samotnému městu, a tak s radostným, bezprostředním a srdečným uvítáním se američtí vojáci setkali skutečně až po vyčerpávající cestě nepřátelským územím.²⁵ „Pátýho přijeli, skupina asi šesti džípů, kteří měli namontovaný za předním sklem kulometry obrácený jednak dopředu vodorovně nebo nahoru proti letadlům a pomalu jeli směrem na Plzeň. To bylo přibližně tak v devět hodin ráno. Ve dvanáct hodin se ozval ohromný rachot a přijížděly pancéřové jednotky americké armády směrem od Zbuchu po státní silnici směrem na Plzeň. Nepřetržitý proud železných obrů se valil směrem k městu. Lidé jim mávali, oslavovali, házeli jim kytice bezu, modrej, bílej, to byl šeřík, a oni jim zas házeli cigarety nebo čokoládu, no a některý ty pancěře se zastavili a ptali se, zda známe prezidenta Beneše.“²⁶

S klidem frontového vojáka

Příjezd amerických jednotek se neobešel bez incidentů – posledních zoufalých pokusů ostřelovačů, sídlících v horních patrech a v půdních prostorách plzeňských domů na Klatovské třídě, v sousedství Velké synagogy, v Prešovské ulici a na věži chrámu sv. Bartoloměje na náměstí Republiky. I tyto poslední výstřely zůstávají v povědomí, v detailech se však výpovědi značně rozcházejí. Každý z pamětníků však jednohlasně vyzdvihuje klid amerických vojáků, s nímž ostřelovače likvidovali. „Najednou to vypuklo, myslim v deset hodin dopoledne. Němci začli střílet, voni vobsadili ty věže u synagogy, veškerý ty půdy na náměstí i věži, ale to byli většinou ty fanatický Němci a většinou to byli takoví hitlerjugend parchanti, který začli střílet na náměstí, kde už bylo spousty lidu, a voni začli a nikomu se nic nestalo, protože tam byly tanky a voni ty Američaní je

²⁴ Roučka, Zdeněk, Osvobození, c.d., s. 5

²⁵ Podobně byli 5. 5. 1945 americké jednotky uvítány v Domažlicích a o den později v Sušici a Klatovech, tedy prvních českých městech, ležících za hranicemi Sudetské župy.

²⁶ Z výpovědi ing. Stanislava Petráška (nar. 1929).

vodvedli k barákům ke zdi a to sme poprvně viděli, jak ty Američané začli v klidu vytahovat z těch půd ty Němce a to si viděl, jak byli skutečně vostřiléný tou frontou, prostě tou válkou, že ňák si na nich neviděla nervozitu, klidně si zapálili doutník a šli a za chvíli je vyťahali.“²⁷

Nejlépe vybavená armáda

Lidé byli doslova uchváćeni disciplinovaností armády, její operativností a vymoženostmi logistiky. „To sme poprvé v životě viděli, že vezli špalky dříví a topili a my sme najednou koukali a poprvé sme se divili, že ty Američané jako kdyby tu Plzeň znali, ty empí na křižovatce dirigovali, jako kdyby tu byl policajtem, ty tam a ty tam, za chvíli si viděla, jak třeba na náměstí Míru začly se stavět stany. Během chvílky měli ty stany postavený, u sokolovny taky ještě. Vedle sokolovny byla prádelna, to sme taky koukali jako blázní. Voni hodili do Radbuzy takový hadice, měli obrovský bubny, všechno automatický, člověče, voni měli takový bazény, to taky bylo z ňáký gummy ty bazény už tenkrát a měli filtry, že tekla krásná čistá voda do těch bazénů a pak z těch bazénů do těch prádelen. To dělali černoší. Černoší převážně byli šoféři, rozváželi to zboží, no prostě, co armáda potřebovala. No a teďko sme si říkali: ježíšikriste, nikde sme neviděli žádný špalky uhlí, budou baštit nebo nebudou, najednou voni, voni to měli na benzín, tu kuchyň, člověče, to se neznalo takováhle armáda. Zrovna tak sme neznali a prakticky prvně v životě sme viděli buldozer, tenkrát tady nic takovýho neexistovalo. No a tím pádem taky voni pomohli vodklidit ty trosky, protože jinak bysme to dobejvali lopatama a krumpáčema. To sme koukali, jakou to má sílu a jak to nabírá všechno. Ta kuchyň nás překvapila, voni najednou drc, měli rozložený stoly a baštili, nemysli si, voni baštili vidličkou a nožem.“²⁸ Američané však s sebou přivezli i to, co bylo tehdy nepostradatelné pro nemocné, totiž penicilin. Mohli bychom zde uvést četné případy, kdy se američtí vojenští lékaři svou péčí zasloužili o záchranu životů, zejména dětských.

„Frontáci“ a okupační armáda

Při výkladu o zkušenostech z pozdějšího několikaměsíčního soužití (americká armáda zůstala v Plzni do srpna r. 1945) Plzeňané neopomenou připomenout rozdíl mezi „frontáky“ a pozdější okupační armádou. „Ty dávali všechno, ty první, no a pak přišla okupační armáda a tam už byli i Němci, ty jako americký vojáci, a to už byli takový, co šmelili, jak se říká česky, už výměnou za kořalku nebo něco takovýho. To první nadšení

---

²⁷ Z výpovědi Zdeňka Klase (nar. 1926).

²⁸ Tamtéž

pominulo.“²⁹ „Ta první armáda, co přišla, to byli ty indiáni³⁰, tak ty byli celkem solidní klucí. No a ta okupační armáda to už potom byli samej Polák, Němec a Čech.“³¹ „Mezitím se tadleta osvoboditelská armáda vyměnila a přišli místo nich jiní, to už byli takoví jako, no nebyli to frontáci, jak se říká, a tydlety frontáci, to byli takoví ohromně vstřícný, hodný hlavně na děti.“³²

Neslyšným krokem

Mnozí plzeňští pamětníci, zvláště ti, kteří bydleli v okolí dnes již neexistujících kasáren legendárního 35. pěšího polního pluku, vzpomínají na nepostradatelnou zvukovou kulisu protektorátní doby - řinčení vojenských bot a pochodové písně wehrmachtu, usídleného v prostorách kasáren. Jaké překvapení, když kroky pěšáků nové armády zůstaly tiché. „Neklapaly jim boty. To si pamatuju, že dyš šli celej den, tak to nebylo slyšet.“³³ Další výroky by pouze potvrdily, jak nezanedbatelný byl i tento zvukový detail.

Hoši „jako ze škatulky“

Další z neopominutelných zážitků, který fascinoval příslušníky obojího pohlaví, byl vzhled a upravenost uniform. „Američani měli jednu ohromnou vlastnost, že do armády byli vybraný lidi, který budou reprezentovat Spojený státy americký. To bylo vopravdu, to mělo velikej význam. Tenhleten jeden byl vobchodní příručí Tomík, Endy byl elektrikář, Stýf byl klarinetista, takže vopravdu takoví fajn klucí, decentní. No, že byli čistotný, to bylo logický, pač voni měli svojí prádelnu naproti zahradě na pastvišti. Tam byl velikánskej objekt a tam byla ta prádelna. Ty klucí si mohli dnes a denně měnit ty betldrezy, ty košile. To měli furt vyžehlený, čist'ouneký, kalhoty nažehlený puky, čistý boty. To neexistovalo jako dneska vidíš naše vojáky jako švejky. To oni si nedovolili a bylo to ve válce.“³⁴ „Ty měli uniformy, člověče, kórt ty důstojníci, kalhoty a zelený sako. Vzadu takový ty faldy, kožený bundy, furt naleštěný. Já sem měl vod nich kalhoty, bundu a lodičku.“³⁵ „Na nás dělalo obrovskej dojem to, že byli všichni tak jednotně voblečený, někerej měl třeba tříčtvrteční kabát, někerej bundu, ale všichni měli, voni nosili dvojité helmy, takovou vycházkovou, vona byla z takovýho slabýho pertinaxu a na tom měli tu litou ocelovou (...) Pořád

---

²⁹ Z výpovědi Ferdinanda Baleje (nar. 1932).

³⁰ „Indiány“ Plzeňané nazývali příslušníky 2. pěší divize, kteří měli na levém rameni na nášivce hlavu indiána na půdorysu bílé hvězdy.

³¹ Z výpovědi Přemysla Macáka (nar. 1928).

³² Z výpovědi manželů Kazdových (nar. 1931 a 1935).

³³ Z výpovědi Jaroslava Brože (nar. 1927).

³⁴ Z výpovědi plukovníka Luboše Hrušky (nar. 1927).

³⁵ Z výpovědi ? Kazdy (nar. 1931).

chodili nažehlený a nastrojený, voni byli všichni takoví nóbl a nechávali si taky vod nás prát a žehlit, ale voni zase byli k nám takoví štědrý, ty pořád rozdávali bundy, košile, opasky, deky, ty furt byli takoví čistý a i ty tanky a auta se leskly, jak sem přijely, to vypadalo, jako by je zrovna vyrobili, no jo, vono to bylo samozřejmě jen tak naoko.³⁶

Cigarety, čokoláda, žvýkačky a české buchtý

Je pochopitelné, že v důsledku nedostatečné stravy a náhražkových protektorátních receptur, bylo největší senzací jídlo. „Oni měli svoji polní kuchyni, to byl tábor, kde se vyvařovalo a my jsme tam všichni chodili na jídlo. My jsme se ve skutečnosti v té době spravili. Když někam chodíš pět měsíců, jíš čokoládu, konzervy, šunku s vejci, kdepak, to žádná bída nebyla. I doma se vařilo z konzerv, co jsme různě dostali. To byly hlavně vepřové konzervy, dělali taky hodně fazole a maso jako klobásy. A na svačinu nebo ke snídani byla šunka s vejci, čokoláda a suchary.³⁷ Z neznámých pokrmů tehdejších dětem nejvíce utkvěla buráková pomazánka.“Buráková pomazánka. To si pamatuju, to mi tenkrát chutnalo. Byla to pomazánka z buráků v takový plechovce. Vypadalo to jako rozemletý hrách, takový hnědý.³⁸ Zcela spontánně se mezi obyvatelstvem a vojáky rozvinul výměnný obchod založený na principu reciprocity a vzájemné důvěry. „Byli velmi sympatičtí a stále se usmívali. A vždycky mi něco přinesli, třeba čokoládu nebo nějaké jiné jídlo. Taky nám nosili konzervy s oříšky. Pamatuji si, že jsem jim jednou sama upekla slepované cukroví a ten jeden mě pohladil po vlasech, řekl mi něco anglicky, myslím, že to bylo o tom, že je to dobrý a tvářil se, že mu to hrozně chutná.³⁹ „Jelikož byl pátek, tak se dělaly vdolky, no tak sme jim nabídli vdolky a kafe, no a pak k nám chodili každé pátek⁴⁰ „Ty bláhová, kdybys viděla, jak jim chutnala bramborová polívka. Voni to třeba asi ani neznali a potom dýl, dyž už se sehnaly švestkový knedlíky, to by se byli umlátili, a buchtý a koláče, jakmile jim ženská dala buchtý, voni se okamžitě revanžovali.⁴¹ „Oni měli svoje jídlo, ale chutnalo jim to naše, oni pořád chtěli knedlo-vepřo-zelo anebo si i chodili na borůvky a chtěli, abychom jim upekli borůvkovej koláč.⁴² „To bylo ideální, že Američani rozdávali dětem čokoládu, která koncem války byla pro nás nedostižná a žvýkačky. No jo, ty Američani pořád mleli ústy. Starší lidé zase od nich získávali cigarety, které byly jen na příděl, naši tátové, co tíhli k tomu

³⁶ Z výpovědi Jaroslava Brože (nar. 1926).

³⁷ Z výpovědi Oldřicha Blažka (nar. 1931).

³⁸ Z výpovědi Marie Blažkové (nar. 1932).

³⁹ Z výpovědi ? Lepší (nar. 1932).

⁴⁰ Z výpovědi paní XY (nar. 1926).

⁴¹ Z výpovědi Zdeňka Klase (nar. 1926).

⁴² Z výpovědi ? Kazdové (nar. 1935).

kouření, tak pro ty americká cigareta byla úplně něco, něco jako lahůdka, kuřácká lahůdka.⁴³ Z výpovědi informantů je zřejmé, že touha po americké cigaretě ovládla příslušníky několika generací, ať to byli staří kuřáci, po léta závislí na nikotinu, či ti nejmladší, s kouřením teprve začínající z touhy po novém požitku. „Ty Američané, co byli na tom Petákovo, to už asi byli ty okupační, tak tam dědkove sbírali vajgly, cigarety, a voni normálně jim třeba vzal dvacítku cigaret a takhle to hodil z vokna a dědkové se seběhli.“⁴⁴ „No a naše lidi, dej mi cigarety a už mu to vokázal a voni rozdávali. Já sem měl půlku poslední cigarety, dal sem si ji do špičky, že si zapálím, a ten Amerikán se takhle na mě podíval a teď mi vzal tu špičku, takhle to prohlíd a já sem si blbec říkal: dyž si mě vosvobodil, tak si zakuř. A von to vzal a takhle to hodil, to přšelo, dodnes vidim, jak přšelo, a jak ta špička vodplouvala a von takhle šách a dal mi škatulku, sem viděl prvně americký cigarety, mně se úplně zatočila hlava, protože sme za války kouřili ty Viktoria a to ne, to byly slabotiny.“⁴⁵

Lámání jazykových bariér

Nadšené uvítací pozdravy, polibky, objetí. Jaký však byl další vývoj vzájemného dorozumívání? „My sme s nimi měly kontakt jako děti, ale neuměly sme anglicky. Hodně málo lidí umělo pár slov, takže ten kontakt byl těžkej. Voni se snažili něco pochytit, takový ty základní slova a my sme se zase snažili, to se rozjelo tak, že se hned vydávaly takový pomůcky, takový slovníčky s nákejma základníma větama, takový pozdravy a tak, no ale ta bariéra, ta jazyková, byla obrovská.“⁴⁶ „Tot’ se ví, že sem anglicky neuměl, to bylo dorozumívání, jako bych se bavil s nějakým hotentotem, no něco si s posunkama, no něco si se domluvila.“⁴⁷ Dříve narození gymnazisté mohli přece jen uplatnit znalosti francouzštiny. „Já uměla tedy francouzsky, tak já sem se s tím jedním domlouvala francouzsky.“⁴⁸ Snad lépe na tom byli absolventi obchodních akademií a vysokých škol, po nichž nastala okamžitá poptávka za účelem tlumočení při oficiálnějších příležitostech. Zde však nesmíme zapomenout, že mezi americkými vojáky byla řada těch, kteří vzhledem ke svému původu zvládali němčinu, češtinu nebo polštinu, tedy jazyky zdejším obyvatelům srozumitelné. „Některej mluvil i česky, německy třeba, no tak německy sme se domluvili, to byla taková domluva německy, česky, rukama.“⁴⁹ Pro řadu mladých lidí však pobyt Američanů a touha se

---

43 Z výpovědi Ladislava Suchého (nar. 1930).

44 Z výpovědi pana XY (nar. ?).

45 Z výpovědi Zdeňka Klase (nar. 1926).

46 Z výpovědi ? Kazdové (nar. 1935).

47 Z výpovědi Zdeňka Klase (nar. 1926).

48 Z výpovědi Lídy Čermákové (nar. 1924).

49 Z výpovědi pana XY (nar. ?).

s nimi domluvit byla podnětem ke studiu angličtiny. „Byl sem s nima poměrně dobře kamarád, protože já sem si už před válkou – takovej fantasta – koupil takovej kolibří slovníček, tam byly německý, francouzský, španělský a anglický slovíčka. Kromě slovníku česko-anglickýho a anglicko-českýho je tám i konverzace, je tám mluvnice. Takže jakmile na mě promluvili, tak já sem dycky tohleto nosil a hned sem se to naučil, takže za tu krátkou dobu sem se snažil, abych se s nima ňák domluvil.“⁵⁰ „To tenkrát nebyla móda, to nikdo neuměl anglicky, my sme se ve škole učili němčinu, to člověk mluvil česky jako německy, ve válce a potom sem chodila na francouzštinu, no tak trochu francouzsky sem také uměla, ale anglicky vůbec ne. To sem potom ňák začala soukromě chodit v tom pětáctýřicátým roce po maturitě kvůli tomu, aby se s nima člověk domluvil.“⁵¹

V rodinách

Do nejužšího kontaktu s americkými vojáky se Plzeňané a obyvatelé okolních obcí dostali tehdy, byli-li vojáci ubytováni přímo v jejich rodinách. Lidé se ochotně ujímali „frontáků“, aby jim poskytl zasloužené hodiny odpočinku. „Byla vyhlášená akce, že kdo chce Američany na byt, tak že by se moh přihlásit na obecním úřadě. Takže tam byl velkej zástup lidí, kteří se dožadovali, že by ubytovali nějaký příslušníky americký armády, a teďko v tý řadě sem objevil svýho otce. Tak sme se těšili, že budeme mít taky Američany u nás na bytě, ale zájem byl velikej, na nás se už nedostalo. Celá jednotka byla rozebraná. To bylo první den a druhý už byla vyklizena místní škola, která měla hodně místností a tam byl hlavně štáb. A i mužstvo tam bydlelo.“⁵² Mít Američany „na bytě“ patřilo k vysněným dětským přáním. „Muj bratr pořád doma škemral, že všichni maj doma Američany a že chce taky, tak nakonec tam dva přived a voni hned viděli, že máme velkej dům, tak tam hned přivedli další a nakonec jich u nás bydlelo osm, ale jenom z tý první vlny.“⁵³ „Chalupu sme měli podstatně menší než teď, ale táta s tím souhlasil. Pamatuju si, že naši jim uvolnili ložnici a spali sme všichni v kuchyni. Když chodili ven, tak chodili přes kuchyni, kde sme spali, ale kolikrát vyskočili i oknem. Jinak po vesnici jich bydlelo víc.“⁵⁴ „Ubytovaný byli tady po vesnici, u nás byli taky, přestože sme tehdy tu chalupu měli malou, byli tady u nás ubytovaný dva Američaní a vím, že tatínek s maminkou spali v kuchyni a já spolu se sestrou v tom pokojíčku, musím říct, že byli moc slušný.“⁵⁵ Spočinutí v české posteli, na gauči či „otomanu“

⁵⁰ Z výpovědi Tomáše Dudy (nar. 1928).

⁵¹ Z výpovědi Vlasty Hruškové (nar. 1926).

⁵² Z výpovědi ing. Stanislava Petráška (nar. 1929).

⁵³ Z výpovědi ? Kazdové (nar. 1935).

⁵⁴ Z výpovědi ? Lepší (nar. 1932).

⁵⁵ Z výpovědi Anny Kohelové (nar. 1923).

však pro mnohé znamenalo pouze jednu z příjemných zastávek na další cestě. Pro „frontáky“ v květnu válka ještě zdaleka nekončila.

Blacks and Whites

„To víš, to bylo pro Plzeňáky něco!“⁵⁶, komentují Plzeňané přítomnost vojáků černé pleti. „Hned ten první den k večeru začla velká panika mezi lidem, co sme stáli na silnici a vítali je, že sou tam černoší. To víš, pro nás tenkrát černochoch byl něco exotickýho. No a voni dovopravdy přijeli v těch džípech s vlajkou, černoší. Ale za chvíli se vobjímali černoší, běloší, všichni dohromady. Ty měli ale bílý helmy, rozhazovali žvejkačky, hlavně dětem, Češi se s nima líbali a prostě byl zmatek nad zmatek.“⁵⁷ „No a toho šestýho ráno, v osm hodin, už tady byli Američaní. Usadili se na letišti a kde se dalo a my jsme je všichni šli přivítat. Tam byli černoší, v životě jsme neviděli černochoy, tak sme jim hladili hlavy, aby sme věděli, jaký to je mít takový kudrnatý vlasy.“⁵⁸ „Sem když přijeli, tak tadyhle v tej škole, jak je teďko bufet, je udělaná picérie nebo něco, tak tam to měli celý, protože tam byli Němci, tak to zabrali a tam měli kuchyni. A tam sme poprvé viděli černochoy. Já sem šla s mojí mami, ta byla o 30 let starší než já, mně bylo sedmnáct. Tak teďko, dyž je mami viděla, tak říkala: jéžišmarjá, Jiří, hele, von je celej černej, podívej se. A von byl takovej dlouhej, hubenej a teďko se na nás zubil. Hele, podívej se, jaký má vlasy. Jo a teďko říkala: můžu si na ně sáhnout? A von dyš viděl, jak se tomu diví, tak se ještě víc smál. Tak šla a takhle na něj pomalounku šáhla. Tak ho tam hladila a furt říkala: to je jako vovce, von je kudrnatěj.“⁵⁹ „Jezdil sem takovej černochoch s takovym nákladním autem asi tak dvakrát do tejdne a von zastavil dycky pod tou lípou a rozdával tady čokoládu, to víš, ta byla taky dřív vzácná a za války na příděl, ale hlavně rozdával spíš to kouření pro chlapi, pravý americký cigarety, ale musim tedy povědět, že sem se za chlapy styděla a to nejenom já, ale i jiný lidi ze vsi (...) Vidim ho, jako by to bylo včera, a dodnes si přesně pamatuju, jak vypadal. Byl to takovej štíhlounkej a moc hezkej člověk a jak říkám, my všichni sme z toho byli celí pryč, protože sme černochoy viděli poprvé v životě a taky sme se divili tomu, jak byli ti hoši takový štíhlouccí na rozdíl od našich chlapů, kteří třeba měli břicho nebo větší zadek.“⁶⁰ „Bylo to poprvé, co sem viděl černocho. My sme to vůbec nevnímali, že je černocho, to nám bylo jedno, my sme žádný rasisti nebyli a vítali sme je zrovna tak, jako ty bílý. Tady vlastně rasismus neexistoval, naopak sme je potřásali, poklepávali po ramenou jako každému a celou dobu, co tu byli, aspoň já sem

⁵⁶ Z výpovědi Emílie Hampejsové (nar. 1932).

⁵⁷ Z výpovědi Jaroslava Brože (nar. 1926).

⁵⁸ Z výpovědi Heleny Reinové (nar. 1925).

⁵⁹ Z výpovědi Jiřiny Stogerové (nar. 1925).

⁶⁰ Z výpovědi Anny Kohelové (nar. 1923).

nezaznamenal, že by někdo dal najevo, že je to černocho, já aspoň takovej případ neznam.“⁶¹ „Já si myslím, že v tej době, v tej válečnéj vřavě bylo jedno, kdo přišel. Kdyby byli přišli indiáni, kdyby byli přišli, nevím, Arabove, a voni nás vod těch Němců vosvobodili, tak bysme je bejvali vítali taky jako vosvoboditele.“⁶² „Taky sme vobdivovali ty náklad’áky, jak je řídili ty černoši. Tak sme taky poprvé viděli černochoy, jak řídili s tou nohou na blatníku, voni měli tábory zvlášť, černoši ho měli tam, jak je cihelna v Černicích a běloši tam, jak je hřiště na Čechurově.“⁶³ „Akorát taky co mi zarazilo, že, to se ví, my sme jako mladý měli radost. Já sem tenkrát za jeden rok rozšoupala sedm párů bot. A sice proto, že sme tady měli harmonikáře, invalidu, a ten hrál bezvadně na harmoniku. Vždycky nám hrál tady nahoře na ulici. No a jakpak se tancuje na ulici. To se tancovalo, až se prášilo. No takže jedny boty za druhejma vodešly. No a jednou sem tím džípem přijeli takoví ti mulati, není to černocho, běloch to není, je to křížený. A ted’ s náma tancovali. No a tak tedy sedíme v takovej pohodě, ten Jarďa tak krásně hrál, mezitim sme tancovali, no a najednou přijel ještě jeden džíp a ty klucí nás pustili, tyhlety kakaoví, ty míšený, a hupli do auta. Jo a voni je vytáhli tam vodsad’. A to byly takový rány pendrekem, že sme se ptali proč. A oni vodpověděli, že mají zakázáno tancovat s bílejma děvčatama. A tuto sem nemohla dlouho pochopit.“⁶⁴ Podle výpovědi můžeme usuzovat následující: Ačkoliv byli mnozí Plzeňané poprvé konfrontováni s černochoy, které předtím znali jen z obrazových materiálů, nebyli odlišnou barvou pleti zaskočení do té míry, aby v nich vznikal pocit nedůvěry či dokonce odporu. Můžeme spíše hovořit o opaku. Pocity a uvědomění jinakosti byl provázen i jistou zvědavostí, nade vším však stále převládal pocit vděčnosti a úcty. Tím spíše byly obyvatelům nepochopitelné diference či projevy rasismu v řadách osvoboditelské armády.

V Plzni se swinguje

Hned v počátku jsme se zmínili o zvukových dojmech. Ke spásonosnému „hřmotu“ přijíždějících amerických jednotek a neslyšnosti kroků amerických vojáků musíme přiřadit i další ohromující zážitek, který tentokrát představoval zvuk amerických kapel a orchestrů. Hudba vtrhla do ulic, aby si získala přízeň všech, kteří byli schopni pohybově sledovat staré a nové rytmy. I když se předválečné Československo přílivu jazzové hudby nikdy nebránilo, došlo v prvních květnových dnech na celém území osvobozeném americkou armádou k jednomu z nejrychlejších přelomů v hudební recepci. Novému tanci jménem jive se české dívky naučily

---

⁶¹ Z výpovědi Zdeňka Klase (nar. 1926).

⁶² Z výpovědi Heleny Reinové (nar. 1925).

⁶³ Z výpovědi pana XY (nar. 1932).

⁶⁴ Z výpovědi Heleny Reinové (nar. 1925).

obdivuhodně rychle. „Hned večer prostě se to spřátelilo, pač to byla taková vobrovská radost a hned večer naproti tej škole byl místní hostinec, kerej měl i taneční sál a hned večer, že bude jako tancovačka, jako na oslavu. No ale nebyla elektrika a voni říkali: nou problem, prostě elektrika, to my všechno zařídíme a skutečně taky zařídili rozvod. Měli vlastní agregát a večer se tam už tančilo a zpívalo, no a tam došlo k první takovej zajímavosti, že jejich válečná píseň byla Škoda lásky a voni nemohli pochopit, jak to, že my ji známe. My sme říkali: to není vaše písnička, to je naše písnička.“⁶⁵ „Před tím, než přišli Američané, nebyla ani muzika, zato po jejich příchodu byla muzika každý den. Američané tancovali s našima holkama. My sme s kamarádkou chodily koukat za okno. Měli sme ti takovýho hroznýho faráře, který nás tam viděl a nahlásil to ve škole řediteli. No a my měly dvojku z mravů kvůli tomu.“⁶⁶ „No taky sem byla tancovat v Besedě, to víte, teď sem se nemohla domluvit. Přišel ke mně takovej, no já sem malinká a von taky byl malej. Měl slovník a tak mi tam nalistoval, že řídí ňákou elektrickou loďku a že by mi uživil.“⁶⁷ „V ulicích to bylo něco nádhernýho. Děvčata v krojích a taky se tancovalo, kluci popíjeli pivo, hlavně na náměstí a vokolo, to bylo ohromný, to byly snad nekrásnější dny mýho života.“⁶⁸ „Celý dni a noci se tancovalo, třeba i na náměstí, v Pekle, ve Slovanu, v Kontíku. Já sem večer ven nechodila, protože mi naši nepustili a ty děvčata, který si oblíbili Američaní, to se děly různý věci.“⁶⁹

Girls and boys

„To víte, že s nima holky chodily. Dyť se plno holek vdalo.“⁷⁰ „Holky s nima vztahy navazovaly. No tak to víte, to bylo hrozný. Na náměstí u záchodků stával autobus. Ty je vozili, ty holky, na Bolevák. No to byly takový, no jako dneska ty sexy slečny.“⁷¹ Dvě výpovědi, první zavánějící happy-endem, druhá zdůrazňující realitu života. Studenti se zjevně ostýchali toto téma dále rozvádět, příliš pociťovali jeho osobní zabarvení a tím i nechut' vymáhat stůj co stůj další infomace. Sama jsem od dětství měla možnost pozorovat „americké“ návštěvy. Byly to ony vdané dívky, které - pokud jim to politická situace dovolila - přijely se svým manželem a dětmi k příbuzným do Plzně. Na druhé straně jsem žila a žiji vedle těch, jejichž otcové navždy zmizeli v propadlišti válečných dějin. A tak nemohu jinak než souhlasit s názorem většiny našich informantů, že příběhy nekorunované

---

⁶⁵ Z výpovědi ? Kazdy (nar. 1931).

⁶⁶ Z výpovědi ? Lepší (nar. 1932).

⁶⁷ Z výpovědi paní XY (nar. 1926).

⁶⁸ Z výpovědi plukovníka XY (nar. 1927).

⁶⁹ Z výpovědi Jindřišky Vyskočilové (nar. 1926).

⁷⁰ Z výpovědi paní XY (nar. 1926).

⁷¹ Tamtéž.

happy-endem zůstávají jednou z povinných daní, které si vyžádá jakákoliv válka.

Sport

Vedle tance je sport to nejnápadnější, co charakterizuje mladou generaci. Bohužel na toto téma vypovídali dotazovaní méně, než jsme očekávali. I z tohoto mála je však patrná vzájemná výměna zkušeností. „Za školou byly postaveny různé stany a měli tam udělaný i hřiště na bejsbol. Já viděl bejsbol hrát, ale já sem ty pravidla neznal, tak mi to bylo takový neznámý. Voni to hráli s velkou radostí, s velkým zájmem.“⁷² „Pokud to šlo, zaváděli tady nebo chtěli zavádět ten bejsbol. Taky se to utkalo na eská Plzeň, to je prostor tadydle kousek vod Borskýho parku. Tak tam byly atletický závody Plzeň proti Američanům, Američaní vyhráli jenom vo nákej bod. Dokonce se hrála i česká házená, naučili je to. Bejsbol sme zkoušeli, voni zase českou házenou, ne, a atletika byla taky, skoro všechny disciplíny vyjma těch dlouhejch dálkovejch běhů. Na eská Plzni se vůbec soustřeďoval sportovní život Plzně. Myslim, že se hrál i nákej ten fotbal, zkoušelo se, Američaní v tý době fotbal neznali.“⁷³ „My sme byli klucí, který zrovna hrajou házenou, a tak sme se s nima domluvili, tady byl nákej Polák mezi nima, a my sme se s nim domluvili, a jestli by nesehnal mančaft, že by sme si zahráli na dětějé hřišti a voni to moc neuměli, tu házenou, ale hráli sme aspoň a nechali sme je vyhrát, jó, byl to takovej srandamač.“⁷⁴

Američtí vojáci a česká mládež

Až na malé výjimky zastihlo osvobození naše informanty ještě v dětském věku anebo ve věku dospívání. U tázaných osob mužského pohlaví jsme se přesvědčili, nakolik v jejich vzpomínkách dominuje obdivný pohled na vojáky jako na hrdiny, navíc vybavené nejmodernější technikou. „To bylo už v pondělí, tak tu už přicházela i pěchota, ty tanky a náký vozy, tak to stálo v ulicích a začali se rozdělovat na ubytování. Tak tam vedle v bloku potom bydleli. No a my jako děti sme tam lezly po těch tankách, voni nám je tam ukazovali, co tam všechno mají a podobně.“⁷⁵ „Vim že byl třeba jeden, ten přišel, měl takovou sadu šesti lžiček a ted'ko na těch lžičkách zahrál celou písničku. Bylo to nějak naladěný, že to mělo každý jiný tón, ta lžička. Nebo zase druhej nám ukazoval takovej revolver, kde měl krásnou pažbu, kostěnou s obrazama, vyzdobenou. Dále přišel třeba, my sme tam stáli čtyři klucí, přišel takovej tlustej Američan, byl to nějakej poddůstojník a

---

⁷² Z výpovědi ing. Stanislava Petráška (nar. 1929).

⁷³ Z výpovědi Tomáše Dudy (nar. 1928).

⁷⁴ Z výpovědi pana XY (nar. 1935).

⁷⁵ Z výpovědi pana XY (nar. 1935).

ted'ko nám dal doutník, dohromady jeden. A ten byl tak silnej, že každej si dal šluka, zrudnul a už nechtěl.⁷⁶ „Němci jak utíkali, tak odhazovali zbraně do řeky, a tak to my jako klucí jsme se tam potápěli a vyndávali sme kulometry a pušky. Bylo to teda dost nebezpečný, my sme si to jako klucí ani neuvědomovali, ale ta hlavní část toho zbrojního potenciálu se vozila na letiště na Bory, tam se to dávalo na jednu hromadu a oni to tam přejížděli buldozerama.“⁷⁷ Někteří informanti líčí svá dětská dobrodružství, která prezentují jako husarské kousky. „Táta kamarádky měl schovanýho saxíka, to bylo takový motorový kolo, no Sax se to menovalo, to měl schovaný přes válku, a ted'ko chtěl jezdit, tak sme chodili s tou jeho dcerou krást benzín Američanum. Voni měli na náměstí Českejch bratří, tak tam měli takovej tábor, nevím, jestli se dá říct tábor, sklady takový, měli tam maringotky a hromadu toho benzínu, tam byly kanistry, hromady kanistrů a tam oni si jezdili pro ten benzín s autama, a dyž to vylili, byla zase hromada kanistrů prázdnějch, tak ty prázdný sme jako vylejvali, vono tam toho bylo hromadu, tak my sme slejvali do tý piksly. Tam to hlídal nějakej černocho, my sme se ho báli, on byl v takový jako boudě, vždycky vylez a hrozil na nás prstem, tak sme se ho báli, a vycenil velký bílý zuby a my sme utekli. Nakonec sme stejně vždycky dostali ten benzín, že sme měli plnou pikslu.“⁷⁸ „My sme tam zas chodili měnit. To byly taxi, kalhoty za šnaps, přinesli mu pálenku, von k tomu čuchnul, vochutnal, a buď řekl dzectop, jako to je kvalita, to je látka a bral to, anebo tě to vrátil, že to je ňáká samohonka, neberu to. Půllitr za kalhoty vojenský, litr za bundu a to byly nádherný bundy, voni totiž klucí v kantýně jí dostali lacino koupit. Když si roztrch bundu, a to byly nádherný bundy, za facku jí dostali lacino koupit v kantýně tu svojí výstroj, takže voni takhle měnili, hlavně ty černoší.“⁷⁹ To víš, že se tenkrát šmelilo. Já sám sem třeba šel a koupil vod Američanů cigarety, no já je koupil za šest korun no a za deset prodal. No to bylo šmelinářů, jé, a pak sem právě začali jezdit Pražáci, protože v Praze nebylo nic, zatímco tady se válelo půlky cigarety po chodnících, tak Pražáci sem jezdili kupovat cigára a takovýdle věci vod Američanů, jenže to předražovali, takže nakonec stála ta škatulka dvěšť.“⁸⁰ Na rozdíl od mužů je ženský pohled diferencovanější – od hochů v pohledných uniformách až po otce rodin, jimž přátelsky naladěné české prostředí nahrazovalo ztracené zázemí. „Já uměla francouzsky a tak ten jeden Američan, to byl ňákej žurnalista, bylo mu asi třicet, byl sám ženatej, měl tám asi desetiletýho syna a tak voni takový hrozně toužili po tom bejt chvíli v rodině, protože vlastně táhli celou tou Normandií a Německem a pořád prostě žili v třídletých podmínkách a až tady se nakonec setkali

⁷⁶ Z výpovědi ing. Stanislava Petráška (nar. 1929).

⁷⁷ Z výpovědi pana XY (nar. ?).

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Z výpovědi plukovníka XY (nar. 1927).

⁸⁰ Z výpovědi Zdeňka Klase (nar. 1926).

s přátelským tím, žádný střelení a nic. Hrozně toužili po tom posedět si s normálníma lidma, tak von sem potom chodil, jako třeba dyž naše máti měla upečený buchtu, to vůbec neznal, divil se, jak se ty povidla dostaly dovnitř a potom zase na revanš přines třeba z jejich kuchyně nějaký dobroty.⁸¹ Právě zde se informanti, narození po roce 1930, nejraději znovu vžívají do svých dětských let. „No, oni nás měli rádi, zvláště děti, viděli v nás ty svoje děti.“⁸² „Američani v nás viděli svoje děti. Nemůžu si na nic stěžovat. Nikdy sem proti nim nic neměl. To sem nikdy netajil, ani na žádné schůzi ne.“⁸³

Nejkrásnější dny mého života...

Mnozí informanti shodně hovoří o květnových dnech roku 1945 jako o nejkrásnějších chvílích svého života. Jednoduchá a zároveň vše vystihující je výpověď informanta, který se 11. 5. vracel do Plzně jako do svobodného města. „Šel jsem z toho nádraží domů do Nohovy ulice a byl sem zděšený, když sem viděl ty rozbombardované domy u dílen u plzeňského nádraží. A tak sem měl starost, co je s našim domem. A měl sem radost, že ten dům stojí (...) Byly takový krásný dny, v ulicích stály tanky, na Slovanech například, jak byly ty ulice, tam byl jeden tank za druhým. A večer se vždy na ulicích tancovalo.“⁸⁴ Převládá pocit uvolnění, radosti a vděčnosti, a to i tam, kde se Plzeňané, jejichž město bylo častým útokem spojeneckých náletů, do svých domů již vrátit nemohli. Letecké nálety a útoky „hloubkařů“ lidé většinou vnímali jako nutné zlo, které válka přináší. I tyto negativní zážitky z náletů, provázené směsicí strachu a zároveň naděje blížícího se konce, jsou však ve výpovědích vždy překryty kladnými pocity. Vojáci byli konečně zde, na dosah, jejich fyzická blízkost dala zapomenout na všechny prožité strasti. „Voni byli takový přes všechno, co taky prožili ještě tím tažením. To byly strašný boje tam v těch Ardenách. Ale voni se uměli tak zasmát, a byli tak dětský, že naše mámi dycky říkala: to my se vůbec nedokážeme tak bezstarostně a hezky zasmát, A byli takový jako fajn. Lidi si třeba některý na ně stěžovali, taky třeba vlezli někam do nějakýho bytu za nákou, ale to vesměs bylo tak více méně vyvolaný vod naší strany než vod jejich. Když se člověk choval slušně, tak nemusel mít vůbec žádný obavy z nějakých nepřijemností.“⁸⁵

Závěr

Příspěvek, který je výsledkem dva roky probíhajícího kvalitativního výzkumu, si neklade nárok na to být za každou cenu přínosem ve smyslu

⁸¹ Z výpovědi Lídy Čermákové (nar. 1924).

⁸² Z výpovědi Marie Blažkové (nar. 1932).

⁸³ Z výpovědi Oldřicha Blažka (nar. 1931).

⁸⁴ Z výpovědi MUDr. Josefa Joachimsthalera (nar. 1927).

⁸⁵ Z výpovědi Lídy Čermákové (nar. 1924).

objevení či zveřejnění nových detailů. Americký „voják – osvoboditel“ snad nebyl nikde na území naší republiky vytesán do kamene nebo odlit z bronzu. Jeho obraz zůstal uchován buď ve vzpomínkovém vyprávění anebo ve formě ukryvaných fotografií, jejich negativů či filmových záběrů. Tato ikonografická dokumentace – výsledek jak profesionální, tak i amatérské práce mnoha nadšenců, byla po celou dobu komunistické nadvlády širší veřejnosti nepřístupná. V mnoha případech musela být i pečlivě utajovaná. Tam, kde chyběla, ji zastoupil buď rodinný relikviář předmětů anebo ústní tradice. Analýza ikonografie pak poskytuje vnímavým pozorovatelům nejedno překvapivé zjištění, doplňující výpovědi informantů.⁸⁶ Obraz osvobozené Plzně a doba pobytu amerických jednotek tak získává na plasticitě. Bylo by zajisté chybou opomenout i taková „místa s pamětí“, jež se pietně uchovávala v plzeňských domácnostech a nahrazovala tak neexistující oficiální památníky.⁸⁷

Výzkum prováděný studenty byl jakousi první sondou do problematiky. Do terénu nevstupoval zkušený tým sběratelů, ale mladí lidé, jimž jejich příbuzní a přátelé s ochotou „otevírali svá srdce“. Také výběr informantů byl více méně nahodilý. Studenti tak nemohli - a ani to nebylo cílem jejich práce - postihnout více než stereotypy. Domníváme se však, že i v tom může být pro další bádání tento příspěvek skromným přínosem.

Mám v Plzni kámoše, už je to řada let,
vždycky rád slyším plzeňskej dialekt
a když tam jedu čundrem, dám o sobě vědět.
Řekne mi - usárnu, tu si tutam dej,
na tuten gauč si nesedej,
tam už pětatřicet let nesmí nikdo sedět.

Ani já tam nesedám, když mám po práci,
tam seděli v květnu američtí vojáci
a tutam co máš nohy, tam šoupli svý helmy.
Táta vytáh láhev šnapsu z úkrytu,
pozval partu jazzmenů k nám do bytu
a Chatta-noo-ga zpívala se velmi.

To tenkrát v čtyřicátom pátom,
když Plzeň osvobodil Patton
s tanky a děly, na džípech bílý hvězdy měli.
Jak pestrý krovky tančily holky ze Škodovky
a místní krásky zpívaly sborem Škoda lásky...

Před pár lety musel kámoš z podniku,
šli po něm, že vozil kytky k pomníku,

⁸⁶

Roučka, Zdeněk: Američané a Západní Čechy, c.d.

⁸⁷

O jednom z nich se zmiňuje Jan Vyčítal ve své písni "To tenkrát v čtyřicátom pátom". Protože její text ve výstižné zkratce pouze potvrzuje to, k čemu jsme došli po namáhavém a dlouhodobém výzkumu, uvádíme zde její text v plném znění.

ale on si říkal, ať mu vlezou na záda.
Že je mu to fuk a že to nebolí
však jen do té doby, než mu přišla holka ze školy,
že nás osvobodila jenom Rudá armáda.

Šel do sborovny a u Marxových spisů
řek tý úče, že jí dává kuli z dějepisu
a jestli chce, tak že jí ukáže ten otoman,
kde seděli tenkrát ti hoši v parkách
o coca-cole snili a horkejch párkách,
já o tom zpívám song, ač je to téma na román.

Já trvám na tom,
že Plzeň osvobodil Patton
s tanky a děly...

To tenkrát v čtyřicátom pátom...
...a místní krásky zpívaly sborem Roll out the barrels...

Na tomto místě děkuji za spolupráci někdejšími i stávajícím studentům oboru sociální a kulturní antropologie Fakulty humanitních studií Západočeské univerzity Paulu Francisu Cattovi, Petře Dolné, Tomáši Dudovi, Lence Harvilákové, Daně Korlové, Tereze Kovářové, Jiřímu Kučvovi, Janě Kudličové, Lukáši Kutkovi, Kristýně Kynclové, Radce Lomičkové, Michaele Miltové, Karlu Muškovi, Tomášovi Ochotnickému, Karlu Otrubovi, Gabriele Pechanové, Michalu Petráškovi, Lucii Podlešákové, Zuzaně Rampichové, Lence Rošalové, Lence Řezankové, Veronice Sobotkové, Janě Studené, Evě Šejnové, Magdě Tomkové, Lukáši Ulčovi, Haně Uldrychové, Robertu Václavíkovi a Jindřišce Vyskočilové. V neposlední řadě děkuji Janu Vyčítalovi za souhlas ke zveřejnění textu jeho písně.

Ediční poznámka

Přepis výpovědí informantů je kompromisem mezi způsobem, který studenti převzali z publikace „Čeština v mluvených textech“, a jeho zpřístupněním běžnému čtenáři. Z tohoto důvodu jsme vypustili značky, vyjadřující pauzy, hezitační zvuky a hlasovou intonaci. Snažili jsme se nahradit je interpunkcí. Velká písmena jsme ponechali pouze u vlastních, zeměpisných a pomístných jmen, jakož i jmen označujících národnost, státní příslušnost, značky výrobků či názvy písní. U cizích slov jsme dali přednost jejich české výslovnosti. V koncovkách podstatných a přídavných jmen jsme se při psaní *i/y* řídili zčásti gramatickými pravidly, zčásti výslovností, abychom tak nezkrátili mluvu Plzeňanů a obyvatel okolních obcí. Ve výpovědích jsme záměrně neeliminováni tzv. „vycpávková“ slova. Při uvádění pasportizačních údajů jsme se řídili etickými pravidly, tj. nezveřejňovali jsme údaje tam, kde si informanti přáli zůstat v anonymitě.

František Krejča

Etnografický obraz jihočeského regionu

Lidovou kulturou v podmínkách českého etnika rozumíme materiální, duchovní a sociální projevy nejširších venkovských a městských vrstev obyvatelstva, v období od raného středověku až po současnost. Každodenní všední i sváteční život je ovšem příliš složitý, není jej možné postihnout komplexně, v celku. Proto se pomocně tento fenomén dělí na kulturu *m a t e r i á l n í* (architektura, výrobní nářadí a inventář, oděv, výtvarné umění...), *d u c h o v n í* (pohádky, písně, hudba, přísloví ...) a *s o c i á l n í* (výroční obyčeje, vztahy v rodině a v obci...). Je ovšem zřejmé, že jde o dělení skutečně ryze umělé: například masopust je jedním z nejvýznamnějších lidových svátků, je záležitostí upevňující vzájemné vazby uvnitř společenství; spočívá v obchůzce po obci a v předvádění jednoduché scénky - jde tedy o jev z oblasti sociální kultury. Je při něm ovšem užíváno množství masek a dalších předmětů, které spadají svým charakterem mezi jevy kultury materiální. A celá masopustní tradice má velmi výrazný duchovní náboj – je přípravou na blížící se jaro, na počátek polních prací, na posílení plodnosti přírody a na novou úrodu; to spadá do oblasti zkoumání duchovní kultury. Přitom masopustní veselí, obchůzka masek a nezbytné bujné hodování je celistvě a spontánně prožívaným svátkem, ve kterém jsou obsaženy jak prvky svým původem sahající do dávné minulosti (zvířecí masky, erotické ladění tanců a písní, bohaté hodování), tak vlivy zcela nové (masky postav televizních seriálů, žertovné narážky na společenskou a politickou situaci a podobně). Stejně tak lidový oděv je fenoménem materiálním – spadá tedy do oblasti materiální kultury. Plní ovšem také roli znakovou, důležitou ve vzájemných vztazích uvnitř tradiční pospolitosti – oděv podává o svém nositeli mnoho informací – například ženský sváteční oděv, tzv. kroj sděluje, zda jde o vdanou či svobodnou ženu, z jaké oblasti či dokonce z jaké vesnice v rámci té které národopisné oblasti žena pochází, jaké jsou její hmotné podmínky atp. Jde tedy v případě lidového oděvu také o záležitosti sociální kultury. A rovněž tak je nutno sledovat problematiku lidového oděvu z hlediska kultury duchovní, vzhledem k tomu, že mnoho oděvních součástí a doplňků má výrazně magickou roli anebo je významná z hlediska náboženského; to jsou faktory vztahující se k oblasti kultury duchovní. Na těchto pouhých dvou příkladech je tedy možno vidět složité strukturování a znatelné časové stupně vývoje fenoménu lidové kultury. Lidová kultura procházela dlouhým obdobím změn. V prvních staletích po příchodu slovanských kmenů do českých zemí se kultura celého etnika, všech jeho vrstev, vyznačovala jednotným charakterem; tento stav se označuje jako kmenová kulturní jednota. Ovšem již na sklonku prvního tisíciletí dochází v rámci kmenů ke

společenské diferenciaci a způsob života jednotlivých vrstev se začíná odlišovat. To je počátek rozvoje lidové kultury v našem současném pojetí. Nejbohatších forem, rozmanitosti a estetické úrovně dosáhla v období od konce osmnáctého do konce devatenáctého století. Z této doby se nám také dochovalo pochopitelně nejvíce materiálních dokladů. Ovšem každé minulé období se vyznačovalo určitými specifickými znaky, a kulturní projevy každého období je nutno chápat jako rovnocenné, plnohodnotné ve srovnání s ostatními. Platí, že v každém období je lidová kultura ovlivňována způsobem života vyšších společenských vrstev, ale její základní charakter je určován způsobem rolnické práce, vztahem k přírodě a po staletí přetrvávající tradicí rituálů, zvyků a pověrečných představ z doby předkřesťanské. Období od přelomu 17. a 18. století do konce 19. století a počátku 20. století je dobou nejbohatších projevů lidového výtvarného umění, jako je malovaný nábytek, výšivka, malba na skle, zdobená keramika, stavitelství selského baroka, hudba a lidová píseň. Na počátku té doby doznívají následky třicetileté války, nastupuje rekatolizace a země se pozvolna probouzí do nového hospodářského oživení; to je neseno novými technickými objevy, zaváděním a využíváním nových plodin, rozvojem obchodu a tovární výroby. Vztahy uvnitř tradiční venkovské pospolitosti jsou daleko výrazněji než v minulosti ovlivněny městským způsobem života, rituální obřadní rolnické praktiky ustupují racionálním způsobům hospodaření...

Od počátku 19. století v důsledku společenských změn v Evropě vyvíjejí emancipační snahy rolnické vrstvy také v našich zemích, což se mimo jiné projevuje úsilím po reprezentativnosti, okázalosti v oblékání a bydlení. Z tohoto období se v muzejních sbírkách a v písemných pramenech dochovalo nejvíce dokladů. To někdy vede k velmi nesprávnému hodnocení 19. století jako etapy vývoje lidové kultury té autentické, pravé „tradiční“ lidové kultury. Doklady tradiční lidové kultury - ať již předměty či tradiční zvyky - charakterizují tradiční zemědělskou výrobu, rozvoj venkovských řemesel, lidové umění a odívání, stejně jako projevy duchovního života lidové pospolitosti. Zhruba od konce 18. století se v našich zemích začaly vymezovat oblasti se zvláštními znaky a odlišnostmi v lidové kultuře. Nejvýrazněji se tyto odlišnosti projevovaly v lidovém odívání, ale patrné jsou rovněž ve způsobu prožívání mnoha svátků v průběhu roku, ve stravě a dokonce i ve způsobu řeči - dodnes jsou v oblastech a lokalitách vzdálených od center zachytitelné zbytky dialektu. Z národopisného hlediska, z hlediska tradiční lidové kultury se jižní Čechy dělí na Blata (okolí Soběslavi a Veselí n.L.), Kozácko (okolí Tábora), Horácko (Humpolec a Pelhřimovsko), Prácheňsko (jihozápadní Čechy - Písecko a Prachaticko) a Doudlebsko (široké okolí Trhových Svinů). V rámci jihočeského regionu je vymezována ještě oblast Šumavy, která ovšem byla osídlena německým etnikem a

kulturně se odlišovala, přestože v průběhu staletí docházelo mezi českým a německým obyvatelstvem k výraznému vzájemnému ovlivňování.

V kultuře každého národa se projevují prvky vlastní a typické pouze pro tento národ a prvky, které jsou rozšířeny u více etnik či jsou dokonce vlastní celému lidstvu. Vždy ovšem platí, že charakter každé kultury je dokonale přizpůsoben přírodním podmínkám, v nichž etnikum žije, charakteru hospodářství, historickým, politickým a náboženským poměrům a vlivům kultur sousedních etnik. Toto základní a obecně platné schéma lze sledovat rovněž na nižších úrovních rozlišení kulturních vrstev – tedy až na úroveň regionů a subregionů v rámci jedné národní lidové kultury. Analogicky lze tedy konstatovat, že také na úrovni rodopisné oblasti existují kulturní prvky příznačné a specifické pouze pro tuto oblast, dále prvky společné, celonárodní a prvky vyskytující se u všech národů na celém světě, kulturní prvky všelidské. A rovněž tak u národopisných oblastí hraje zásadní roli vliv přírodních podmínek, historicko politické poměry, a vliv sousedních oblastí – v případě jižních Čech oblastí jak českých, tak také německých (Šumava, Horní Rakousko, Bavorsko).

Jihočeské národopisné oblasti lze ve stručnosti charakterizovat takto:

Doudlebsko - národopisná oblast Doudlebska se vyznačovala specifickým krojem, ústním a písňovým podáním, výročními zvyky, hudbou a projevy výtvarného umění. Rozkládá na jihu Českobudějovicka. Název je odvozen od jména slovanského kmene Doudlebů, jehož kmenové hradiště leželo na území dnešní obce Doudleby. Toto hradiště bylo ještě v raných obdobích formování českého státu správním střediskem jihočeské části přemyslovského knížectví. Vedle Chodska patřilo v posledních staletích staré Doudlebsko k nejvíce konzervativním oblastem v Čechách. Bylo tomu tak hlavně proto, že je to kraj chudý a odlehlý od velkých měst, a vliv přírodních podmínek výraznou hospodářskou uzavřenost přímo vynucuje; na uchování archaických prvků v kultuře měl nesporně vliv také charakter osídlení, protože německé obyvatelstvo tíhlo ke starým tradicím více než české, a na Doudlebsku bylo vzájemné mísení kultur výrazné. Konzervativnost se projevovala nejen v dialektu, ve zvycích a v lidové architektuře, ale také v oblékání - kroje se zde nosily ještě v době po 1. světové válce. Vývoj kroje na Doudlebsku probíhal obdobně jako v sousedních oblastech a liší se pouze v základních rysech – v užívaných materiálech, dekoru výšivky, celkové linii kroje a v materiálech doplňků a ozdob. Specifická je pro něj jednoduchá střízlivá zdobnost. Ženský kroj se skládal ze sukně šerky, hedvábné či plátěné zástěry, košile s krátkými rukávy, šněrovačky, vlněných bílých punčoch, kabátku, šátku na krk a na hlavu, čepce a hedvábné či vlněné pleny. Do ruky si doudlebská žena brala šáteček, do kterého při cestě do kostela vkládala modlitební knížku. Na nohy

obouvala botky nebo dřeváčky. Pro mužský kroj jsou typické vysoké kožené boty, kožené kalhoty, vesta a kožený opasek vyšívaný pavím perem.

Blata - zemědělsky nejbohatší oblast jižních Čech je rovněž oblastí nejbohatší z hlediska lidové kultury. Název oblasti vystihuje charakter, který ještě ve středověku zdejší krajina měla - byly zde rozsáhlé bažiny a rašeliniště, které čínorodá práce lidí proměnila v pole a louky a v množství rybníků. Pro bažinu je ve staré češtině pojem „blata“ a toto slovo dodnes v názvu této národopisné oblasti zaznívá. Krajina mezi městy Soběslav, Třeboň, České Budějovice a Vodňany je úrodná a zdejší sedláci byli proto bohatí, a navíc zde po staletí žili v rámci jednoho hospodářsko administrativního celku - schwarzenberského panství. To vše bylo důvodem vzniku velmi specifických a esteticky výrazných prvků lidové kultury. Nejenže výzdoba, střih a celkový vzhled některých součástí zdejšího lidového kroje nemají v ostatních českých národopisných oblastech srovnání a zůstávají zdejší kulturní zvláštností, ale nádherné a bohaté výšivky blatských krojů patří bez nadsázky také k nejkrásnějším v celé Evropě. Ženský kroj byl zvláštní zejména výšivkou pleny na hlavu a zástěrou. Obdobně byla vyšívaná košilka. Žena z Blat oblékala sukni v liturgické barvě: pro každý církevní svátek se brala sukň v příslušné barvě. Stuha na sukni vypovídala o majetkových poměrech své majitelky - čím bohatší byla usedlost, ze které žena pocházela, tím širší a nápadnější byla stuha na její sukni. Pro mužský kroj byla typická vyšívaná košile s krajkou u límce a na rukávech, kožené kalhoty a dlouhý soukenný kabát.

Kozácko - kopcovitá oblast širokého okolí města Tábora je oblastí vzniku lidového kroje, který ve srovnání se sousedním krojem blatským v sobě nese prvky novodobějšího vývoje lidového oblékání. Tyto prvky svědčí o rychlejší přejímání vlivů plynoucích z rozšiřující se tovární výroby textilií a z dálkového obchodu, jehož centrem bylo právě také město Tábor, kde si lidé mohli na trzích a jarmarcích snadněji zakoupit potřebné látky a oděvní doplňky. Důvodem nesporně byla také ta skutečnost, že v této oblasti byl větší počet samostatných panství a zdejší obyvatelé nebyli tudíž spojeni tak silnou vzájemnou kulturní vazbou, jako tomu bylo na území Blat. Název oblasti pochází nejspíše z posměšného pojmenování, které zdejším obyvatelům přezíravě dávali jejich bohatí sousedé z Blat - je to kraj kopcovitý, poměrně chudý, kde se nevyskytovalo mnoho velkých a bohatých statků, a kde zdejší obyvatelé chovali kromě hovězího dobytka také v hojné míře kozy. Charakteristickým rysem pro mužský kroj je těsný upjatý střih kalhot a vest. Kalhoty byly tak těsné, že se mužům z Kozácka sousedé smáli, že se nesmějí ani ohnout, aby jim kalhoty nepraskly. Pro kroj ženský je charakteristická bílá výšivka a prolamování na zástěrách, nebo červené vyšívaní se zlatými flitry, a bílé tylové šátky. Sukně bývaly původně šerkové, stejně jako v jiných oblastech, ale záhy se začaly šít z vlněné látky

anebo z hedvábí; ženy pod ně oblékaly větší počet spodniček, aby byl jejich celkový tvar zvoncový.

Horácko - jde o českou část Českomoravské Vrchoviny. Je to chudý, odlehlý a kopcovitý kraj; tuto skutečnost v sobě název odráží: je odvozen od pojmu hora. Z kulturního hlediska je Horácko málo sourodým krajem, což bylo nejspíše dáno větším množstvím drobných administrativně hospodářských jednotek - panství, mezi kterými žádné lokální pevné a trvalejší kulturní vazby neexistovaly. Jednotlivé části této oblasti se v projevech lidové kultury od sebe podstatně liší. To platí o také o různosti v lidovém oblékání, ale přesto jsou zde jisté základní společné rysy a to zejména v jižní části této oblasti, která se rozkládá od města Počátky až zhruba k Havlíčkovu Brodu. Horácko bylo lnářským krajem, kde se vyrábělo domácí plátno všeho druhu. To se také v hojné míře a po velmi dlouhou dobu v lidovém odívání užívalo a nejrůznější druhy domácích látek dodávaly krojům charakteristický ráz. Je doloženo, že v této oblasti předli za zimních večerů dokonce i muži a v každém stavení stál tkalcovský stav. Pro ženský kroj jsou typické sukně šité ze silného plátna, a množství typů čepce různých tvarem i výšivkou. Zajímavý je tvar pleny na hlavu - má tvar do trojúhelníka přeloženého šátku, ale jeho rozměry odpovídají obvyklým až dva metry velkým plenám - je čistě bílá, s bílou výšivkou. V této oblasti se nejdéle v celých Čechách udržel starodávný způsob zimního zahalování hlavy - ženy si na sebe braly velké plátěné plachty, které se jinak používaly také jako ubrus na stůl nebo jako plachty na přenášení jiného textilu, přehazovaly si je přes hlavu a přes ramena a jejich cípy si uvazovaly kolem pasu. Obdobně se ve středověku halily ženy i v jiných částech Čech, ale tento způsob byl postupně opouštěn, na rozdíl od Horácka, kde se udržel až do konce 19. století. Pro mužský kroj je typická košile z hrubého plátna zavazovaná vzadu na tkalouny, stejně jako se na tkalouny zavazovaly také rukávy. Zejména je ale Horácko proslulé svými dlouhými, bohatě vyšívanými mužskými kožichy. Kožich patřil k mužskému kroji všude, ale pouze na Horácku byl vyšíván tak nápaditě a originálně.

Prácheňsko - národopisná oblast tohoto jména patří mezi nejrozsáhlejší na území Čech a Moravy. Zahrnuje v sobě dnešní dva okresy v západních Čechách a tři okresy v jižních Čechách. Název je odvozen od jména hradu Prácheň u Horažďovic, který byl v počátcích českého státu administrativním centrem celé této oblasti, a jeho jméno si kraj ponechal i dávno poté, kdy se hrad změnil v hromadu rozvalin. Zdejší sedláci nosili rádi a dlouho nezdobené čisté šerkové kabáty, (výraz „šerka“ je od pojmu šerý, což ve staré češtině znamená světle šedý) tedy kabáty v přírodní barvě lnu a vlny, ze kterých se tato látka tkala. V průběhu 19. století zde začala převládat obliba modré barvy, která původní šerou pozvolna vytlačila, ale někdejší střih si kabáty podržely ještě dlouho. Mezi jihočeskými kroji jsou prácheňské těmi, u kterých se nejvýrazněji projevovalo pozvolné pronikání nových

městských prvků do lidového odívání. Obrázky a žánrové výjevy z druhé poloviny 19. století zachycují široké klobouky a nízké botky vedle dlouhých starobylých kabátů nebo naopak kratší kabáty městského typu a vysoké kožené boty. Na hlavě nosili majetnější muži většinou cylindrové vysoké klobouky, ale stejně tak se často používaly kulaté čapky z vydří kožešiny. Pro ženské odívání byla obvyklá dvojí sukně - do kostela sváteční barevná vlněná nebo hedvábná, která odpovídala duchu starobylé tradice, a k odpolední muzice a k tanci bílá, bíle vyšívaná. To samo o sobě výmluvně charakterizuje změny v barevnosti krojů a krojové výšivky, kterou na tomto území popisovali sběratelé v 19. století, a která od starší obřadné barevné výšivky přecházela k módnější novodobější výšivce bílé.

Jako ukázkou jednoho z dochovaných projevů lidové kultury na Doudlebsku lze uvést část textu masopustní koledy, která byla publikována koncem 19. století v Zíbrtově Českém lidu, v podobě, v jaké byla zapsána přímo v terénu – a v jaké se dodnes odbývá v doudlebských vesnicích. Jde o velmi houževnatě se udržující tradici, která se v průběhu doby prakticky nemění a je předávána z generace na generaci. V uvedeném výňatku jde zároveň o příklad lidové mluvy typické pro tuto oblast - tedy o jakousi verzi doudlebského dialektu z období sklonku 19. století.

Masopustní koledy jsou ve své podstatě rituálem konce zimy, rituálem zobrazujícím souboj sil zimy a jara, kdy lidé svojí účastí podporují sílu jara, a zajišťují tak porážku a odchod zimy. V prazákladu tohoto rituálu se odráží přirozené měření času, kdy například den se počítá nikoli od východu Slunce, tedy od nového jitra, ale od chvíle západu Slunce, kdy na nebi vyjde první hvězda, tedy od počátku noci. Stejně tak rok se v lidovém prostředí počítá nikoli od kalendářního Nového roku, který je zcela umělým, i když nikoli výhradně novodobým způsobem počítání roku, ale počátek nového roku se počítá od konce podzimu; počátek zimy je již počátkem nového ročního cyklu. Z toho také vlastně vychází liturgický církevní rok. Toto počítání roku platilo již ve starověkém světě, není to tedy záležitostí příznačnou pouze snad pro jihočeskou lidovou kulturu. Tento vztah k času je odvislý od pozorování dění v přírodě a z pozorování lidského života - noc není dobou běžného každodenního spánku, noc je symbolem toho „existování před bytím“, tedy faktu, že člověk již existuje jako zárodek v těle matky, stejně tak zvířecí mládě, nebo rostlina v semínku; tedy vše již existuje před tím, než vstoupí do světla světa - slunce, jaro i síla jarní přírody.

Zahájení masopustní koledy - hejtman mluví ke svým koledníkům:

„Tak moje milí kamarádi, tak se tedy na tu štědrou koledu vydejme a koledujme na památku takovou. Nebo, před dávný, dyž se malý Ježíšek

narodil, koledovali pro Ježíška. Taktéž i my na památku tu pudem s Pánem Bohem.“

Hejtman žádá starostu obce o povolení ke koledě: „***Pochválen buď Pán Ježíš Kristus. Pane rychtáři z poctivého práva. Doufám, že nám za zlý mít nebudete, že jsme vám tak nešlechtně do vašeho příbytku vstoupjili. Zkazujou vám naši kamarádi - Pochválen buď Pán Ježíš Kristus - pozdraviti, abyste nám dovolili tuto vaši poctivou obec obkoledovati neb objíti. Za všechny vám stojíme, nej za jednoho ne. Ten, co dostane do huby, to si sková, a co dostane na hubu, to si chová. Tak nám na to odpověď dáte a nám za zlý mít nebudete.***“

Při „vypláčení kop“ (tj. žertovné trestání některého člena koledy, který byl „obviněn“ z toho, že prováděl v navštíveném domě nepravosti) sedlák mluví: „***Mušíte na kolo! Ste kradli.***“

Rychtář koledníků odpovídá: „***Pane hospodáři, kerej by tu byl mezi náma, aby se byl tak nešlechtně choval?***“

Poté, co je viník je vypátrán a usvědčen, mluví rychtář koledníků: „***Pane hospodáři, copak by takovej zasloužil, dyž vy nám štědrou koledu udělíte, a on tu krade!?***“

Sedlák: „***Ten by zasloužil hodně, dejte mu deset kop***“

Rychtář koledníků: „***Pane hospodáři, já bych za něj prosil, aby mu bylo slevíno.***“

Rychtář koledníků po vykonání trestu: „***Pane hospodáři, esli je tu eště něakej mezi náma, aby se tak nešlechtně choval v tomto příbytku!?***“

Hospodář může případně jmenovat i hejtmana celé koledy nebo rychtáře koledníků, pak za ně musí někdo z koledníků trest vytrpět. Pokud koleda nedokončí obchůzku vesnice, noclehují účastníci koledy v některém ze statků; do tohoto stavení se sejde večer celá vesnice. Očekává se zde zábava a muzika s tancem. Nejprve se musí vypořádat provinění koledníků během koledy a stanovit za ně tresty – opět tedy probíhá tzv. „vypláčení kop“.

Mluví hejtman k Caperdovi (Čurkovi, Matce masopustu): „***Matko, tak já ti tůle ty moje děti odevzdávám, a esli na ně něco víš, aby se byl někerej špatně choval, tak je nech potrestat***“.

Následuje pak čtení hříchů a prohřešků koledníků a je jim stanovován trest; ten navrhuje hospodáři kolem stolu; hlavní slovo pak má majitel usedlosti, v níž se vše odbývá. Poté se vyplácejí tresty a pak muzika hraje a tancuje se - tancemajstři berou děvčata a ženy do kola - dovedou je doprostřed sálu, udělají s ní kolečko a děvče vhodí peníz do dřevěného talíře s věnečkem, který tancemajstr drží v ruce; pak dívku či ženu tancemajstři předají dalšímu koledníkovi, aby s ní tančil, ten jí po kolečku předá dalšímu a tak dále. Takto jsou provedeny všechny ženy a pak už tancují mládenci, kteří platí za tanec muzikantům. Bývala stanovena taxa, kterou mladé dívky platily - nejvíce platily dcerky ze statku (až zlatku), chudší dívky z chalupy a starší děvečky

(několik stříbrňáků) a nejméně dívky z pastoušky a mladšinky (několik krejcarů).

Ráno mluví rychtář koledníků: „*Pane hospodáři, jak se tu ty moje děti chovaly?*“

Hospodář buďto si vymyslí provinění některého z koledníků a smlouvá se o tresty, a nebo hospodář řekne: „*Děte s Pánem Bohem*“ a koleda může v poklidu odejít a pokračovat v obcházení vesnice.

Mezi výrazné doklady tradiční lidové kultury na jihu Čech patří také lidová architektura – nachází se zde několik typů: blatské selské baroko, roubený dům v oblasti Milevska a Táborska, německý vierkant na Kaplicku nebo šumavský dům alpského typu ve Volarech. Zajímavý je ale také dům na Doudlebsku - není sice nikterak honosný svojí zdobností, nemůže se srovnávat například s doklady lidového stavitelství na Blatech, je ale specifický a zajímavý svojí dispozicí - svojí hmotou a jejím rozvržením - ačkoli tento typ domu není po výtvarné stránce nikterak honosně zdobný. Mnohé stavby na Doudlebsku přímo evokují představu dávno zašlých časů - svým nízkým masívním rozkročením připomínají pozdně středověká pevná sídla. Pro lidové stavitelství je doslova životní nezbytností a zároveň jednoznačně specifickým rysem využívání výhradně místních surovin – dřeva, kamene a hlíny, slámy či rákosu. Proto je lidová architektura – vedle stravy – tím nejvýraznějším pojítkem tradiční lidové pospolitosti a místa, lokality, oblasti, v níž žila. Stejně tak, jako k dané oblasti patří materiál a technika stavby, dekor výzdoby štítu a celkový ráz stavby, patří k ní také pojmy a výrazy, které se pojí k jednotlivým částem domu, k magickým ochranným praktikám, a k jednotlivým zvykům a obyčejům spojeným s domem. Může-li o vývoji lidového domu mnohé napovědět užívaná technologie a zdobné prvky, může velmi mnoho sdělit také soubor slov a pojmů, které si pospolitost v dané oblasti ve vztahu k domu a k bydlení vytvořila. Zahrádky před domy nejsou typickou lidovou záležitostí - součástí vesnické architektury se stávají až od konce 18. století - do té doby je lidové prostředí neznalo. Přibližně ze stejného období jsou také úvozové cesty, které z vesnic vedou do polí. Jsou ledaskde hluboko vyryté do terénu, a zdálo by se, že jsou prastaré. Jedná se sice o výsledek činnosti mnoha generací hospodářů, ale i tak jde kupodivu o poměrně historicky nedávnou záležitost - až do 18. století se hospodařilo trojpolním systémem, kdy třetinu pozemků zaujímal vypásaný úhor - louka, třetinu pole s jařinami a poslední třetinu pole s ozimy. Všichni hospodáři ze vsí využívali pozemky stejným způsobem ve stejný čas. Proto nebylo zapotřebí samostatných polních cest mezi jednotlivými grunty, protože v době prací všichni se svými povozy volně přejížděli. Až po změnách systému polního hospodaření, vyvstala nutnost vlastního individuálního rytmu polních prací a v návaznosti na to se

objevila potřeba přístupových cest z vesnice do polí pro každého hospodáře zvlášť.

Lidové kroje jižních Čech se vyznačují rozmanitostí a neopakovatelnou svébytností. K nezdobnějším a esteticky nejhodnotnějším krojům z těchto oblastí patří kroj blatský, který je svými výšivkami řazen mezi nejkrásnější evropské lidové kroje vůbec. Mezi méně výrazné patří kroje, které přestaly být používány již koncem druhé poloviny 19. století - prácheňský či kozácký. Stejně tak jsou málo zdobné kroje ze Šumavy. Specifické rysy lidových krojů se formují v rámci jednotlivých oblastí již od poloviny 18. století, ale k rozkvětu a vyvrcholení jejich estetických projevů dochází teprve v polovině 19. století. V tomto období se rozvíjely techniky výšivky, i velké bohatství ornamentu. Především typ výšivky a ornament vytvářejí specifický ráz krojů jednotlivých oblastí. Vedle užitých nákladných látek tvořily výzdobu svátečních lidových krojů také výšivky, stuhy a krajky; ojediněle rovněž šperky. Lidové kroje postupně zanikají koncem druhé poloviny 19. století v souvislosti s rozvojem průmyslu, dopravy, obchodu a se šířením prvků městského způsobu života. Proces odkládání kroje započal nejdříve v blízkosti velkých měst a v hospodářsky rozvinutých oblastech. Nejprve své tradiční oblečení začali přizpůsobovat městské módě muži; důvodem toho byly jednak roky strávené na vojně, kdy se muž více méně odrodil zvykům svého rodiště, ale také časté cesty do měst za prací a podobně. Ženské kroje zůstávaly v užívání delší dobu, ale i ony postupně retardovaly ve svém složení a ve svém tvaru. Modernizací procházela především výzdoba a zjednodušení ve střihu. Od počátku 20. století se lidový oděv, s výjimkou Doudlebska a Blat, plně přizpůsobil městské módě a sériově vyráběnému odívání. V rámci tradičního odívání na Doudlebsku lze uvést několik typicky místních pojmů a označení jednotlivých kusů lidového oděvu či jeho částí:

obuv - „*podělavky*“ - název vyjadřuje skutečnost, že kožený svršek obuvi je podložen, poddělán dřevěnou podrážkou

plachta „*koutnice*“ - odvozeno od výrazu kout, roh místnosti

zástěra „*předák*“ - odvozeno od výrazu přední, upředu, součást ošacení oblékaná dopředu

typ zástěry - „*štráfata*“ - od germanismu štráf (die Straffe) pruh; znamená to, že zástěra má na sobě pruhy

ženský kabátek - „*špenzr*“ - z německého označení pro krátký ženský kabátek

taška ze slámy či orobince - „*cígr*“ - z německého slova pro kabelu

obuv „*mejšlata*“ - typ celodřevěné dlabané obuvi

- stuha „*baborka*“ - od pojmu Bavorsky, zkomolenina označující, že tento typ tkané hedvábné stuhy do českého venkovského prostředí byl nejprve dovážen z Bavorska
- punčochy „*mustrate*“ - od zkomoleného německého. der Muster, punčochy pletené podle obvyklých, voudlebském prostředí ustálených vzorů
- punčochy „*pupkaté*“ - ze slova pupek, hrbolek; název vyjadřuje skutečnost, že punčochy jsou výrazně plastické, pravidelně hrbolaté
- krajka „*vláčková*“ - pruh krajky, který se našívá na okraj zástěry (nebo také pleny či vyšívání šátečku), po obvodě, tentýž významový základ jako u slova vlak nebo vláček, krajka je vláčena po obvodě, krajka se táhne po obvodě
- ozdoby do účesu „*třásátka*“ - od pojmu třást, ozdoba do účesu se při pohybech hlavy lehce otrásá

Jazyk je obecně charakterizován jako nástroj dorozumění a sdělování myšlenek a pocitů. Ve slovech a pojmech je zachycen myšlenkový stav generací, které určitý předmět, situaci, vlastnost, děj atp. považovaly za tak důležité, že pro to vytvořili zvláštní výraz. Životnost či proměny takového výrazu ukazují také na význam toho konkrétního jevu, pro který bylo slovo vytvořeno. Proto je zajímavé a vlastně dokonce nezbytné sledovat slovní zásobu té které národopisné oblasti, neboť v ní je obsažen odraz vývoje tradiční pospolitosti, její materiální i duchovní svět a odraz jejích sociálních vztahů. Jestliže platí, že hmotné kulturní projevy tradiční pospolitosti jsou přímo formovány charakterem a podmínkami kraje, ve kterém tato pospolitost žije, platí to stejnou měrou také o jejích zvycích, rituálech a slovesnosti. Lze plným právem říci, že pojem „genius loci“ je z velké části naplněn fenoménem lidové kultury a bez její znalosti a pochopení jej nelze poznat a pochopit.

Projekt regionálního výzkumu a jeho stratifikace

Ke genezi pojmu regionálního jazyka

Sledujeme-li vývoj jazyka vybraných lokalit, musíme si položit především otázku, jakou úlohu mají některé z nich v historickém vývoji komplexu jazyka národního. Území tzv. jižních a západních Čech bývá vymezováno různě široce. Žádný region přitom nelze popisovat pouze z hlediska „čistě“ historického, politologického, etnografického nebo geografického. Vždy musíme připojit i pohled jazykovědný. Pomůckou nám mohou být nejenom různá pojetí regionu, která byla v dosud vydané literatuře popsána, ale (v širším záběru) i hodnocení dialektologická (srv. šíře /např./ Holub 2004a, s.53n). Dostáváme se tak k výkladu jevů hláskoslovných, tvaroslovných a lexikálních (popř. slovotvorných). Regionálně (především k západu Čech) byla zaměřena i Západočeská vlastivěda (Klimeš 1992; jazyk regionu zde popisuje Jaromír Voráč). Soubornější jazykový obraz jihu Čech podal v Jihočeské vlastivědě především Slavomír Utěšený (1986).

2. Výzkumný záměr

Projekt regionálního výzkumu běžně mluvené řeči v regionu byl utvářen již v 90. letech 20. století na katedře bohemistiky PF JU v Českých Budějovicích (ve spolupráci s etnografem Jihočeského muzea). Prvotním výstupem bylo vydání sborníků katedry v letech 1992–1995 (Jazyk a řeč jihočeského regionu I-IV). Po roce 2001 byla zahájena spolupráce mezi FAV, FHS (dnes FF), PF ZČU v Plzni a Studijní a vědeckou knihovnou Plzeňského kraje (plynule navázala na dosavadní vývoj explorační; k tomu dále srv./ např./: Holub 2003b, Holub 2003a, Holub 2004a, Holub 2005a).

V současné době je projekt koncipován ve 2 základních horizontech:

Dlouhodobý horizont zahrnuje zpracování databáze a lexikonu jihozápadočeské nářeční podskupiny (min. časová fundace: 10 let)

Krátkodobý horizont zahrnuje:

- zpracování lexikonu (min. čas. horizont: 5 let)
  - a) současného Chodska, Domažlicka a okolí Plzně
  - b) současných Blat, bývalého českoněmeckého pomezí na Vitorazsku a Prachaticka.

Základem *výstavby slovníků* je užití dvojího lexikografického přístupu:

- **diferenčního principu** (tj. *abecední posloupnosti jednotek* nářečně příznakových zpracovaných ve formě výkladového slovníku) na pomezí lokálního (nářečního) regionálního lexikonu
- **klasifikace** pojmů **podle ideografického modelu** (*podle věcně významových souvislostí*), která usiluje o postižení co nejširšího rozsahu nářeční slovní zásoby. Dialektový popis se neobejde bez hodnocení **tezauru** (srv. Hallig, Wartburg 1963; ČSVS 1969–1987; obd.: Roget 1979, Klégr 1999–2001; k etnografickému výzkumu: Zibrť 1909–1911, vyd. 1950; sborníčky Jihočeského muzea (Národopisného sdružení): 1971, 1987–1988; ze starších dialektologických prací: Dušek 1902, Kotsmích 1868, Hruška 1907; nověji: Utěšený 1986, Voráč 1992... JčV, ZčV)

Synchronní popis lexikonu samozřejmě předpokládá užití přímé metody výzkumu (usměrňovaného a pokud možno spontánního dialogu exploračního a informanta) v kombinaci se zprostředkovaným postupem (dotazníkovým). Za typický lze považovat takový znak, který se vyskytuje ve výpovědích nejméně tří (a více) respondentů žijících ve třech (a více) blízkých (sousedních) lokalitách.¹ Součástí práce je zachycení souborů výpovědí, které budou tvořit základ **textové části** projektu. Výzkum současného jazyka lidí, kteří se v lokalitě narodili (a také zde prožili většinu života; tedy: **rodilých mluvčích**), bude doložen na transkribovaných záznamech promluv starší generace informantů; kontrolní vzorek však budou tvořit i mladší mluvčí (např. s ohledem na expresivitu, mentální slovník, frazeologii, typy dialektismů i jejich rozšíření).

S problematikou zpracování **oblastního slovníku** souvisí též otázky **lemmatizace**:

- v užším smyslu, kdy se zohledňuje především forma (základní tvar; při kontrole transkribovaných jednotek i textů si všímáme jednotlivých **figur, hláskových skupin, asimilované výslovnosti** apod.) a frekvenční hledisko
- v širším smyslu (v rámci heslového odstavce).

Samotný **dialektový popis** potom bude sledovat:

- *procesy nářeční atenuace* i (ne vždy jednoznačný) ústup nářečních jevů ve prospěch obecných rysů národního jazyka
- proměny *mluvy v pohraničních oblastech* a *mluvy městské* (ve *spontánních promluvách* a v syntagmatických vztazích)
- *stupeň povědomí* o místních zvláštностech a s tím související místní mluvní specifika, *regionální terminologii* a jazykové *prostředky*

---

¹ Taková metoda bývá někdy v anglosaské literatuře označována jako *triangulace*.

(lexikální vrstvu) vztahující se k *tradičnímu způsobu života* i k *soudobému vývoji lexikonu*

Do jisté míry se tedy jedná také o **výzkum entolingvistický**, který se zaměřuje na základní archetypy lidského života (včetně studia určitých archetypálních emocí; např. na modelu klasifikace citů, emocí, duševních stavů a pocitů²). Roste tak význam studia reliktních prvků lidové kultury (a reflexe způsobu života, myšlení a řeči); a to ve dvou oblastech:

- při posuzování tradic a života současného člověka (v rovině tzv. *každodennosti*; ve vztahu *jazyk – realie*), prvků starých rodinných, pracovních i kulturních obřadů
- přímo v rovině tradiční lidové kultury a příslušných pojmenování.

3. Výstupy...

Projektové záměry (**cíle projektu**) by měly být naplňovány ve 4 oblastech:

- při tvorbě kompletní databáze (lexémů, frazémů a souvisejících reálií – s určením lokalit výskytu jevů); výzkumný projekt LEXIKON v současné době zpracovává pracoviště Fakulty aplikovaných věd Západočeské univerzity v Plzni: katedra informatiky a výpočetní techniky
- sestavováním databanky textů (záznamů transkribovaných souborů výpovědí podle lokalit³)
- sestavováním databanky kompatibilních zvukových (popř. i obrazových) nahrávek (s ohledem na různý charakter nosičů zvuku, popř. obrazu)
- zpracováním a publikací lexikonu/lexikonů (knihy/knih o sledovaných oblastech).

4. K výukovému programu „Dialektologická praktika“

Součástí regionálního výzkumu byla vždy pravidelná terénní práce studentského semináře, která byla zahájena již koncem 80. let minulého století. I když se nejprve orientovala spíše na aktivity spojené se zpracováním seminárních a diplomových prací, přece byla od samého počátku spojena s konkrétní metodickou (pedagogickou) a badatelskou (výzkumnou) praxí posluchačů. V roce 1995 navázal na výzkumný program interní (od roku 1999 fakultní) projekt *Genius loci jižních Čech*. Zapojení

---

² Vztah **slov a emocí** lze chápat též jako **reflexi „tabu“ a „noa“** (podrobněji k řešení jazykového tabu a k mechanismům tabuových náhrad např.: Erhart, Večerka 1981; Holub 2005a).

³ K analýze textové části se využívá též záznamu (*systému*) **konkordancí a kolokací** (s využitím textových počítačových programů, např. OCP, MONOCONC aj.)

výzkumu do výukových programů v rámci kreditního systému PF JU (a později FHS, popř. PF ZČU) předpokládalo rozpracování systému výběrových seminářů (zejména dialektologických; ale k problematice „odrazu života lidí v jazyce“ výhledově i onomastických, sociolingvistických apod.). Systematickou práci dialektologického semináře podpořil i projektový program dialektologických praktik (grant FRVŠ čj. F 216/1999, který byl úspěšně obhájen v roce 2000; sborník: Holub 2000). V důsledku toho se utvořily podmínky pro návazný výzkum posluchačů. V současné době je nezbytné rozšířit studentský výzkum v dalších lokalitách jižních a západních Čech a systematizovat síť zkoumaných obcí a informantů v rámci širšího regionu (tj. v obcích, které leží převážně na území Jihočeského a Plzeňského (popř. Karlovarského) kraje).

Projekt nadstandardního typu semináře, který byl realizován v souladu se záměry výše zmíněného grantu FRVŠ (216/1999), dospěl v prostředí obou pedagogických fakult k ustálení určité koncepce přípravy budoucího učitele-regionalisty a bohemisty (v souladu s požadavky na soustavnou metodickou práci „v terénu“ i s pedagogickými a psychologickými nároky, které jsou kladeny na učitelskou přípravu).

Program „dialektologických praktik“ se zaměřuje především na spojení relevantních úkolů pedagogických s pojetím takového působení učitele (bohemisty a regionalisty) v konkrétní oblasti, které nejvíce odpovídá současnému společenskému diskursu a z něho vyplývajícím kulturně-sociálním imperativům výchovy a vzdělání: pochopení úlohy **moderního evropského národa (moderního pojetí regionu)**; funkce regionu ve vztahu k jazykovému společenství a k rodinnému prostředí; poznávání způsobu života obyvatel v proměnách času a prostoru), vztahu jazyka a společenství a jednotlivce v **otevřené občanské společnosti (civil society)**: společnosti bez diskriminace a rušivých bariér; především jazykových) a (základních) principů tradiční evropské společnosti: **trvale udržitelného života a rozvoje**. V tom smyslu by měl být orientován i nadále (s větším důrazem na postižení jevů jevů sociolingvistických, tj. sledování rozdílů věkových/generačních, sociálních, popř. etnických apod.).

Seminární program seznamuje posluchače s elementárními zásadami terénní explorační. Připomeňme některé (obvykle problémové) úkoly, se kterými jsou posluchači seznamováni v jednotlivých seminárních zaměstnáních. Patří k nim:

- část dialektologická (základy výzkumné práce, zásady organizace výzkum v terénu)
- psycho- a sociolingvistické aspekty terénního výzkumu
- část obecně vědecká: předpoklady odborné, publikační a komunikačně stylistické (upevňování vědomostí, dovedností a návyků budoucího explorační-specialisty; příprava k ind. publikační činnosti)

- modelování terénních situací, situační a materiálová analýza (rozbor terénní praxe), analýza průběhu explorace, klasifikace a ošetření získaných materiálů (reálií)
- práce s dotazníky (včetně jejich tvorby) a s anketou
- seznámení se vztahem etnografického výzkumu a dialektologie
- výzkumná práce v archivu (badatelské úkoly na příslušných pracovištích státního a okresního archivu).

Výběrově lze uvést některé typy zaměstnání:

- jazykově zeměpisný výzkum
- lexikografické metody v dialektologii
- práce s počítačovými soubory, s databází apod.
- práce s diferenčním lexikonem a s tezaurem (v systému WORD)
- transkripce výpovědí informantů
- zpracování zvukových záznamů (digitalizace lexikonu a textů)
- práce s kartotékami a s texty

Vlastní *terénní výzkum* pak spojuje praktickou (ind.) exploraci posluchačů s programem dlouhodobých výjezdů a soustředění v obcích.

5. Slovanské a historické jazykové paralely (na českém jihu a západě) ⁴

Pokud se chceme podrobněji věnovat slovanským a historickým souvislostem vývoje jazyka v regionu, musíme (alespoň pracovně) odlišit 2 základní pohledy na *proměny mluvené řeči*:

- pohled *diachronní*, zejména **historický** (s ohledem na hypotetický slovanský stav, na starší vývoj mluveného jazyka, popř. nářečí – a na vývoj novější)
- pohled *synchronní*, motivovaný zejména zájmem o vývoj **jazykových plánů a rovin** (příčemž komplex výpovědí účelově segmentujeme, abychom odlišili jevy **hláskoslovné**, **tvoroslovné**⁵ a **lexikální**; popř. usuzujeme na procesy **slovotvorné**). S ohledem na převážně lexikografický charakter výzkumu se zaměříme především na vývoj lexikonu.

V **jihocheském lexikonu** v tom smyslu stojí za zmínku několik pojmenování: *dížka* (dřevěná dojačka; nádoba určená ke sběru podojeného mléka; Utěšený 1986, s. 51; ČJA 3, s. 407-408; také Jg, SSJČ). V. Machek upozorňuje na souvislost (např.) se srbštinou a chorvatštinou (*díže* = nádoba

⁴ K tomu dále: Holub 2004.; Holub 2005 – sborník Profesor Lumír Klimeš jubilující, Plzeň, s. 122-135.

⁵ Např. u slovesného typu **atemata som**; který se ustálil po zániku jerů: *jesm /sem/som*; úzus se tu blíží **jhoslovanskému** stavu.

na míchání těsta, *diž/v/a* je dojačka; ESM); *machna* (pro obtloustlou ženu); *Mošna* (místo porostlé mechem; místy močálovité; srv. dále: Holub 2004, s. 58; u slova *mochna* se ovšem jedná o obrozenecké přejetí: pojmenování rostliny podle Presla; ESM); *křídlo* (klín; doklady také Utěšený 1986, s. 15); *kupina* (ostružina - např. v lužnickém úseku; popř. i doklad osídlení Slovanů na Balkáně už před 9. stol.: Utěšený 1986, s. 15, 47, 66); *lokáč* (louže; z lat. *lacus* = jezero, kalužina. Izolovaný slovanský lexém; pro kalužinu užívali i balkánští Slované: Utěšený 1986, s. 15, 24, 66; ČJA 2, s. 318: Příbramsko, Slavonicko; také Jg); *navolit se* (nabažit se; Utěšený 1986, s. 15); *perut'* (pro ptačí křídlo: Doudlebsko, Prachaticko, Domažlicko a na západ od Plzně: ČJA 1, s. 342; Utěšený 1986, s. 15); *pinkalinka* (slunéčko sedmítečné; Utěšený 1986, s. 15; ČJA 2, s. 131, 133: Chodsko a na Klatovsko); *sosna* (ve významu „borovice“; izolovaný lexém: Utěšený 1986, s.24, 47; Jg. Psl. *sosna označovalo jistě borovici, ale snad i smrk: Holub, Kopečný 1952; dále: ČJA 2, s. 181, 183); *trnoslava* (slíva; Utěšený 1986, s. 66); *tymánek* (také: temenec, tymenec apod. Není jisté, zda jde pouze o splynutí 2 slov, jak uvádí ESM; popř. o vliv útvarů na *-enec*).

Slovotvorně můžeme především posoudit úlohu staré přípony *-el/-el*; v jižních Čechách potom užití sufixu *-al*. V jižních Čechách je tvořivá zdrobňovací přípona *-al* (obdobného původu jako *-el*: Jílek 1961, s. 36). Projevil se tu bavorsko-rakouský vliv (na úzu, tedy na frekvenci užití sufixu *-al/-ál*, popř. *ál+ka*, *ál+ek*, a na konkurenci typů *-al/-ál/-el*; dále: Holub 2004a, s. 140). Pod vlivem uvedených německých nářečí tu převažuje proces deminuace u apelativ mužského, popř. ženského rodu; střední rod není zastoupen téměř vůbec (Holub 2003b, s. 139). U tvarů středního rodu se přípona *-ál+ko* objevila jen vzácně, v jediné obci: *prkálko*; spíše jsou typické sufixy *-ejčko/-ejško* (*prkejčko/prkejško*; Holub 2004a, s. 140; k dokladům také u Jílka /1961/ a Utěšeného /1986). Původně deminutivní funkci měly i sufixy *-e/-le* (*cukrle*, *kukrle*, *štokrle*; popř. bav.-rak. *-erl*). V západoslovanské oblasti se tak objevují zdrobňeliny se sufixem *-l*, *-al*, *-erl/-el*; popř. jejich obměny (*šťandlík*, *pimprle*); mnohdy se ale deminutivní význam ztrácí (např. u slova *faslík*, které pojmenovává máselnici).

6. Slovo závěrem

Náš výzkumný záměr se však neomezuje pouze na lexikon, popř. na výklad slovotvorný či na popis souvislostí synchronních (nářečních) či diachronních (etymologických). Zajímavou oblastí výzkumu je nesporně též regionální **frazeologie** (popř. **paremiologie**). Součástí explorační by měl být záznam aktivní a pasivní znalosti frazémů (v první fázi zejména přirovnání) u jednotlivých mluvčích (včetně žáků základních a středních škol; opět s využitím dialogických metod i dotazníku, sociolingvistické analýzy i excerpcí z regionální literatury). Lze si jenom přát, aby naše jednání přineslo

komplexnější pohled na celou problematiku, který se odrazí i v budoucí koncepci společné týmové práce. A to i v případě, že se výzkumné úkoly natolik diferencují, že se (případně) rozdělí do několika proudů, které se mohou vzájemně i oddělit (a vytvořit výzkumné záměry samostatné, které budou mít s tím původním společné jen počáteční období vývoje). Už dnes se zdá, že se tu projektové úsilí začíná od původní „nářeční orientace“ diferencovat: na oblast výzkumu *etnolingvistického (sociolingvistického)*, výzkumu *běžně mluvené řeči* a výzkumu v oblasti *jazykové kultury*. Teprve budoucí čas však ukáže, kam se aktivity plzeňského i českobudějovického týmu posunou.

Použitá literatura:

Balhar, J., Jančák, P. a kol., Český jazykový atlas (1-4). ČJA. Academia, Praha 1993, 1997, 1999, 2002

Český slovník věcný a synonymický (Haller, J. a kol. eds.). I.-III. SPN, Praha 1969–1977. Rejstřík k svazkům I.-III. (Šmilauer, V. ed.). Praha 1987 (ČSVS)

Doudlebský dialekt. Sborník Jihočeského muzea. Národopisné sdružení. České Budějovice 1971

Dušek, J. V., Kmenosloví nářečí jihočeských. Praha 1902

Erhart, A., Večerka, R., Úvod do etymologie. SPN. Praha 1981

Hallig, R., Wartburg, W., Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie. Akademie Verlag, Berlin 1963

Holub, J., Kopečný, F., Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1952

Holub, Z. a kol., Doudlebské nářečí a slovník. Roční období, České Budějovice 2004a

Holub, Z. a kol., Genius loci jižních Čech. Sborník dialektologického semináře katedry bohemistiky PF JU České Budějovice 2000

Holub, Z., Emocionální pojmenování v oblastním slovníku (na pozadí starší literatury). Wyrażanie emocji. Międzynarodowa konferencja naukowa (19-20.4.2005). Uniwersytet Łódzki. Łódź 2005a (v tisku).

Holub, Z., Jihoslovanské paralely v jihočeských a slovenských nářečích? In: Aktuální slovakistika. Brněnské texty k slovakistice VII. Pospíšil, I., Zelenka, M. (eds.). Ústav slavistiky MU, Brno 2004b

Holub, Z., K problému didaktického využití databáze ve výuce na VŠ. Příspěvek k organizaci terénního výzkumu posluchačů (v oboru české

dialektologie). Databáze Lexikon; Golčáková, B. ed.). - In: Sborník příspěvků z konference Profilingua 2003. Aleš Čeněk, Dobrá Voda 2003a

Holub, Z., Ke srovnání jazykových paralel slovanského západu a jihu (na vzorku jihočeských nářečí). In: Sborník k životnímu jubileu Lumíra Klimeše. PF ZČU, Plzeň 2005b (v tisku).

Holub, Z., Lexikon nejjižnějšího úseku českých nářečí. Aleš Čeněk, Dobrá Voda/ Plzeň 2003b

Hruška, J. F., Dialektický slovník chodský. Praha 1907

Jílek, F., Jihočeský člověk a jeho řeč. České Budějovice 1961

Jungmann, J., Slovník česko-německý. (Jg) Academia. Praha 1990

Klégr, A., Komputerizovaný tezaurus českého jazyka. Grantový projekt GAUK, č. 307/1999, sekce A FG. KU, Praha 1999-2001

Klimeš, L. a kol., Západočeská vlastivěda (ZčV). Západočeské nakladatelství. Plzeň 1992

Kotsmích, V., O podřečí doudlebském. Sborník vědecký musea království Českého. Odbor historický, filologický a filosofický. I. Praha 1868

Machek, V., Etymologický slovník jazyka českého. (ESM) Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1997 (fotoreprint podle 3. vyd.: Academia, Praha 1971)

Roget's Thesaurus of English Words and Phrases (Roget, P.M., ed.). Gramercy Books. Outlet Book Company. New York – Aveney New Jersey 1979

Slovník spisovného jazyka českého. (SSJČ) I-VIII. Praha 1989

Utěšený, S., Nářečí v jižních Čechách. In: Cuřín, F. a kol., Jihočeská vlastivěda (JčV). Řada A. Jazyk. České Budějovice 1986

Voráč, J., Nářečí. In: Klimeš, L. a kol., Západočeská vlastivěda (ZčV). Plzeň 1992

Z jihočeského národopisu. I, II. Sborník Jihočeského muzea. Národopisné sdružení. České Budějovice 1987–1988

Zíbrt, Č., Veselé chvíle v životě lidu českého. 1-8, Praha 1909–1911; II. vyd. 1950

Daniel Bína

Co je nebo bylo Vitorazsko?

Pro přehled nad tématem rozdělují titulní otázku do tří oblastí obecnějších problémů:

- 1 Vitorazsko jako region: od jaké doby a dokdy (event. „nakolik“) existovala tato oblast, toto území (společenství lidí na tomto území) jako relativně svébytná jednotka.
- 2 Vitorazsko jako raně středověký „stát“: lze na tento region pohlížet jako na zárodek státního útvaru, jako na jeden ze subjektů politicko-mocenského soupeření v podunajském prostoru (v období raného a vrcholného středověku) ?
- 3 Vitorazsko a utváření českého národního společenství: vrhá fenomén Vitorazska nějaké (zvláštní) světlo na otázku míry rozčleněnosti kmenového osídlení (které se vždy kulturně – i obcovacím jazykem – nějak vázalo k pražskému centru); ovlivnil nějak pojetí jednotnosti konstituujícího se českého národa ?

Co je region?

Pojmenování *region* lze dešifrovat jako koncept formulující a evidující vznik, udržování a prohlubování nerovnoměrností (nehomogenit) uvnitř celků; vydělování autonomií (pokud nefunguje jako obecný výraz pro označení oblasti, části něčeho většího a nepřehlednějšího). Zabývá se vznikem a existencí „střední třídy jevů“: mezi individuálními jevy a obecnými zákonitostmi se rozvíjí třetí typ charakteristik (identit): oblastní, tj. specifické: se zvláštní pravidelností, udržující tuto pravidelnost oproti jiným pravidelnostem fungujícím v jiných oblastech. Právě tehdy, když sebepešilující tendence specifických pravidelností (jejich schopnost narůstat a vzdalovat se povaze okolních jevů) převládne nad opačnými vlivy vyrovnávání (homogenizace), dochází k tomu, co lze nazvat vytvářením regionu („vyhraňováním se“). Oblasti získávají zčásti samostatnou strukturu a zčásti svérázné pravidelné rysy kontinuity. Vyhraňují se „gravitující“ centra, popř. se ztrácejí vazby a souvislosti na periferiích (rozhraních) mezi oblastmi.

Oblast specifických jevů (pravidelností) tak může být organizována intenzí, „vtahováním“ (přivracením se jevů k centru). Identitu určuje střed, nikoli okraj (např.: rovnoměrněji osídlená oblast s kulturním a hospodářským centrem, dopravní a komunikační síť vzniklá interakcemi obyvatel území s centrem). V jiném případě může být region vymezen okrajem („zahnáním“ interaktivních jevů do vymezeného prostoru a izolací od vztahů s jinými prostory). Identitu pak určují okraje, vnější meze, nikoli jádro (např. v případě ostrovní lokality, oblasti ohraničená horami apod.). Vzhledem

k tomu, že s pojmem region pracuje nejčastěji geografie, vyplývá z povahy jejího předmětu, že především druhý z těchto principů určení je podstatný pro region obecně a pro regionalizaci.

Je možno sledovat komplexní ráz oblastí, všechny jejich dimenze, užít všech produktivních kritérií a usilovat o postižení jejich celkové, multikriteriální míry svébytnosti. Je také možno modelovat překrývající se vrstvy (a sítě) jednokriteriálních regionů:

- určit vždy jev (charakteristiku, objekt) a regionalizační kritérium
- rozčlenit prostor na oblasti určitého (srovnatelného) typu, nebo vymezit individuální útvary (podle modelu „figura-pozadí“).

Reálné místo (území) tak lze pojmut zároveň do různých jednokriteriálních regionů.

Kritéria, znaky, objekty je možno odhalovat (a evidovat), ale též v souladu s povahou entit ve společenské a kulturní sféře koncipovat (tj. výběrem a rozlišením prvků se podílet na jejich vzniku, popř. ovlivnit jejich povahu).

Rokkan (1999) pojímá region jako soubor teritoriálních jednotek se shodnými rysy, rozčlenitelné do dalších regionů: tzv. hlavního centra, a ostatních, specifickým způsobem závislých; jedná se o složitou hierarchickou strukturu. Takto se uvnitř regionu konstituují centrum (privilegovaná část) a periferie (část vázaná, podřízená vlivu centra, příp. závislá, využívaná).

Vitorazsko jako region

V 5.–6. století se Doudlebové, předkové jihočeských Doudlebů, (možná označení pro volný svaz "českých" kmenů) z oblasti při řekách Styru a Bugu vydali pod tlakem Avarů směrem do Panonie a dále do Korutan, resp. Čech.

Na mapě středověkého Rakouska lze najít nejeden doklad o slovanském osídlení v oblastech až po dnešní Horní Rakousko; snad na trase, po níž část původně kmenových společenství „budoucích Čechů“ (k nimž patrně patřili Doudlebové) do české kotliny putovala: „... na sklonku 8. st. ... žilo slovanské obyvatelstvo pod vedením jakéhosi župana v blízkosti kláštera Kremsmünster. Někdy na přelomu 9. a 10. st. se kolem Gars Thunau zformovala malá država, v níž vládli potomci slovanského knížete Josefa.“ (Veber et al., 2002, s. 67).

... „od ... usedlého románského obyvatelstva, jež vytvářelo svazek spolu s dalšími slovanskými etniky, např. i s Chorvaty či Duleby na středním Muru“ získali své jméno také Korutanci (Veber et al., 2002, s. 55). O korutanských Dulěbech přináší svědectví tradiční kniha kláštera

v Brixenu: 1060–1070 una Sclavensis hoba („lán“) in loco Dulieb (nad horní Drávou) aj. (Holub, 2004)

Vitorazsko (slovansky *Vitoraz*; rakouské pojmenování obvykle *Weitrach*; v německém prostředí též *Behaim*) tvořilo území obdélníkového tvaru na českorakouském pomezí.

Zatímco východní hranice budoucího Rakouska se stabilizovala velmi brzy (pomezí území Východní marky a Uher se ustálilo již r.1043; hranice zůstala v podstatě zachována až do r. 1920 - Pražák 1993, s. 22), hranice severní se posouvala (měnila) ještě v dalších staletích. Nelze si ji představovat jako ostrou linii, ale spíše jako více či méně osídlená území. Nařízení císaře Jindřicha II. z roku 1010 mluví o „hraničním severním lese“ (*silva Boemia, silva Nortica*), který měl přirozenou hranici státu vytvářet. Kolonizační aktivity z podunajské strany později postupně ztenčily hraniční lesní pásmo a posunuly hranici procházející „*in media silva*“ (středem lesa; Žemlička 2002, s. 45) dovnitř českého území. Tento stav byl legalizován císařem Barbarossou jako *status quo* (v souladu s jeho dalšími snahami o dezintegraci, popř. oslabení českého státu: ustavení Markrabství moravského roku 1182, jmenování pražského biskupa říšským knížetem r. 1187 a pokus o přičlenění Loketska k chebské državě; Žemlička 1986, s. 23; 2002, s. 211).

Mohlo být Vitorazsko „státem“?

Od nejstarších dob existovaly v Evropě dvě vývojové osy: od západu k východu se utvářely podmínky pro státotvorný proces; od severu k jihu se utvářely národotvorné podmínky (Rokkan, 1999; Holub, 2004).

Ve světle podobné „vektorové orientace“ politického vývoje raně středověkého Vitorazska lze potom hledat odpověď na otázku, nakolik se tomuto regionálnímu společenství (ne)podářilo dosáhnout nějaké míry autonomie či „politické subjektivity“ (popř. si relativní autonomii po nějakou dobu udržet). Bylo Vitorazsko hráčem v zápase kvazistátních celků (projektů) v „rakouském prostoru“ expandujících? Mezi takové útvary patřila jednotlivá biskupství a arcibiskupství (zejména salzburské, řezenské a pasovské), která byla „vržena na dráhu ofenzivní politiky“ (ovšem v souladu se svým původním misijním posláním), dále zejména Korutanská a (od roku 996) Východní marka (původně malé území rozložené po obou březích Dunaje; s centrem v Melku). Nebo můžeme považovat Vitoraz spíše jen za objekt (tedy za území, o něž jednotlivé celky soupeřily)?

Pro zvažování politického statutu útvaru (regionu) má význam označení vůdce (správce) Vitorazska v pramenech jako župana. Je možné, že vitorazští vůdci byli jako župané v dobových pramenech označováni z bezradnosti kronikářů. V tom případě tento pojem neodráží nějaké přesnější vymezení kompetencí těchto vůdců v politické struktuře; je ale také

možné, že se jedná o doklad o povaze spojení tohoto útvaru s českým centrem.

Župané byli jakousi středo-(jihovýchodo-)evropskou obdobou karolinských hrabat: byli to dosazovaní velitelé (úředníci se soudní pravomocí) zastupující panovníka (tedy nikoli šlechta – v tu se teprve postupně vyvinuli tak, jak centrální moc slábla, resp. dlouhodobě nebyla schopna loajalitu těchto úředníků zajistit jinak než přenecháním provincie v léno). Velká Morava karolinský model převzala a po ní též středoevropské státy (Čechů, Maďarů a Poláků) vznikající v 10. st. (tedy v době, kdy na území bývalé karlovské říše byl už župní systém nahrazen vládou šlechty, tj. leníků).

„Titul župan převzali Slované od Avarů v době, kdy se vytvářela Sámova říše. ... Titul „pán“ (byť by budil dojem, že je praslovanského původu) vznikl zřejmě z titulu župan.“ (Třeštík, 1999, s.181; srv. maďarský výraz „ispán“; popř. též titul „bán“ pro vládce území závislých na maďarském království.)

Slovo „župan“ se také překládá z latinského *comes*, což patrně původně označovalo knížecího družiníka (*comitatus*); latinizovaná forma slova však zní *supanus*. Označovalo hlavního správce hradskeho (kastelána), ale i další úředníky (*beneficiarii castrorum*) a přední dvorské úředníky (tj. úředníky pražského panovnického dvora). V dokladech z let 1182 a 1210 se hradskeý nebo soudní okres nazývá také *comitatus*; patrně proto, že zbrojní hotovost okresu táhla vždy do boje pod vedením *comitata* (obd. uherského zřízení). Termín *župa* patrně v patriarchálních dobách nejprve označoval obec příbuzného lidu a posléze i půdu nebo krajinu (obdobný vývoj zaznamenalo samotné slovo *obec*; v našem slovníku srv. *obcizna*; srv. též německý výraz *marka*: označení pro spádové území hradu). „Čeští župané ... nebyli leníky svého krále, byli jeho úředníky, neměli své lidi a půdu, pouze propůjčené úřady a důchody z nich... král nad těmito župami ztrácel kontrolu a úřady, spolu s jejich majetkem a důchody se stávaly majetkem županů.“ (Třeštík, 1999, s.176.)

V 1. polovině 9. století založil legendární župan Vitorad (Wiztrach) hrad. Fuldské anály (882–887) uvádějí k roku 845: „*Hludowicus 14 ex ducibus Boemorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit et in octavis theophaniae baptizari iussit...*“ (Hludowicus označuje krále Ludvíka Němce; srv. Katzenschlager 1997, s.125). Pod vedením Vitoradovým (Wiztrachovým) se koncem roku 844 vypravilo 14 českých „lechů a vladyků“ k císařskému dvoru do Řezna, kde se dali 13. ledna 845 pokřtít; byli zde též řádně pasováni na rytíře. Přestože jméno Wiztracha (Vitorada) není v zápisech přímo zmíněno, lze se domnívat, že byl tento Wiztrach jedním ze 14 knížat, kteří byli v roce 845 pokřtění. Území Vitorazska, nad kterým vládl, sahalo až k Dunaji, a dokonce i dále. Jako

důkaz pro tuto domněnku se uvádí existence místních jmen slovanského původu v oblasti na sever od Dunaje a dále (srv. Holub, 2004).

Letopisy fuldské uvádějí rok 857, kdy biskup Otagar (Ottokar) z Eichstädtu společně s falckrabětem Hruodoltem a Arnoštem (Ernstem Mladším), synem bavorského vévody téhož jména, dobyli (na pokyn krále Ludvíka) hrad spravovaný županovým synem Slavitěchem (v textu Sclaintagus: „*in Boemanos missi, civitatem Wiztrachi ducis ab annis multis rebellem occupaverunt, epulso ab ea Sclaintago, filio Wiztrachi, qui tyrranidem tunc in ea exercebat*“); Vojvoda jménem Viztrachus, tedy vladař Vitorad, je zde uveden v postavení knížete.

Slavitěcha vyhnali ze země (utekl patrně k velkomoravskému knížeti Rostislavovi). Na hrad dosadili Slavitěchova bratra.

Rozsah vlivu hypotetického Vitorada je nejasný, jasnější je zmínka o „*civitas Wiztrachi ducis*“ (vesnici, hradu knížete Wiztracha). Je jí zřejmě myšleno jak „centrální hradiště vůdce populace“, tak i obec, obyvatelstvo, celá oblast z hradiště spravovaná.

Hodnost župana zdědil patrně Slavitěch. Své území posléze připojil k nově vznikajícímu českému státu. S ním se tedy stala župa Vitoraz součástí Čech; ve svazku Českého království zůstala až do 13. století. Ač patřila Vitoraz k biskupství pasovskému, vrátila se i později za neznámých okolností opět k Čechům (přestože ty spadaly až do založení pražského biskupství pod vliv Řezna). Není jasné, zda se na území Vitorazi rozšířilo křesťanství už před německo-bavorským (rakouským) vpádem, nebo až pod jeho vlivem. Anály světelského kláštera (od roku 1083) uvádějí pověst, podle níž slovanské etnikum osídlilo Vitorazsko již v době odchodu keltských Bójů (Kalbáč 1919, s. 12-14).

R. 1130 obsadili území kolem Zwettlu Rakušané. Spory o český trůn mezi Soběslavem II. a Bedřichem vedly v letech 1176–1177 k proniknutí českých vojsk hluboko na rakouské území (až k Dunaji). Díky pomoci rakouských příbuzných se Bedřich na trůně prosadil. Musel se ale podvolit rozhodnutí císaře Barbarossy, který v roce 1179 spor o hranice ukončil a rozhodl se stanovit pevné hranice mezi Rakouskem a Čechami. Po 2 letech (1179) císař konflikt ukončil rozdělením Vitorazi: na západní část (od Lužnice a Skřemelice - včetně hradu a panství landštejnského, které až do 15. století spadalo dále pod pasovskou diecézi, zahrnující i severnější území Čech) a východní část (od Ličova). Tento akt byl v souladu s císařovým úsilím o oslabení českého státu (srv. výše). Text, který určuje, kudy hranice mezi Rakouskem a Českým královstvím povede, zní: „*Hora, která je nazývána Vysoká (mons altus), tvoří hranici. Od této hory směřuje hranice až k soutoku dvou potoků, z nichž je jeden nazýván Schremelize, druhý Lunsenize. Odtud hranice pokračuje až k brodu, který je u Segoru. Od tohoto Brodu vede hranice dál až k prameni řeky Gostice a od jejího pramene až*

k Urgrueb.“ Nejvýraznějšími body hranic byly: Höhenberg, Schwarzbach, přechod přes Reissbach, pramen potoka Kastanitzerbach a Čtrnáctka (v přibližně stejném rozsahu, jak je tomu u historických hranic Vitorazska; Holub, 2004).

Ovšem již roku 1185 vydal český kníže Bedřich listinu, podle které *„fidem Hadmari de Chvnringen et sinceram eius circa nos devotionem considerantes“* (za věrnost a oddanost panovníkovi) dává Hadmarovi z Kuenringu do léna část země, která sousedila s Rakouskem: Weitru s lesem od Lužnice až k řece se jménem Strobnitz (Stropnice). V té době tedy český kníže považoval Weitru (dnešní lokalita Altweitra) za část své země. (Podle rozhodnutí císaře Barbarossy z roku 1179 toto území českému knížeti nepatřilo). Poté, co se ukázalo, že není jasné, komu tato země vlastně patří, dostává se *„districtus Witrensis“* do rukou rakouských vévodů z Kuenringu. Roku 1186 věnování potvrdil císař a u hradu vystavěl kostel a městečko. Téhož roku kníže Bedřich vpadl do Rakouska. Jako odškodné za zničení kláštera Zwettl během bojů podstoupil klášteru *„predium“* s označením Lazisisch (*„intra portam provinciae nostrae“*; tedy na české straně hranic). Zbývá jen lokalizovat *„Lazisisch“* a *„Porta provinciae“*. Engelschalch, původní majitel tohoto území, byl nakonec odškodněn územím s názvem *„Niseteci“* (asi Nežetice u Trhových Svinů; usedlíci vystupovali jako svědkové). Dalším důkazem oddělení Vitorazska od Čech je potvrzení krále Přemysla Otakara I. z roku 1221: *„Přidělili jsme a darovali jsme území, nazvané v místním jazyce Sahar“* (Žár). Weitra ležela na rakouské straně této hranice (Katzenschlager 1997, s.126-130; Holub, 2004).

Afinita k *„povltavskému prostoru“* hrála v politickém chování Vitorazska roli i dále. Přinejmenším v jednání vůdců se odráželo, že vazba na český stát je jednou ze zvažovaných možností. Poté, kdy se dostal k moci (roku 1230), Babenberg Fridrich II. Bojovný *„... vyprovokoval mocné ministeriály z rodu Kuenringů, kteří se spojili s českým králem Václavem I. a v prvních týdnech r. 1231 s českou pomocí ovládli a vyplenili severní část vévodství až po řeku Dunaj ... Fridrich II. po nějakém čase ustoupil, takže od března 1232 Jindřich z Kuenringu opět zastával vlivný úřad zemského maršálka“* (Veber et al., 2002, s.109.).

Kuenringové také do 2. poloviny 13. století dědili županskou funkci. V průběhu 13. století zanikl jejich lenní vztah k českému králi. Tím byl ale od západní (české) části Vitorazi její jižní úsek fakticky oddělen.

Rudolf I. však Kuenringům z moci krále římského r.1280 území odňal (jako trest za jejich podporu Přemysla Otakara II.). Kapitánem na Vitorazi se pak stal Purchard, purkrabí z Maidburk-Hardeka, který zde získal funkci kastelána. Roku 1296 ovládli Vitorazsko Habsburkové. Pokus Jana Lucemburského o opětovné získání Vitorazska (v 1. polovině 14. století) byl neúspěšný (Malá československá encyklopedie, 1987, s. 570).

Přesto lze ještě za vlády Karla IV. vnímat známky vztahu k jihočeskému prostoru jako k oblasti částečného „mocenského vakua“; zejména, pokud jde o plány zřídit jihočeskou „provincii“. V dané době zde s výjimkou kapituly v Týně nad Vltavou nebylo příliš na čem zakládat (srv. Hledíková, 1984, s. 151).

Místo vitorazského lidu ve "společenství Čechů"

Vývoj slovanského osídlení Vitorazska patrně zpočátku probíhal bez výraznějších zásahů ze středočeského centra (srv.: Utěšený, 1986).

Spíše proti pohledu na krystalizující společenství s pražským centrem („český národ“) jako na relativně volné uskupení kmenových společensko-územních útvarů (celků) se vyslovuje Třeštík (2001). Nezpochybňuje rozrůzněnost „Čechů“ na konci praslovanské doby („... *malý kmen, jehož část došla v 7. st. až do Řecka a další se dostala na přelomu 6. a 7. století spolu s dalšími skupinami... Doudleby a Charváty... z Panonie do Čech a z nějakého, nám dnes unikajícího důvodu dala své jméno nově vzniklému kmenu Čechů...*“; Třeštík, 2001, s. 53); nicméně rezolutně soudí, že již od 9. st. „... *Čechové jednali ve vztahu k cizině vždy a bez výjimky jednotně*“ (tamtéž; s. 298). Proces formování českého státu („...*přemyslovského státu, ustavujícího se v české kotlině v l. 885–935...*“; tamtéž, s. 17) ovšem není bezpodmínečně nutné pojímat jako postupující homogenizaci volného společenství Čechů, Doudlebů a Charvátů (např.; ostatně „... *přinejmenším v 9. st. nevládl Čechům nikdy jeden kníže, ať již Přemyslovec nebo ne, ale kmenové shromáždění a celá řada knížat společně*“; tamtéž, s. 95). Ve světle dostupných pramenů je stejně představitelné, že vývoj k raně středověkému státu nastal jen v jedné „provincii“ (nodálně sjednocené oblasti) uvnitř jednoho ze „spádových“ společenství (příslušných k určitému „hradnímu, hradeckému“ centru). Ostatní společenství se na tomto procesu nemusela nutně podílet (a rezignovat na vlastní samostatný pohyb nacházení, popř. formování vlastní identity, stejně jako vytváření vazeb na širší referenční /mocenský prostor. V takové situaci mohlo být v určitých obdobích i Vitorazsko.

Literatura

Hledíková, Z. (1984). Karel IV. a církve. In: Karolus Quartus, sborník UK, Praha, s.137-155.

Holub, Z. a kol. (2004). Doudlebské nářečí a slovník. Roční období, Č. Budějovice.

Kalbáč, A. (1919). Vitorazsko. Nákladem Staroměstského odboru NJP, Praha.

Katzenschlager, W. (1997). Vitorazsko - Weitaer Gebiet? In: Waldviertel. Zeitschrift für Heimat- und Regionalkunde des Waldviertels und der Wachau, Heft 2/1997, s.124-166.

Malá československá encyklopedie (1984–1987). Academia, Praha.

Pražák, R. a kol. (1993). Dějiny Maďarska. MU, Brno.

Rokkan, S. (1999). Mass Politics. In: Flora, P.; Kuhnle, S.; Urwin, D. (eds.). State Formation, Nation-Building, and Mass Politics in Europe. Oxford University Press, s.225-382.

Třeštík, D. (1999). Myslití dějiny. Paseka, Praha - Litomyšl.

Třeštík, D. (2001). Počátky Přemyslovců. Nakladatelství Lidové noviny, Praha.

Utěšený, S. (1986). Nářečí v jižních Čechách. In: Jihočeská vlastivěda, řada A, Jazyk, Č. Budějovice, s. 9-54.

Udolph, J. (1979). Studien zu slavischen Gewässernamen und Bewässerbezeichnungen. Winter, Heidelberg.

Veber, V.; Hlavačka, M.; Vorel, P.; Polívka, M.; Wihoda, M.; Měřínský, Z. (2002). Dějiny Rakouska. Nakl. Lidové noviny, Praha.

Žemlička, J. (1986). Století posledních Přemyslovců. Panorama, Praha.

Žemlička, J. (2002). Počátky Čech královských. Nakl. Lidové noviny, Praha.

Blanka Psutková

Na okraj Jindřichova Chodského slovníku

Můj příspěvek bude mít do určité míry subjektivní charakter, bude vzpomínkového rázu, za to se omlouvám, ale nelze jinak. Část vzpomínek na mé dětství se totiž točí kolem postavy Jindřicha Jindřicha, skladatele a národopisce mého rodného Chodska.

Vidím lampou osvětlený stůl, staříčkový psací stroj (mimochodem k tomuto účelu zapůjčený) a svého tatínka, jak – pro mne tehdy nekonečné hodiny, týdny a měsíce – cosi sepisuje. Jak luští zápisky na malých zmuchlaných papírcích (je to nová várka, kterou Mistr Jindřich nasbíral, přestože už je příslušné písmeno zredigováno), jak se zlobí, ale přesto neúnavně přepisuje již napsané strany kvůli novým vpiskům. Jak je redakce obtížná i tím, že autor trvá na svém. Musí být klid, jde o vážnou věc, která se táhne, zdá se mi, celé mé rané dětství. Tak dlouhé to nebylo, ale pravdou je, že můj tatínek PhDr. Josef Kotal byl na Jindřichovo přání pověřen redakcí jeho „Chodského slovníku“.

Jak tato spolupráce vznikla? V lednu 1945 byl J. Kotal, tehdy pro uzavření vysokých škol ne student, ale učitel, a to na domažlické živnostenské škole, doporučen jako mladý pomocník národopisci J. Jindřichovi. Už tehdy šlo o přípravu zpracování dialektologického slovníku, resp. o přepis Jindřichových rukopisných poznámek na stroji. Mimochodem před válkou byl můj otec rozhodnut jít studovat přírodní vědy – po válce ovlivněn spoluprací s J. Jindřichem vystudoval v prvním poválečném ročníku bohemistiku na FF UK v Praze, specializoval se na dialektologii u prof. Vážného, který mu po skončení studií držel půl roku místo asistenta v nově zakládaném dialektologickém oddělení Ústavu pro český jazyk tehdejší České akademie věd a umění. Rigorózní práce J. Kotala nese název *Emocionální kategorie pošumavského nářečí* a objevuje se jako citovaný pramen i v současnosti. Spolupráce s J. Jindřichem znamenala pro mého otce obrat k lingvistické specializaci. Zájem o jazyk jej přivedl k zájmu o regionální literaturu. Chodsko se stalo jeho životní láskou, přestože pochází z Pošumaví, ze Sušicka. Celá dlouhá léta se pak významně podílel na kulturním životě Domažlic a okolí.

V roce 1956 tedy přijímá nabídku ČSAV a stává se na žádost J. Jindřicha, jak píše Jindřich na listu pro ČSAV „vědeckým redaktorem mého slovníku“. Vzhledem k tomu, že rigorózní práce z dialektologie byla obhájena nedlouho předtím, v roce 1951, byl jistě J. Kotal tím fundovaným odborníkem, kterého měl navíc J. Jindřich po ruce. Práce na slovníku pochopitelně vyžadovala úzký osobní kontakt. Šlo o závěrečnou fázi geneze slovníku. Na základě studia pramenů Jindřichova muzea v Domažlicích je

nepochybné, že materiál, resp. různé verze slovníku vznikaly postupně a že dr. J. Kotal nebyl jediným, kdo Jindřichovi se slovníkem pomáhal. Byl však tím posledním, a tudíž autorem poslední konečné verze, tedy strojopisu. Už předtím, v roce 1953, píše J. Jindřich: „*Vážený příteli! Proším Vás znovu: Ujměte se zpracování pro tisk mého Slovníku chod. – Čas letí a mohl byste udělat kus práce (ve volných chvílích prázdnin) – než se mi podaří - Vaše částečné uvolnění pro tuto činnost. (Až dostanu nějaký honorář za díl zpěvníku, rád Vám budu práci honorovati.) Zdraví Vás oddaně Jindřich Jindřich.*“

Genezi slovníku zmiňuje sám autor v předmluvě ke svému dílu **Chodsko**, které lze jistě považovat za nejucelenější pohled na tento region, za „encyklopedii z oboru hmotné a duchovní kultury“ (viz J. Horák v doslovu).¹ Zde také na straně 13 v samostatném odstavci formuluje Jindřich svůj základní záměr: „*Chodský zpěvník, národopisné muzeum, tato kniha a dialektický slovník tvoří dohromady – jeden souvislý, nerozlučný, uzavřený celek!*“ **Chodský slovník** měl vyjít právě jako 2. díl tohoto národopisného kompendia. Zmiňuje se o něm i autor doslovu J. Horák, recenzent Chodska, když říká: „*Slovník chodského nářečí, zatím ještě v rukopise, obsahuje poklady jadrné mluvy lidové.*“ A J. Kramařík v kapitole Na okraj Jindřichova Chodska (1, s. 9) uvádí: „*Druhý díl tvoří „Slovník chodského nářečí“, který je pokračováním díla Hruškova.*“

V Muzeu Jindřicha Jindřicha v Domažlicích je uchovávána konečná strojopisná verze slovníku. Jako vyznání lze chápat uvedení první sloky Baarovy a Jindřichovy společné písně Bulačina, začínající veršem „*Zdráva buď nastokrát, řeči stará...*“ na titulním listu. Pod jménem Jindřich Jindřich a názvem Chodský slovník je Jindřichovou rukou připsáno „*Redaktor profesor Dr. Josef Kotal*“, následuje Jindřichem napsaný strojopisný text, vyjadřující roztrpčení nad situací: „*Předmluva k mému Chodskému slovníku i k národopisu Chodska je tištěna již v knize Chodsko, jež vydalo Nakladatelství Čsl. akademie věd r. 1956. Původně měly být podle smlouvy vydány obě části současně, ale pak vytištěn jen N á r o d o p i s.*“ A poslední souvětí dáno ex post do závorek ručně. Na konci stránky je podotknuto: „*Chodské nářečí v posledních desetiletích rychle mizí, ztrácí se /vlivem školy, četby knih a časopisů, moderního života.../*“ . Jak současné je toto Jindřichovo postesknutí staré téměř půl století! Na další straně dovolává se autor pomocí citací spřízněnosti s Komenským, Němcovou a J. F. Hruškou. Třetí strana nese název Poznámky, jde o vysvětlivky, týkající se původu slov, výslovnosti atd. Poté začíná rozsáhlá slovníková část.

Vydáním slovníku mělo být završeno Jindřichovo národopisné dílo sestávající především z trojlístku zpěvník – národopis – slovník. Sedmidílný

---

¹ Jindřich, J. *Chodsko*. Praha : ČSAV, 1956, s. 281.

Jindřichův chodský zpěvník (jehož textová část byla jistě prvním podmětem pro zájem o lingvistické bádání, o sběr lingvistického materiálu, vždyť Jindřich byl v první řadě muzikant a skladatel) i *Chodsko a „Chodský slovník“* vykazují impozantní prostupnost. Celý text Chodska, psaného v dialektu, vypovídá o lexikální bohatosti a svérázu místní mluvy, specifické jsou pak kapitoly XXI. Úsloví – rčení – klení – modlitbjičky a XXII. Přirovnání. Zdá se, že bez slovníku může být orientace v textu čím dál obtížnější. Se slovníkem se počítalo, to je jasné z celé koncepce Jindřichova díla jako celku.

Vydání slovníku mělo být tedy jakýmsi završením Jindřichova národopisného snažení. Proč tedy k vydání slovníku nedošlo? Po víceméně zběžném studiu korespondence vedené mezi akademií věd a J. Jindřichem lze konstatovat, že došlo k postupnému ochladnutí tohoto kontaktu (viz například změny oslovení na oficiálních gratulacích Mistru Jindřichovi), způsobenému především těžkostmi, které vznikaly už při procesu tištěné podoby Chodska. J. Jindřich byl založením umělec, jeho přístup v této etapě vzniku díla, tedy ke korekturám, nejlépe vystihuje vlastnoruční přípisek černým inkoustem na titulní straně výtisku Chodska, jde o dedikaci dr. J. Kotalovi: pod názvem **Chodsko** je energicky napsáno: „*Zkrácené vydání! U soupisu errat je glosa: „V knize je mnoho dalších chyb, ježto nebylo dbáno mých korektur!“*“ V doslovu od Jiřího Horáka (s. 281) podtrhl Jindřich červeně celé řádky o tom, že publikace přes svůj rozsah nevyčerpala sebranou látku, že Mistr chová v rukopisech hojně doplňky a že veškerý zbývající materiál, pro nás tedy i slovník, bude přístupný odborníkům v jeho muzeu. Zjevně docházelo k řadě nedorozumění. Jako doslova milovník Chodska, člověk, který studiu chodského regionu věnoval desetiletí své tvůrčí práce, měl pochopitelně své představy o konečné podobě slovníku, z nichž bylo pro něj zřejmě velmi těžké ustoupit. Úcta k jeho osobnosti vedla ostatně i redaktory Chodska k ústupkům. V doslovu Jiří Horák přiznává: „*Není třeba připomínati, že autoru nešlo o přesnou transkripci chodského nářečí, obvyklou ve vědeckých pracích dialektologických... Proto se redakce rozhodla ponechati transkripci, které autor užil také v „Chodském zpěvníku“.* Takto se obě díla doplňují.“ O stejnou transkripci zřejmě usiloval i v případě slovníku, jiná podoba slovníku mohla být pro něj nepřijatelná. Důvody ale mohly být i jiné, od ekonomických po ryze osobní.

Také Antonín Špelda v monografii **Chodsko, domov můj s podtitulem Život a dílo národního umělce Jindřicha Jindřicha** připomíná v kapitole Národopisné dílo a Chodský slovník, že od roku 1930 začal J. Jindřich zpracovávat materiál svého celoživotního díla Chodsko, i to, že po usilovné jednadvacetileté práci bylo dílo roku 1951 dokončeno. „*Později se autor rozhodl oddělit slovníkovou část od části historické a národopisné; tak vznikl Jindřichův Chodský slovník (Slovník chodského nářečí).*“ Chodsko bylo vydáno v r. 1956. *Vydavatelé za odborné redakce znalce chodského*

*národopisu dr. Jaroslava Kramaříka ponechali v díle původní jazyk – Jindřich psal Chodsko chodským nářečím – a i jinak přistupovali k edici s velkou pietou, originální členění spisu zůstalo zachováno.*² Na straně 72 až 73 Špelda uvádí: „Slovník chodského nářečí, jenž byl několik let po dokončení díla Chodsko zpracován zcela samostatně, je dosud v rukopise. O jeho rozsahu si můžeme učinit aspoň přibližnou představu, víme-li, že obsahuje 1109 stran strojopisu! Jindřich měl při práci na slovníku skvělý vzor, Dialektický slovník chodský „arcichoda“ dr.h.c. Jana Františka Hrušky, vydaný v roce 1907... Jindřichův Slovník chodského nářečí, revidovaný a připravený k tisku jazykovým znalcem dr. Josefem Kotalem, se vztahuje na rozdíl od Hruškova slovníku, jenž je omezen jenom na historické Chodsko, na širší oblast západních Čech, ohraničenou přibližně obcemi Horšovský Týn, Staňkov, Koloveč, Chudenice, Janovice. Proti Hruškovu slovníku, zpracovanému s odbornou vědeckou akribií, nacházíme v Jindřichově slovníku nejen ryzí starý chodský dialekt, ale také i novější slova, někdy i slang; zato je mnohem bohatší, pokud jde o přísloví, pořekadla a průpovídky. Z původního Jindřichova rukopisu byly při revizi vyňaty životopisné údaje o chodských umělcích... aby byl zachován čistý charakter jazykovědné práce“. Dále Špelda předkládá několik hesel, aby bylo možno učinit si představu „o obsahu tohoto završení Jindřichovy národopisné práce“. Opět se tedy dostáváme k hodnocení slovníku jako určité části celého komplexu, jenž je bez slovníku přece jen svým způsobem torzem.

„Národopisným dílem Chodsko a Slovníkem chodského nářečí /podtrženo aut./ uzavřel Jindřich Jindřich velkou svou životní práci, věnovanou rodnému Chodsku,“ píše Špelda.

Tímto příspěvkem chci splatit něco jako dluh, něco, co jsem jako dítě vnímala, když jsme se sestrou pravidelně v den Mistrových narozenin chodívaly s tatínkem popřát. Dodnes je pro mne každý 5. březen impulsem, abych své kroky nasměrovala v myšlenkách do parku pod domažlickou bránu. Vidím mírný úsměv, moudré oči, v nichž to zajiskří ve chvíli, kdy nám, mně a sestře, malým holčičkám za gratulaci nalévá voňavé červené pití, zřejmě griotku, do maličkých půllitříčků. Vnímám ale také ty narážky na nepochopení, cítím tu velikou tíhu, tu starost o to, aby tak obrovské množství práce, konané s velkým nasazením a často v doslova velmi skromných podmínkách, přineslo užitek. A tím užitek jistě nebylo myšleno to, že my si doma občas Chodský slovník otevřeme. Máme ho totiž v jednom exempláři strojopisu svázaný. Jeho snad deseticentimetrový hřbet se zlatým nápisem na mne už téměř padesát let němě křičí.

Jindřich Jindřich své dílo uzavřel, edičně jeho dílo ale uzavřeno bohužel není. Proto usilujeme o vydání Jindřichova chodského slovníku.

---

² Špelda, A. *Chodsko, můj domov*. Plzeň: Západočeské nakl., 1975, s. 70.

Abychom tak dostali jeho původním záměrům. Přihlédněme k tomu, že jak soudí J. Kramařík (1, s.10): „*Nejde o ryze vědeckou práci, nýbrž o veliké sběratelské dílo, jehož cena je především v obsáhlosti materiálu, v jeho dokumentární ceně.*“ Usilujme o vydání Jindřichova chodského slovníku v původní podobě, dnes tedy už jako pamětního tisku.

Již od mládí při svých pochůzkách, konaných často společně s J. Š. Baarem, si J. Jindřich zapisoval „*výrazy, odchylky mluvy chodské*“, zapisoval, co „*slýchal hojným stykem osobním po všechna dlouhá léta od starých Chodů 60 – 70 – 80 – i 90 letých. (Je to časové rozpětí 140–150 let.)*“³ Jindřich podává jazykový obraz starobylého domažlického Chodska, který se může stát vítaným východiskem pro současné jazykovědné práce komparativního charakteru.

---

³ Jindřich, J. *Chodský slovník*. (strojopis), s. 12.

Databázový model výkladového slovníku

1 Úvod

V průběhu uplynulých 15 let se na jihu Čech utvořil kolektiv vědeckých pracovníků, zabývajících se problematikou dialektů na pozadí vztahu jazyka, lidové kultury a zákonitostí vývoje regionu. Jedním z výsledků jejich práce je i nářeční slovník Doudlebska, který je vytvořen v databázovém prostředí MS Access.

Cílem naší práce byla analýza tohoto slovníku a posléze návrh nového konceptuálního schématu (struktury databáze) pro slovník obdobného typu, který by byl vytvořen v databázovém prostředí Oracle.

Provedením analýzy Slovníku Doudlebska se ve vytvořeném návrhu objevily některé nedostatky, které se snažíme odstranit. Z pohledu informatika se jako hlavní nedostatek jeví použití databázového prostředí MS Access. Toto prostředí neposkytuje žádné prostředky k ochraně dat, například zavedením různých uživatelských rolí, neumožňuje sdílet data mezi více uživateli, nepodporuje řízení transakcí, apod. Dalším nedostatkem je samotný ERA model. Tento ukládá všechny informace o hesle v jedné tabulce, která má více než 80 atributů. Takto rozsáhlá tabulka je značně nepřehledná a vyhledávání v ní je časově náročné.

Aby byl slovník co nejvíce využitelný, je třeba ho zpřístupnit co nejširší veřejnosti. K tomuto účelu je ideální prostředí internetu. Proto jsme se rozhodli vytvořit nový nářeční slovník Plzeňska jako internetovou aplikaci, jejíž databázovou vrstvu by tvořil databázový systém Oracle. Uvedená aplikace by umožňovala široké veřejnosti prohlížení slovníku a registrovaným lingvistickým odborníkům jeho doplňování a editaci. Aplikace bude také obsahovat administrační část, ve které může administrátor registrovat nové uživatele a spravovat účty existujících uživatelů.

Protože existující obsah slovníku je uchováván ve velkém množství databázových souborů aplikace MS Access, bude v rámci projektu vytvořen nástroj pro automatický import těchto dat do databázového systému Oracle.

V budoucnu by bylo vhodné doplnit vytvořený slovník, jehož uspořádání je výhradně abecední, o část obsahující hesla uspořádaná věcně. Také by bylo možné doplnit slovník o monografii Plzeňského kraje apod.

2 Postup řešení

Problém: Vytvoření takového databázového modelu výkladového slovníku, aby pokrýval libovolné kombinace lexikálních jednotek a odpovídajících výkladů

Řešení: viz E-R-A model (obr.)

Poznámky:

- oddělení lexikální jednotky a slovního druhu do dvou tabulek, slovní druh se stává součástí kontextu lexikální jednotky
- lexikální jednotka, kontext lexikální jednotky a slovní druh určují význam
- danému významu je možné přiřadit synonymní významy (možná libovolná kombinace dvou synonymních významů)
- není počítáno s významovou ontologií
- každému významu je možné přiřadit obecně N mluvčích, každý mluvčí může mít v databázi obecně N významových jednotek
- mluvčí má atributy viz E-R-A model
- číselník obcí – je k dispozici - doc. Klečková
- hierarchie formulářů – viz aplikace

Poznámky k dalšímu zamyšlení:

- plnění databáze daty – předpokládá se paralelní plnění studenty
  - důsledek:
    - chyby – je třeba opravit odborníkem v dané oblasti
    - množství lokálních databází – zřejmě zásadnější problém – sesypání a verzování – velmi náchylné k „průšvihům“, možné řešení – webová aplikace, jedna databáze na serveru, poté plnění dat přes webové rozhraní, databáze nemusí být plněna pouze na cvičení předmětu DBH
- zadávání synonym – hledání synonym – vytvoření „verze googlu“
  - jednodušší verze – poměrně málo pracná
  - složitější verze – obrovský nárůst pracnosti řešení
- formátování výstupu – zřejmě bude stejné jako u klasických tištěných slovníků

3 Závěr

V rámci projektu byl vytvořen E-R-A model databáze, byl proveden návrh hierarchie formulářů a návrh předpokládající převedení databáze z prostředí MS ACCESS na web (Oracle, MySQL).

Doufáme, že vytvořený slovník má díky způsobu zpracování a množství poskytovaných funkcí ambice stát se jedním z nejlepších nářečních slovníků na českém internetu.

Informační zabezpečení výzkumu

Úloha odborné a vědecké knihovny ve výzkumu

Knihovna je z hlediska společenských potřeb institucí, která zjišťuje, nakupuje, zpracovává a distribuuje informace uložené v dokumentech. Její činnost lze i takto redukovat. Shromažďuje buď dokumenty oborově, obvykle s mnohem větší hloubkou jednotlivých informací, nebo shromažďuje nejen běžné odborné a vědecké publikace daného oboru (nejčastěji komerčně vydané publikace – monografie a periodika), ale i tzv. šedou literaturu, tj. publikace vydané účelově v malých nákladech (sborníky z konferencí, sborníky jednotlivých fakult nebo celouniverzitní publikace, bibliografie) a publikace nevydané nebo interní materiály (výzkumné a vývojové zprávy, cestovní zprávy, vysokoškolské kvalifikační práce – diplomové, rigorózní, disertační a habilitační práce). Do fondu ukládá i speciální druhy dokumentů, firemní literaturu, normy a patentové spisy.¹ Existují však také odborné a vědecké knihovny s univerzálním knihovním fondem. (Obvykle shromažďují většinu tiskové produkce, která vychází na území státu.) Informace uložené v knihovním fondu nemusí jít do takové hloubky a druhové různorodosti.² Ke klasickým tištěným dokumentům přistupují ve většině knihoven moderní elektronické informační zdroje v podobě databází na internetu nebo lokálních databází.

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje (dále jen SVK PK) je univerzální knihovnou se zaměřením na získávání některých dokumentů se zvláštním obsahem. Zaměřuje se především na získávání regionální literatury.

Žádná knihovna na světě nemůže mít ve svých fondech vše, co bylo vydáno. V knihovních systémech kraje, státu i v mezinárodním měřítku

¹ K těmto knihovnám můžeme přiřadit například Státní technickou knihovnu, Národní lékařskou knihovnu, Národní pedagogickou knihovnu Komenského, Zemědělskou a potravinářskou knihovnu Ústavu zemědělských a potravinářských informací, Parlamentní knihovnu, Knihovnu Akademie věd, zejména knihovny jednotlivých ústavů, vysokoškolské knihovny, zejména fakultní a katederní knihovny univerzit a další. Adresář knihoven České republiky je dostupný na http://sigma.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=adr

² Toto kritérium splňuje Národní knihovna v Praze (s právem povinného výtisku), Knihovna Národního muzea a krajské knihovny, zejména bývalé státní vědecké knihovny v: Brně (dnešní Moravské zemská knihovna s právem p.v.), Českých Budějovicích, Hradci Králové, Kladně, Liberci, Olomouci (s právem p.v), Ostravě, Plzni, Ústí nad Labem, dále pak především Městská knihovna v Praze, Mahenova knihovna v Brně, Knihovna města Ostravy a knihovna města Plzně, zejména pro rozsah knihovního fondu.

proto musí existovat spolupráce na té úrovni, že systém jako celek je skutečně schopen zprostředkovat jakýkoli dokument, který je dostatečně přesně identifikován a odlišen od ostatních.

Úloha knihovníka (informatika) ve výzkumném týmu

Podle typu nebo druhu knihovny a složení knihovního fondu jsou specializovány i její služby. Knihovnictví je služba, která má ve zřeteli informace produkované světovým společenstvím nalézt ty, které výzkumný tým potřebuje. Knihovník, lépe řečeno informační specialista s nejvyšší kvalifikací, by měl být členem výzkumného týmu vždy. Jeho úkolem je přisouvat „až na stůl“ členům výzkumného týmu na základě průzkumu jejich informačních potřeb informace uložené v dokumentech, a to jak ty, o které si výzkumný pracovník řekne, (umí je identifikovat), tak zejména ty, které se výzkumného úkolu týkají, ale nejsou běžně známé.

Smyslem práce knihovníka je zprostředkovat nejen relevantní informaci k zadanému dotazu, ale pertinentní informaci, tj. takovou informaci, která se výzkumu týká a povede k cíli.

Povinností informačního specialisty by mělo být informace nalézt, dopravit na místo spotřeby a případně pořídit (nechat pořídit) překlad informací uvedených v cizím jazyce, pokud je to třeba.

Části knihovního fondu klasických dokumentů ve vztahu k předpokládanému výzkumu

Některé části knihovních sbírek mohou mít ve vztahu k výzkumnému úkolu zvláštní význam.

Obecně chápáno, jednotlivé knihovny v ČR mají rozloženy úkoly a všechny velké knihovny shromažďují informace z určitého území nebo oboru. Někdy ve svých fondech uchovávají i významné knihovní celky osobností, nebo institucí, které v regionu žily nebo působily, pokud je jakýmkoli způsobem získaly.

Regionální literatura

Krajské knihovny mají za úkol shromažďovat dokumenty z území, na kterém působí. Každá z krajských knihoven podle zvláštního předpisu shromažďuje a uchovává literaturu vydávanou na území kraje, tzn. že nakladatel, který má sídlo na území kraje, má povinnost,³ odevzdat nejbližší krajské knihovně po jednom výtisku od dokumentů, které vydal. Vzniká tak zvláštní, tzv. regionální fond, se zvláštním významem pro danou lokalitu. Tradiční krajské knihovny se na získávání těchto dokumentů specializovaly často od doby svého založení a obvykle regionální literaturou rozumí

³ Viz zákon č. 37/1995 Sb. ze dne 8. února 1995 o neperiodických publikacích.

literaturu autorů, kteří se narodili, zemřeli nebo působili na území vymezeného regionu, dokumenty o tomto regionu pojednávající, někdy dokumenty v regionu vydané nebo vytištěné.

Regionální fond SVK PK⁴

Původně byl tento fond chápán jako sbírka regionálních dokumentů vydaných na území města Plzně a o Plzni, tzv. **Pilsensia**. Ta jsou v knihovním fondu SVK PK obsažena jako samostatný, téměř úplný celek. Obsahuje asi 10 000 dokumentů z období od počátku knihtisku přibližně do r. 1950. Později byl region chápán širěji, jako oblast tehdejšího Plzeňského kraje, administrativně zrušeného v r. 1960. Nakonec byl rozšířen na území dnes již bývalého Západočeského kraje. Do tohoto fondu je v současné době doplňován jeden exemplář, ten, který byl získán jako povinný výtisk. Je v signatuře odlišen, má konzervační charakter a nesmí být půjčován absenčně, většinou se však nakupují další dva výtisky, které jsou volně dostupné. Rozšíření na kraje Karlovy Vary a Plzeň trvá.

Knihovny význačných osobností

V knihovních fondech SVK PK se nacházejí některé soukromé knihovny význačných plzeňských osobností. Ty mají pro regionální historii obvykle nemalý význam. Tak je zde deponována např. knihovna Vendelína Budila, botanika Jaromíra Čelakovského, Emila Felixe, knihovna dr. Otakara Kruliše-Randy, Ladislava Lábka, Josefa Strnada, Antonína Špeldy, a další.

Historické knihovny

Stejně jako knihovny osobností jsou ve fondech deponovány historické knihovny v roce 1950 násilně zrušených mužských klášterů, např.: knihovna kláštera dominikánů v Domažlicích, augustiniánů ze Lnářů, dominikánů z Chebu, dominikánů v Plzni, františkánů v Tachově, kapucínů v Horšovském Týně, redemptoristů v Plzni a Plané a významný historický celek knihovny kláštera menších bratří františkánů v Plzni. Z hlediska regionální historie a zejména historie Plzně je významná knihovna plzeňského děkanství.

Institucionální knihovny

Do fondů SVK PK přešla darem, byla zakoupena, při likvidaci spolků nebo jinak včleněna např. knihovna Československého odborného spolku slévárenského v Plzni, plzeňského odboru Klubu českých turistů, Okresní učitelská knihovna, Okresní studijní knihovna Čiperova a knihovny několika spolků technického zaměření.

---

⁴ Pro potřebu uživatelů SVK PK přesněji definuje regionální fond Směrnice Státní vědecké knihovny v Plzni č. 3/97. In Vyčichlo, Jaroslav (ed.) *50 let Státní vědecké knihovny v Plzni : studie, data, vzpomínky*. Plzeň : SVK, 2000, s. 122-126.

PV periodik

SVK PK má i nadále právo na povinný výtisk periodik⁵ z celého území státu. Všechny regionální časopisy a většina celostátních deníků, odborných časopisů a novin jsou průběžně kompletovány a vázané uchovávány v knihovním fondu knihovny.

Elektronické možnosti informování

Se vznikem elektronických dokumentů se neobyčejně rozšířily možnosti informování. Elektronické informační služby ve svém dopadu představují nejméně stejnou informační revoluci jako v minulosti představoval vynález knihtisku.

Internet, celosvětová informační síť

Internet je v knihovnictví chápán jako informační zdroj celosvětového dosahu a rozsahu, jako obrovská knihovna, z níž jsou jednotlivé dokumenty také vřazovány do rešerší a soupisů. Spolehlivost informačních pramenů zveřejněných na internetu je různá vzhledem ke skutečnosti, že zde může publikovat kdokoli. Spolehnout se lze hlavně na bibliografické nebo plnotextové databáze oficiálně a někdy v papírové podobě souběžně vydávaných dokumentů. Tyto databáze jsou většinou placené. Další přehled přináší informaci o databázích zpřístupňovaných v SVK PK.

Zahraniční databáze

SVK PK a většina krajských knihoven zprostředkovává databázové služby převážně ze státem placenýchází dat. Přímý přístup pro uživatele do těchto databází není většinou možný, protože licence je udělena příslušné knihovně. Všechny zahraniční databáze se specializují na informace odborného a vědeckého charakteru.

OCLC (Online Computer Library Center, Inc. Dublin OH USA) je systém elektronických bibliografických a plnotextových databází. Poskytovatelem databáze je databázové centrum OCLC. SVK PK umožňuje v současné době z celého systému databází OCLC pouze vstup do databáze světový katalog.

WorldCat – Světový katalog knih obsahuje více než 50 milionů bibliografických záznamů převzatých z katalogů národních knihoven různých zemí (také z ČR – obsahuje proto i českou produkci). Komunikačním jazykem databáze je angličtina.⁶

⁵ Viz zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), který byl 2. 8. 2000 změněn zákonem č. 302/2000 Sb. a 13.6.2002 zákonem č. 320/2002 Sb.

⁶ Domácí stránka OCLC dostupná na: <http://www.oclc.org>

ISI (Information Sciences Institut) Journal Citation Reports – zdroj informací o více než 8 400 vědeckých a technických periodikách od více než 3 000 vydavatelů ze 60 zemí, také českých. Databáze obsahuje záznamy s retrospektivou od r. 1998. V databázi lze vyhledávat bibliografické údaje, zjišťovat impact factor a další bibliometrické a infometrické údaje. Databáze navazuje na citační rejstříky SCI (Science Citation Index) a SSCI (Social Science Citation Index). Komunikačním jazykem databáze je angličtina.⁷

Kluwer Online Journals – zdroj informací o více než 750 zahraničních periodikách. Bibliografické záznamy a abstrakta z oborů společenské vědy, lékařství, právo, strojírenství, počítačové vědy, životní prostředí. Obsahuje dokumenty v angličtině, němčině a francouzštině. Komunikační jazyk databáze je angličtina.⁸

ScienceDirect, informace z cca 1200 zahraničních periodik z oblasti přírodních věd a medicíny obsahuje 300 periodik v plných textech. Vydavatelem periodik je nakladatelství Elsevier Science. Retrospektiva od r. 1995. Obsahuje dokumenty v angličtině a němčině. Komunikační jazyk databáze je angličtina.⁹

SpringerLINK je zdroj informací z více než 480 zahraničních časopisů. Obsahuje bibliografické informace, zčásti plné texty časopisů z oborů biologie, chemie, lékařství, právo, počítačová věda, fyzika, matematika, ekonomie. Obsahuje dokumenty v angličtině a němčině. Komunikační jazyk databáze je angličtina.¹⁰

Medline je zdroj informací z více než 4 600 lékařských časopisů z USA a dalších 70 zemí světa. Producentem databáze je Národní lékařská knihovna USA. Databáze umožňuje vyhledávání, bibliografické citace, abstrakta. Obsahuje dokumenty v angličtině, němčině a francouzštině. Komunikačním jazykem databáze je angličtina.¹¹

Web of Science je citační databáze z oborů lékařství, strojírenství, počítačové vědy, informační vědy, knihovnictví, veterinární medicíny, ekonomie, společenských věd, humanitních oborů, divadla, filmu, výtvarného umění, architektury a dalších. Web of Science obsahuje samostatné báze dat Science Citation Index Expanded se záznamy více než 5 600 periodik, Social Science Citation Index se záznamy více než 1700 periodik, Arts Humanities Citation Index se záznamy více než 1 400

⁷ Domácí stránka ISI dostupná na: <http://www.isi.edu>; Journal Citation Reports dostupný na: <http://www.isinet.com/cit/>

⁸ Domácí stránka Kluwer dostupná na: <http://www.kluwer.nl/>

⁹ Domácí stránka ScienceDirect dostupná na: <http://www.sciencedirect.com/>

¹⁰ Domácí stránka vydavatelské skupiny SpringerLINK dostupné na: <http://www.springerlink.com/>

¹¹ Domácí stránka dostupná na: <http://medline.cos.com/> ; Databáze je rovněž přístupná prostřednictvím systému ScienceDirect.

periodik. Obsahuje dokumenty v angličtině, němčině, francouzštině a další (také dokumenty v češtině). Komunikační jazyk databáze je angličtina.¹²

EBSCO zpřístupňuje obsahy více než 3 300 titulů zahraničních časopisů, novin a zpráv informačních agentur z oborů obchod, ekonomie, humanitní vědy. Výběrově jsou dosažitelné plné texty. Obsahuje dokumenty v angličtině. Komunikačním jazykem databáze je angličtina.¹³

Proquest zpřístupňuje bibliografické citace článků z více než 8 000 zahraničních periodik z oborů ekonomie, humanitní vědy, lékařství. Téměř polovina časopisů je prezentována plnými texty. Obsahuje dokumenty v angličtině. Komunikačním jazykem databáze je angličtina.¹⁴

Domácí databáze (české) zprostředkované po internetové síti, nebo z CD Rom.

Česká národní bibliografie existuje zčásti v tištěné a zčásti v elektronické podobě. SVK PK zpřístupňuje veškerou bibliograficky podchycenou domácí produkci tiskovin ve speciální studovně v II. poschodí hlavní budovy.¹⁵

Články v českých novinách, časopisech a sbornících – databáze obsahuje bibliografické záznamy článků a statí z periodicky vydávaných domácích dokumentů. Elektronicky od r. 1991 po současnost, předtím byly vydávány tištěné soupisy. Databáze obsahuje cca **993 000** záznamů.

České knihy – Bibliografické záznamy knižní produkce vydané na území ČR – časové pokrytí od roku 1900 do současnosti v tištěné i elektronické podobě. Elektronická databáze obsahuje cca **792 000** záznamů. Bohužel neexistuje soupis české tiskové produkce 19. století ani v tištěné, ani v elektronické podobě (jen katalogy velkých knihoven, zejména NK a KNM). Starší produkci knih obsahuje Knihopis.

Periodika vydávaná na území ČR – bibliografické údaje o novinách a časopisech vydávaných na území ČR. Elektronická databáze obsahuje cca **18 000** záznamů. Na soupisu českých periodik se pracuje – moravská periodika jsou sepsána. Existují soupisy periodik vydávaných v západních Čechách.

V samostatných databázích jsou uvedena **zahraniční bohemika** - databáze obsahuje cca **11 000** záznamů, **speciální dokumenty** - databáze

¹² Domácí stránka dostupná na: <http://www.isinet.com/products/citation/wos/> ;

¹³ Domácí stránka dostupná na: <http://www.ebsco.com/home/> ;

¹⁴ Domácí stránka dostupná na: <http://www.proquest.com/> ;

¹⁵ Do všech částí České národní bibliografie lze přímo vstoupit na: <http://aip.nkp.cz/> ; ČNB a všechny databáze uvedené na domácí stránce SVK PK: <http://www.svkpl.cz/> pod tlačítkem **průvodce po službách** jsou dostupné prostřednictvím speciální studovny ve 2. patře hlavní budovy SVK PK.

obsahuje cca **50 000** záznamů a **disertace a autoreferáty** - databáze obsahuje cca **22 000** záznamů.

Autority¹⁶ – databáze **jmenných autorit** obsahuje **soubor personálních autorit a soubor korporativních autorit** (názvy institucí a konferencí). Jsou zde autoritní záznamy personálních jmen českých i nečeských autorů, ale i osobností, které se staly předmětem zájmu badatelské nebo literární činnosti (panovníci, výtvarní umělci, herci apod.) v časovém rozpětí od antiky po současnost (nejvíce však z období 19. a 20. století). Jednotlivé záznamy jednoznačně identifikují autora. Databáze **věcných autorit** je od r. 2002 integrovanou součástí báze národních autorit NK ČR. Obsahuje soubory **tematických, geografických a formálních autorit**. V rámci této báze je zveřejněn i soubor **skupin Konspektu**¹⁷ a soubor autorit pro místa vydání starých tisků.

Bibliomedica je databázový systém, který bibliograficky registruje všechny české a slovenské odborné dokumenty vydávané na území obou republik a práce českých a slovenských autorů vydané v zahraničí z oboru lékařství, zdravotnictví a oborů souvisejících. Producentem databáze je Národní lékařská knihovna, databáze obsahuje více než 370 000 bibliografických záznamů s retrospektivou od roku 1976. Obsahuje dokumenty v češtině, slovenštině, angličtině. Komunikační jazyk databáze je čeština.¹⁸

Pedagogická bibliografická databáze je produkována Národní pedagogickou knihovnou Komenského. Databáze registruje anotované záznamy z českých a zahraničních oborových periodik od r. 1990 po současnost. Vedle českých obsahuje dokumenty v angličtině, němčině, francouzštině, ruštině. Komunikační jazyk databáze je čeština. Báze je propojena s katalogem NPKK, takže jediným dotazem lze vyhledávat v celém fondu knihovny.¹⁹

Anopress – TAM TAM mediální databanka obsahující plné texty článků zveřejněných v letech 1996 po současnost z českého i regionálního tisku. Obsahuje dále plnotextové záznamy publicistických nebo diskusních rozhlasových a televizních pořadů z posledních 12 měsíců. Deníky jsou v plných textech zařazovány před 8 hodinou ranní. Databázi produkuje firma

---

¹⁶ Autoritou se rozumí kodifikovaný pojem, v pevně dané podobě, užívaný v rámci jazyka, případně u vlastních jmen jako autorita mezinárodně uznaná v rámci světového knihovního systému.

¹⁷ Konspekt je systematický nástroj umožňující souborný popis nebo charakteristiku knihovního fondu určité knihovny nebo knihovních fondů více knihoven bez znalosti podrobných bibliografických informací.

¹⁸ Dostupné na: http://www.aipberoun.cz/produkty_bm_cz.htm

¹⁹ Dostupné na: www.npkk.cz/spkk/databaze.html

Anopress. Obsahuje dokumenty pouze v češtině. Komunikační jazyk databáze je čeština.²⁰

Infobanka ČTK - dokumentační databáze – producentem je Česká tisková kancelář. Obsahuje dokumenty pouze v češtině a komunikační jazyk databáze je rovněž čeština.²¹

Česká republika obsahuje denně aktualizované údaje o ČR. Vyhledávání z plných textů nebo pomocí systematického třídění, které zahrnuje všechny důležité oblasti společenského života (politiku, ekonomiku, kulturu atd.).

Země světa obsahuje údaje o všech zemích světa. Vyhledávání z plných textů za pomoci systematického třídění nebo za pomoci lokace jíž je název státu.

Biografie osobností ve světě i v ČR. Vyhledává se zadáním jména, lokace, jíž je název státu, nebo systematicky.

Fotobanka obsahuje aktuální fotografie z ČR i zahraničí a archiv fotografií.

ASPIWin - databáze obsahuje texty právních předpisů všech právních úrovní. Obsahuje plné texty publikované ve Sbírce zákonů, Úředním listu a Ústředním věstníku ČR od r. 1945. Výběrově zahrnuje předpisy starší i zrušené od r. 1811. Producentem je firma ASPI a.s. Obsahuje dokumenty v češtině. Komunikační jazyk databáze je čeština.²²

Databáze a bibliografie SVK PK

Regionální bibliografie. SVK PK vydávala a vydává řadu bibliografických soupisů, které vycházejí také v klasické papírové podobě. Pro město Plzeň je nejvýznamnější z nich čtyřdílná Bibliografie Plzně (signatura SVK 32A 7414–1/4) obsahující 8 368 bibliografických záznamů článků, statí a knih historickovědného a vlastivědného zaměření. Velký význam mají soupisy periodického tisku, zejména Soupis periodik vydávaných v Plzni 1835–1974 (signatura SVK 392A 4948) a Soupis periodik Západočeského kraje 1966–1985 (Signatura SVK 31A 50540/66-85). Na ně navazuje Západočeský kraj v tisku – analytický soupis článků z periodik, statí knih, který byl vydáván v letech 1978–1992 (signatura SVK 31A 524/78-92).

Trvalou hodnotu mají také některé oborové a všechny personální bibliografie.

---

²⁰ Domácí stránka Anopressu dostupná na: <http://www.anopress.cz/>

²¹ Domácí stránka ČTK dostupná na: <http://www.ctk.cz/>

²² Domácí stránka ASPI je dostupná na: <http://www.aspi.cz/>

Elektronické databáze. Obě dále uvedené databáze produkuje SVK PK, oddělení regionální bibliografie. Báze nejsou volně přístupné na internetu, lze je však využívat ve speciální studovně ve II. patře hlavní budovy SVK PK.

REOS regionální osobnosti Databáze obsahuje informace o osobnostech z bývalého Západočeského kraje (osobnosti, které se v kraji narodily, působily zde nebo zde zemřely). V databázi jsou uloženy údaje o více než 4 000 osobnostech.

V podobě ročních kumulací výročí osobností končících na 5 a 0 vychází také v klasické papírové podobě jako Kalendárium regionálních osobností západních Čech na rok.....

ANAL – analytický rozpis periodik navazuje na bibliografii Západočeský kraj v tisku. Obsahuje bibliografické záznamy článků z regionálních periodik a sborníků od r. 1992.

Rešerše zpracované v SVK PK

Rešerše zpracovává speciální studovna v SVK PK na přání uživatele (za minimální poplatek) z bibliografických záznamů výše uvedenýchází dat, ať už z elektronických nebo klasických kartoték a katalogů, nebo vyhledáním v plných textech zpřístupněných opět elektronicky nebo excerpceí knih, periodik nebo jiných papírových dokumentů.

Regionální informace zprostředkovává většinou oddělení regionální bibliografie.

Využití nalezených informací je pak ovšem jen na odborných a vědeckých pracovnících výzkumného týmu.

Pro výzkum jazyka českého jihozápadu (a víceméně pro tento tým) bylo zpracováno několik rešerší, jako příklad je možné uvést rešerši Plzeň a jazyk, nepřímo však i rešerše Folklor v Českém lese a Plzeňské korzo.

Knihovny jako zázemí pro terénní výzkum

Knihovny se ukázaly být i vhodnými místy pro terénní výzkum. Osvědčilo se požádat knihovníka místní knihovny o zprostředkování kontaktů na respondenty, na které se mohou tazatelé obracet s průzkumovými dotazníky. Tuto činnost je možné organizovat prostřednictvím dobře fungujícího systému knihoven zřizovaných obcemi. Činnost systému a výkon tzv. regionálních funkcí v kraji ze zákona garantuje oddělení vzdělávání a organizace knihovnictví SVK PK. Činnosti jednotlivých knihoven v obcích jsou koordinovány prostřednictvím tzv. pověřených knihoven, tj. profesionálních knihoven, které jsou v každém bývalém okrese jedna až tři. Knihovník místní knihovny je obvykle osobou

znalou místních poměrů s přiměřeným přístupem ke kultuře místa a je schopen pro výzkum vytipovat informanty, kteří zde dlouhodobě žijí, mají zažité místní mluvní zvyklosti a umějí používat místní slovník. Obvykle je knihovník také schopen se výzkumu jako informant nebo organizátor dotazníkové akce zúčastnit.

Popsané možnosti informačního zajištění výzkumu ze strany SVK PK i určité organizační možnosti zajištění terénního výzkumu mohou být proto při případném sběru jazykovědného materiálu v terénu optimálně využity.

Anna Sedláčková

Slovesný folklór Českého lesa

Bibliografická rešerše č. 61/2004

Počet záznamů: 253 + 270 (příloha č. 1) + 10 (příloha č. 2)

ÚVOD

Vzhledem k rozsáhlosti zadaného tématu je rešerše rozdělena do tří částí, ke kterým je nutno uvést následující informace :

I) Slovesný folklór – monografie, stati a články

Převážná většina materiálů se týká oblasti Chodska, pouze několik záznamů se týká Tachovska a Přimdy.

Publikace slovesného folkloru jsou uvedeny převážně pouze v původních verzích. Dalších vydání upravovaných, pozměněných a souborných je v rešerši uvedeno pouze několik (různých úprav Baara, Erbena, Hrušky, Němcové jsou stovky).

U záznamů některých vybraných publikací jsou uvedeny recenze, které slouží spíše pro ilustraci. U některých publikací jsou uvedeny i doslovy, popř. předmluvy, kde lze najít zajímavé informace. Pro srovnání jsou zde též některé umělé pohádky J. F. Hrušky (viz záznam č. 34, 35).

Monografie, které má pouze Národní knihovna, popř. jiné krajské knihovny, jsou v rešerši zastoupeny jen výběrově.

II) Slovesný folklór – sběratelé, autoři

U všech autorů se jedná pouze o výběrové materiály. Prameny, které se netýkají slovesného folkloru (např. J. Jindřich – skladatel), nejsou v rešerši uvedeny vůbec.

III) Problematika okrajově

Tato část rešerše zahrnuje **výběrově**:

- materiály, kde je daná problematika zastoupena jen z malé části nebo se jí týkají okrajově
  - materiály obecnějšího charakteru
-

Zdroje pro vypracování rešerše :

- **katalogy :** Katalogy SVK Plzeňského kraje – lístkové, elektronické
On-line katalogy jiných knihoven a souborné katalogy SKAT a CASLIN
Bibliografický katalog ČSSR – Články – 1966–1983
- **regionální kartotéky**

- **bibliografie :** *Bibliografie české lingvistiky* – 1978–1987, 1989–1991, 1995-96
Bibliografie československých prací lingvistických a filologických. Praha : Akademie věd a umění – roky 1929–1935
Bibliografie historickovlastivědné literatury Západočeského kraje z let 1968–1972. Plzeň : Pedagogická fakulta v Plzni, Státní vědecká knihovna v Plzni, 1992. 127 s. – 391A19431/68-72
Bibliografie historickovlastivědné literatury Západočeského kraje z let 1973–1977. Plzeň : Pedagogická fakulta v Plzni, Státní vědecká knihovna v Plzni, 1988. 108 s. – 391A19431/73-77
Bibliografie národopisných aktualit (1964–1989). Strážnice : Ústav lidové kultury, 2003. 175 s. – 31B2212
 MACÁK, Antonín. *Bibliografie historickovlastivědné literatury Plzeňska z let 1901–1960.* Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1971, 363 s. – 211494
 TYL, Zdeněk. *Bibliografie české lingvistiky za léta 1945–1950.* Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. 360 s. – 5592/45-50
 TYL, Zdeněk. *Bibliografie české lingvistiky.* 1956–1960. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1963. 708 s. – 5592/56-60
Západočeský kraj v tisku. Roky 1978–1988. Plzeň : Státní vědecká knihovna v Plzni – roky vydání dle jednotlivých ročníků 1979–1989
- **databáze :** ANAL : analytický rozpis periodik. Záznamy regionálních článků od r. 1992.
 Bibliografické databáze Historického ústavu AV ČR
 Česká národní bibliografie – články – 1991-2004
- **přímá excerpce :** Český lid : 1892–1913, 1926, 1946-48, 1951–1990, 2000-2003
 Národopisný věstník československý : 1926, 1928–1931, 1934-36, 1940-47, 1949-51
 Sborníky Minulostí Západočeského kraje – veškeré dostupné ročníky
 (periodikum Posel od Čerchova není ve fondu SVK PK)
- **Internet**
- **studium vybraných pramenů**

Záznamy v rešerši jsou vytvořeny v souladu s normou ISO 690 (Bibliografická citace), převzaté záznamy však mohou být neúplné.

Časové vymezení vyhledávaných dokumentů je neomezené, všechny citace jsou v jazyce českém.

Záznamy publikací v rešerši obsahují signatury, pod kterými je lze zapůjčit. Signatury periodik Studijní a vědecké knihovny lze dohledat v katalozích knihovny (signatury ročníků do roku 1953 na <http://katif.svkpl.cz> – muzejní katalogy – periodika, z let 1953–1990 na <http://katif.svkpl.cz> – generální katalog – periodika, od roku 1991 na <http://www.svkpl.cz> – katalog online).

Jednotlivé části rešerše jsou rozděleny na *publikace* a *články a stati*, v jednotlivých oddílech je abecední řazení.

Součástí rešerše jsou 2 přílohy :

- 1) Výběr pověstí, otiskovaných v Domažlickém deníku v letech 1996–2004
- 2) Výstup z databáze České národní bibliografie – Články 1991–2004

S případnými dotazy k rešerši se obraťte na Ing. A. Sedláčkovou, speciální studovna SVK PK II. patro – tel. 377 224 249 kl. 30 nebo 43, e-mail: bibl@svkpl.cz.

D) SLOVESNÝ FOLKLOR

PUBLIKACE

1. BAAR, Jindřich Šimon. *Chodské písně a pohádky* : souborné vydání. 1. vyd. Praha : Odeon, 1975. 622 s. – 199244
Obsahuje bibliografii národopisného, folkloristického a vlasteneckého díla J. Š. Baara s. 610-[614].
Recenze : ●GAŠPARÍKOVÁ, V. J. Š. Baar : Chodské písně a pohádky. *Slovenský národopis*, 1977, č. 2, s. 364-367.
●TOMEŠ, Josef. J. Š. B. Chodské písně a pohádky. *Národní aktuality*, 1976, roč. 13, č. 3, s. 235-236.
●VORÁČEK, Jaroslav. Nad Chodskými písněmi a pohádkami. *Zlatý máj*, 1976, roč. 20, č. 8, s. 544-547.
2. BAAR, Jindřich Šimon. *Chodské pohádky*. [výběr J. Fleková, úprava A. Horáková]. 1. vyd. Praha : SNDK, 1957. 132 s. – 25807
Doslov J. Fleková
Recenze : HÁJKOVÁ, Alena. J. Š. Baar : Chodské pohádky. *Zlatý máj*, 1958, č. 8, s. 242.
3. BAAR, Jindřich Šimon. *Chodské pohádky a povídky*. 2. vyd. Praha : Noviny, 1940. 82 s. - není ve fondu SVKPK, v Moravské zemské knihovně v Brně sign. 2-0156.711
4. BAAR, Jindřich Šimon. *Chodské povídky a pohádky*. Řada 2. Praha, 1922. – není ve fondu SVKPK, v Národní knihovně prezenčně, v Krajské vědecké knihovně v Olomouci sign. 352.268/2
5. BAAR, Jindřich Šimon. *Na Chodsku od jara do zimy*. [uspořádala H. Štěpánková]. V Praze : Novina, 1940. 384 s. - není ve fondu SVKPK,, v NK signatura III 007058 – Národní konzervační fond
6. BAAR, Jindřich Šimon. *Naše pohádky*. Plzeň : Karel Beníško, 1921. 136 s. – 31A26633
7. BAAR, Jindřich Šimon. *Vo kouzelnících*. [uprav. Z. Psůtková]. 1. vyd. Praha : Albatros, 1971. – 9124994
8. BAAR, Jindřich Šimon. *Vo modrým ptáčku*. [uprav. D. Hahnová]. Praha : SNDK, 1960. 31 s. – 135396
Recenze : N. č. a F. H. Vo modrym ptáčku. *Komenský*, 1960/61, roč. 85, č. 2, s. 225.
9. CVAČKA, Jakub. *Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi*. České Budějovice : Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky, 1946. 76 s. – 31A70287-1
10. DOSTÁL, Karel a STANOVSKÝ, Vladislav. *Byl jednou jeden nebo nebyl : dva mandely chodských pohádek*. 1. vyd. Plzeň : Západočeské

nakladatelství, 1967. 130 s. – 168837

Recenze : ● VIKTORA, František. K. Dostál, V. Stanovský. Byl jednou jeden nebo nebyl : dva mandely chodských pohádek. *Český lid*, 1969, roč. 56, č. 1, s. 49 (hodně kritická recenze).

11. ERBEN, Karel Jaromír. *České pohádky*. Praha : Melantrich, 1952. 262 s. (Chodské pohádky a rozprávky např. Pán Ježíš se sv. Petrem na cestách ; Tři dary : ubrousek, slepice a pytel ; Kozo, drž!) – 8J1551
12. ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*. Praha : J. Pospíšil, 1864. 543 s. – 1110862
13. ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*. Nové vyd. Praha : A. Hynek, 1886. 607 s. – 3C131
14. ERBEN, Karel Jaromír a BAAR, Jindřich Šimon a HRUŠKA, Jan František. *Chodské pohádky*. Praha : E. Fastr, 1940. 188 s. – 20B300 nebo 20B1162
15. ERBEN, Karel Jaromír a BAAR, Jindřich Šimon a HRUŠKA, Jan František. *Chodské pohádky*. Praha : Klub zaměstnanců Léč. fondu veřejných zaměstnanců, 1940. 188 s. – 137493 (stejná publikace jako předchozí záznam, liší se pouze nakladatel)
16. FELIX, Emil. *Chodsko v našem písemnictví : dvanáct kapitol o literární tradici chodské*. V Plzni : T. Mareš, 1940. 111 s. – 8J420/1
17. FORMÁNKOVÁ, Věra. *Pohádky* [Jindřicha Šimona Baara]. Plzeň : Nava, 1995. 119 s. - 32A6282
18. FORMÁNKOVÁ, Věra a SERVÍTOVÁ, Jarmila. *Pohádky z Chodska*. 1. vyd. B. m. : Západočeské nakladatelství, 1991. 221 s. – 31A46960
19. HEYDUK, Adolf. *Dudák : národní pověst z Domažlicka*. Praha : Paleček, 1881. 32 listů. – 31A19106
20. HRUŠKA, Jan František. *Dvě kytky bájek. I, Chodské bájky : podle životních názorů chodského lidu*. 93 s. – 20B312 nebo 20B1732
21. HRUŠKA, Jan František a TEPLÝ, František a BAAR, Jindřich Šimon. *Chodská čítanka*. Vyškov : F. Obzina, 1927. 310 s. – 20B279 nebo 31A38001
22. HRUŠKA, Jan František. *Dialektický slovník chodský*. Praha : Česká akademie, 1907. 127 s. – VIE15/7
23. HRUŠKA, Jan František. *Chodské bájky : podle životních názorů chodského lidu*. V Praze : J. Otto, [1916]. 64 s. – IIIJ133/12
24. HRUŠKA, Jan František. *Jiskry z popela. 4. kniha chodských bajek*. Praha : Československé akciové tiskárny, 1917. 96 s. – 119858 – více vydání, více signatur
25. HRUŠKA, Jan František. *Kohout a sedmihlásek : bajka děkonná*. B. m. n., 1935. Nestr. – 20B1189

26. HRUŠKA, Jan František. *Na hejtě : chodské pohádky*. Praha : A. B. Černý, 1917. 122 s. – 21R911
27. HRUŠKA, Jan František. *Na hyjtě : chodské pohádky*. Praha : Československé akciové tiskárny, 1923. 174 s. – 158848
28. HRUŠKA, Jan František. *Na hyjtě : chodské pohádky*. 2. díl. 2. vyd. Praha : Československé akciové tiskárny, 1929. 115 s. – 20B302
29. HRUŠKA, Jan František. *Na hyjtě : chodské pohádky*. 3. díl. Praha : Československé akciové tiskárny, 1925. 164 s. – 20B303
30. HRUŠKA, Jan František. *Na hyjtě : chodské pohádky*. 4. díl. Praha : Universum, 1933. – signatura Národní knihovny v Praze – 54D002428/D.5
31. HRUŠKA, Jan František. *Na hyjtě : chodské pohádky*. 5. díl. Praha : Vyšehrad, 1936. – signatura Národní knihovny není uvedena
32. HRUŠKA, Jan František. *Náši pod Čerchovem : řada chodských postav a povah*. I. Plzeň : Karel Beníško, 1921. 163 s. – signatura Národní knihovny není uvedena
33. HRUŠKA, Jan František. *Náši pod Čerchovem : řada chodských postav a povah*. Praha : Čs. akciová tiskárna, 1929. Sv. 3. 224 s. – IIIG1465
34. HRUŠKA, Jan František. *Náši pod Čerchovem : řada chodských postav a povah*. Praha : Čs. akciová tiskárna 1925–1931 – 3 sv.
2. – 1925. 208 s. – 20A59-2
3. – 1929. 220 s. – 20A59-3
4. – 1931. 177 s. – 20A59-4
35. HRUŠKA, Jan František. *Nové chodské bájky podle životních názorů a starých mravů chodských*. Praha : Hejda a Tuček, [1920]. 81 s. 20B288
36. HRUŠKA, Jan František. *Princ Jáhcivíc*. Plzeň : Karel Beníško, [1920]. 12 s. - umělá pohádka – 20B285
37. HRUŠKA, Jan František. *Přemyslův pluh : pohádka*. [uprav. Z. Psůtková]. Praha : Československá akciová tiskárna, 1924. 13 s. - umělá pohádka – 20B284
38. HRUŠKA, Jan František. *Pták Štěstí*. [uprav. Z. Psůtková]. 1. vyd. Praha : Albatros, 1976. 146 s. – 20B286 nebo 199894
Recenze : M. S. O ptáku štěstí. *Zlatý máj*, 1976, roč. 20, č. 10, s. 659.
39. HRUŠKA, Jan František. *V záblescích staré chodské slávy*. Praha : Otto, 1903. 155 s. – signatura Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích – C101.472
40. HRUŠKA, Jan František. *Vo třech princeznách*. Praha : Česká grafická Unie, [1920]. 15 s. – 20B286

41. HRUŠKA, Jan František. *Rytíř z Čech. : Z první knihy chodských pohádek Na hejtě přepsáno z podřečí*. Praha : A. B. Černý, [1920]. 13 s. – 114805
42. HRUŠKA, Jan František. *Třetí kniha chodských bajek podle názorů a mravů chodských*. Praha : Hejda & Tuček, b. r. 172 s. – 158591
43. HRUŠKA, Jan František. *Výbor z chodských bajek*. V Praze : L. Kuncíř, 1929. 125 s. - není ve fondu SVKPK, signatura není uvedena
44. HRUŠKA, Jan František. *Zlatá zrnka*. (výbor z bajek). – 391A19671
45. HRUŠKA, Jan František. *Z pozadí chodského národopisu : čtvero rozprav*. Plzeň : Grafické závody, 1921. 94 s. - 139485
46. JINDŘICH, Jindřich. *Chodsko*. Praha : Nakladatelství ČSAV, 1956. 287 s. – 25247
- Úvod J. Kramařík, doslov J. Horák.
- Recenze :**
- HORÁK, J. Jindřichovo Chodsko. *Československá etnografie*, 1956, roč. 4, s. 203-208.
  - VANČÍK, F. *Český lid*, 1957, roč. 44, s. 139.
47. KAJER, Jiří. *Horské kvítí : chodské pohádky*. Praha : E. Fastr, 1948, 233 s.
48. KAJER, Jiří. *Chodské pohádky*. Plzeň : Mladá stráž, 1932. 31 s. – 392A30948 nebo 1D52/7
49. KAJER, Jiří. *Jirka dudák : chodská pohádka*. 1. vyd. Plzeň : Krajské nakladatelství, 1955. 65 s. – 24895 nebo 20C319
- Recenze :** KRAMAŘÍK, Jaroslav. Jirka dudák. *Český lid*, 1956, roč. 43, č. 3, s. 137-138.
50. KAJER, Jiří. *Naše Klenčí : hrst listů z osudů chodského městečka*. 1. vyd. Plzeň : Kosnar, 1947. 31 s. - 911516
51. KAJER, Jiří. *Vo kouzelných dudách : chodské pohádky*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1960. 193 s. – 136792
- doslov Rudolf Lužík. K tradici chodského folklóru v české literatuře s. 185-193.
- Recenze :** KRAMAŘÍK, Jaroslav. Vo kouzelných dudách. *Český lid*, 1961, roč. 48, č. 2, s. 84-85
52. KAJER, Jiří. *Vod hu nás : chodské pohádky a pověsti*. Praha : Družstevní práce, 1941. 172 s. – 1D252/XXVIII
53. KORANDOVÁ, Marie. *Pročpohádky : lidové legendy z Chodska*. 1. vyd. Plzeň : V. Nosková, 2003. 100 s. – 31B1032
54. KRAMAŘÍK, Jaroslav. *Chodské pohádky a pověsti*. Praha : SNKLHU, 1956. 246 s. – v NK prezenčně nebo Jihočeská vědecká knihovna v č. Budějovicích – sign. C25.684

- doslov J. Kramařík. O sběratelích chodských lidových pohádek a pověstí s. 229-238
  - předmluva Rudolf Lužík. Chodsko a jeho pohádky JECH, J. Chodské pohádky a pověsti (**recenze Lužíkovy předmluvy**). *Český lid*, 1957, č. 4, s. 180-181
55. KRAMAŘÍK, Jaroslav. *Kozina a Lomikar v chodské lidové tradici*. 1. vyd. Praha : Academia, 1972. 195 s. – 187393
Recenze : • ROBEK Antonín. J. Kramařík. Kozina a Lomikar v chodské lidové tradici. *Český lid*, 1973, roč. 60, č. 4, s. 241-243.
 • FLEGL, Michal. J. Kramařík. Kozina a Lomikar v chodské lidové tradici. *Kostnické jiskry*, 1973, roč. 58, č. 13, s. 2.
 • BĚLOHLÁVEK, M. J. Kramařík. Kozina a Lomikar v chodské lidové tradici *Minulostí Západočeského kraje*, Sv. 12, 1975, s. 215.
56. NĚMCOVÁ, Božena. *Národní báchorky a pověsti*. Sv. 1. Praha : Československý spisovatel, 1950. 350 s. – 8J799/1
57. NĚMCOVÁ, Božena. *České národní báchorky a pověsti*. Díl I. Praha : F. Borový, 1927. 454 s. Díl II. Praha : Otto, 1928. 500 s. – IIIK1313/III, IV
58. PEJSAROVÁ, Helena. *Regionální pohádky a pověsti (Chodsko)*. Rukopis. Diplomová práce. Plzeň : Západočeská univerzita, 2003. 101 s. – ve fondu ZČU – pedDP1700
59. PROCHÁZKA, František *Dvě kytky bájek. II, Po stopě pravdy*. Praha : J. Otto, [1900]. 59 s. - 20B312 nebo 20B1732
60. PROCHÁZKOVÁ, Věra. *Čarovný svět : chodské pohádky*. 1. vyd. Praha : František Novák, 1944. 108 s. – signatura Národní knihovny není uvedena
61. PROCHÁZKOVÁ, Věra. *Šíbalové ha chytráci : žerty a šplechty z Chodska*. Praha : F. Novák, 1946. 88 s.
62. PSŮTKOVÁ, Z. *Dvě chodský pohádky*. [na motivy pohádek J. F. Hrušky]1. vyd. Praha : Albatros, 1983. 31 s. – 391A5239
63. ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*. 1. vyd. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1987. 195 s. – 31A28978
Recenze : VIKTORA, Viktor. Nad knihou Zdeňka Šmída *Dudáci a vlčí hlavy : netradiční chodské pověsti*. *Pravda*, 2. 12. 1987, roč. 68, č. 283, s. 5.
64. ŠPAČKOVÁ, Marie. *O zlém Volfu Dobrohostovi a jiné pověsti z kraje od starého Herštejna po Přimdu*. 1. vyd. Domažlice : Chodské nakladatelství - Haas, 1995. 104 s. - 31 A 64548

65. ŠTĚPÁNKOVÁ, Hana. *Zkazky lidu na Kdyňsku a Domažlicku*. Praha : Novina, 1931. 71 s. – 198021
úvod F. Žákavec.
66. ZÁVACKÁ, V. *Literární průvodce Chodskem*. Domažlice : Knihovna B. Němcové, 1984. 22 s. – 391A7073

ČLÁNKY A STATI

67. CVAČKA, Jakub. Vo tom, jak v Postřekově zvonili ha troubili na bouřky. *Posel od Čerchova*, 22. 8. 1936, roč. 65.
68. ČERNÝ, A. *Přísloví a pořekadla. Kraj pod Čerchovem*, 1948-49, roč. 2, s. 64, 91.
69. EISELT, Miloslav. Sváteční den nutno světít : pověst z Liščí boudy na Tachovsku. *Sborník Okresního muzea v Tachově*. Sv. 5. Tachov, 1970, s. 48.
70. EISELT, Miloslav a HÁLOVÁ, Mir. Pověsti. In *Sborník Muzea Českého lesa v Tachově*. Tachov, 1968, s. 52.
71. EISELT, Miloslav. Pověsti. In *Sborník Okresního muzea v Tachově*. Sv.6. Tachov, 1971, s. 48.
72. EISELT, Miloslav. Pověsti. In *Sborník Okresního muzea v Tachově*. Sv. 7. Tachov, 1972, s. 55-57.
73. EISELT, Miloslav. Pověsti. In *Sborník Okresního muzea v Tachově*. Sv. 8. Tachov, 1972, s. 42-45.
74. FELIX, Gotthard. Lidové modlitbičky z Kolovče. *Český lid*, 1903, roč. 12, s. 219.
75. HÁJKOVÁ, Alena. Princezna pohádka. *Komenský*, 1960, roč. 84, s. 126-127.
76. HRUŠKA, Jan František. Karak se Hondza ženil : chodská pohádka. *Český lid*, 1912, roč. 21, č. 5, s. 209-214 a č. 6, s. 263-270.
77. HRUŠKA, Jan František. Na Kočárku : chodská pověst (Postřekov). *Plzeňsko*, 1931, roč. 13, s. 41-42.
78. HRUŠKA, Jan František. Národopisné drobtý z Chodska. *Český lid*, 1901, roč. 10, č. 3, s. 238-239, č. 4, s. 277-279 a č. 6, s. 452.
79. HRUŠKA, Jan František. Kerak Pán Bůh má rád svý nejmenčí : chodská skazka. *Český lid*, 1904, roč. 14, s. 291-292.
80. HRUŠKA, Jan František. Obrázky a zkazky z Chodska : když chodil Pán Ježíš po zemi. *Český lid*, 1905, roč. 14, s. 328-331.
81. HRUŠKA, Jan František. Vo Kozinovi ha Lomikarovi. *Plzeňsko*, 1921, roč. 3, s. 25-27.

82. HRUŠKA, Jan František. Vo Kozinovi ha Lomikarovi. *Plzeňsko*, 1923, roč. 5, s. 24-25.
83. HRUŠKA, Jan František. Z humoru Chodského lidu. *Český lid*, 1905, roč. 14, s. 15-17.
84. HRUŠKA, Jan František. Z humoru Chodův. *Český lid*, 1902, roč. 11, s. 216-218, s. 267-268, s. 480-481.
85. CHMELÍKOVÁ, Věra : Pravda života v pohádkách plzeňských učitelů Jana Františka Hrušky a Jiřího Kajera. In *Kultura, historie a současnost Plzně : referáty přednesené na konferenci k 700. výročí založení Plzně v sekci literární a jazykové. Plzeň, 3.-4.5.1995*. Plzeň, Pedagogická fakulta v Plzni 1996, s. 132-137.
86. JEHL, L. Lidové pověsti z východního Chodska. *Plzeňsko*, 1932, roč. 14, s. 33-37.
87. JINDŘICH, Jindřich. *Tři chocký poudačky* : Karak stryjček letil, Dvoje hodiny, Kázání na svatých Petra a Pavla. *Život Plzeňska*, 1951, roč. 2, s. 34-35.
88. KOUTSKÁ, J. Pověsti z Chodska. *Nová doba*, 1921. roč. 27, č. 147, s. 148.
89. KRÁČMAROVÁ, J. Pověst o založení hradu Přimdy. *Sborník okresního muzea v Tachově*. Sv. 5. Tachov, 1970., s. 44-45.
90. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Baarova historická povídka, pověst a skutečnost. In *Minulostí Západočeského kraje*, Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1966. Sv. 4, s. 195-201. – 144206-4
91. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Chodská lidová podání o Lomikaru revenantovi. *Český lid*, 1964, roč. 51, č. 5-6, s. 282-295.
92. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Látky a motivy nejstarších verzí Kozinovské pověsti. *Český lid*, 1963, roč. 50, č. 6, s. 321-331.
93. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Pověst o vzniku jména Psohlavci. *Z Chodského hradu*, 1969, č. 2, s. 1.
94. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid*, 1951, č. 5-6, s. 103-107, č. 7-8, s. 150-157, č. 9-10, s. 199-206, č. 11-12, s. 249-251
95. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid*, 1952, roč. 39, s. 16-21, 77-82, 107-109, 164-166, 212-215, 256-257.
96. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid*, 1953, roč. 40, s. 14-16, 65-67, 121-124, 157-160, 220-224, 25-259 .
97. NOVÝ, K. Chodská "bulačina". *Venkov*, 10. 8. 1939, roč. 34.
98. Staré příběhy z Domažlic. *Nové Domažlicko*, 27. 5. 1971, s. 3.

99. PROCHÁZKOVÁ, Věra. Chodská pohádka. *Lidové noviny*, 1933, 20/12.
100. ŠPAČKOVÁ, Marie. Brychtové aneb o Postřekově : pověst. *Pravda*, 18. 10. 1986, roč. 67, č. 246, příl. s. 6.
101. ŠPAČKOVÁ, Marie. Z pověstí našeho kraje – O Kolovči. *Pravda*, 23. 7. 1988, roč. 69, č. 172, příl. s. 6.
102. VORÁČEK, J, K chodským pohádkám. *Zlatý máj*, 1957, č. 7, s. 201-203.
103. Vysvobozené strašidlo : zajímavá zákoutí Domažlicka. *Západočeské noviny : Domažlicko*, 16. 11. 1996, roč. 4, č. 46, s. 4
104. ZÍBRT, Čeněk. Boženy Němcové sbírka "Různořečí Domažlické". *Český lid*, 1903, roč. 12, s. 377-384.[dle Macáka – roč. 11, 1902, s. 377-384]

II) SBĚRATELÉ – o nich – výběrově

BAAR Jindřich Šimon

105. FELIX, Emil. *Hold Chodská J. Š. Baarovi*. Plzeň : M. Lábková, 1934. 17 s. – 137494 nebo 20B268 nebo 8F2121/8
106. FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury*. Díl 1. A-G. Praha : Academia, 1985, s. 101-104 (kromě životopisu kompletní dílo, bibliografie, literatura) – 31A23646-1
107. HOFMEISTEROVÁ, Božena. *Okouzlený milenec Chodská : vzpomínky na Jindřicha Šimona Baara*. 1. vyd. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1988. 130 s. – 31A35239
108. HRBEK, Josef. *Český kulturní Slavin duchovní, literární, hudební a výtvarnický*. 1. vyd. V Praze : Šolc a Šimáček, 1948. 473-476. – 8B924
109. HUDÍKOVÁ, Helena. *Jindřich Šimon Baar*. [Bibliografie]. Plzeň : Knihovna města Plzně, 1975. – 9131264
110. JINDŘICH, Jindřich. *Několik vzpomínek na milého přítele Jindřicha Šimona Baara*. In Baarův památník. Praha : Českomoravské podniky tiskařské a vyd., 1926, s. 167-175.
111. KŘIVSKÝ, Pavel. *Jindřich Šimon Baar : literární pozůstalost*. Praha : Literární archiv Památníku národního písemnictví, 1976. 70 s. – 9132863
112. MACÁK A. *Bibliografie historickovlastivědné literatury Plzeňska z let 1901-1960*. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1971, s. 264-265. (Články o J. Š. Baarovi) - 211494
113. SKARLANDT, Julius. *Baarův památník : kniha vzpomínek na vynikajícího chodského spisovatele*. Praha : Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1926. 242 s. – IIIB644 nebo 17356
114. ŠACH, Josef. *J. Š. Baar v zrcadle vzpomínek*. Hradec Králové : vl. nákladem, 1927. 182 s. – 17377 nebo IIIJ736
115. ŠTĚPÁNEK, Jaroslav. *Hrst vzpomínek k pátému výročí spisovatele Jindřicha Šimona Baara*. Kdyně : vl. nákladem, 1930. 48 s. – 90732
116. TEPLÝ, František. *J. Š. Baar a Chodové*. Vyškov na Moravě : František Obzina, 1926. 76 s. – 20B4559
117. ZOGLMANN, Antonín. *Kdyně v díle a v životě J. Š. Baara*. Domažlice : Baarova společnost pro poznávání Chodská a jeho zvelebování, 1946. 28 s. – 20B464 nebo 148774
118. ŽÁČEK Jaroslav. *Jindřich Šimon Baar, strážný duch Chodská*. 1. vyd. Praha : Spolek Psohlavci, 1948. 59 s. – 131040

ČLÁNKY

119. BROUSKOVÁ, Libuše. Jindřich Šimon Baar. *Klatovský deník*, 8. 2. 1999, roč. 8, č. 32, s. 12.
120. FORST, Vladimír. Jindřich Šimon Baar. *Literární měsíčník*, 1987, roč. 16, č. 8, s. 107-110.
121. KUMPERA, Jan. Šlápěje milénia : malá abeceda osobností západních Čech. Baar Jindřich Šimon. *Plzeňský deník*, 12. 2. 2000, roč. 9, č. 36, s. 17.
122. LIFKA, Bohumír. Za Jindřichem Šimonem Baarem v r. 1924. In *Minulostí Západočeského kraje*, Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1972. Sv. 9, s. 225-227.
123. (MIC). Velký syn Chodska J. Š. Baar. *Západočeské noviny : Domažlicko*, 24. 2. 1999, roč. 9, č. 8, s. 4.
124. ROUBÍK, František. J. Š. Baar a chodské dějiny. *Kdyňská stráž*, 25. 10. 1930.
125. SLEZÁK, Milan. Spisovatel slovanské lípy. *Pravda*, 24. 10. 1985, roč. 66, č. 251, s. 5.
126. ŠTĚPÁNKOVÁ, Jaroslava. Několik vzpomínek na spisovatele J. Š. Baara : dva velcí přátelé : J. Š. Baar, spisovatel a František teplý, historika a archivář. *Západočeské noviny : Domažlicko*, 26. 10. 1995, roč. 5, č. 43, s. 6.
127. VORÁČEK, Jaroslav. Jindřich Šimon Baar a národopis. *Český lid*, 1959, roč. 46, č. 3, s. 130-135.
128. ZÍBRT, Čeněk. "Král chodský", Jindřich Šimon Baar, mrtev. *Český lid*, 1926, roč. 26, s. 119-125.

ERBEN Karel Jaromír

129. BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*. V Brně : Matice Moravská, 1887. 97 s. – 3D264
130. DOLANSKÝ, Julius. *Karel Jaromír Erben*. Praha : Melantrich, 1970. 440 s. - 179143
131. FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury*. Díl 1. A-G. Praha : Academia, 1985, s. 667-674 (kromě životopisu kompletní dílo, bibliografie, literatura) – 31A23646-1
132. GRUND, Antonín. *Karel Jaromír Erben*. Praha : Melantrich, 1935. 257 s. – 25573

ČLÁNKY

133. SKALNÍKOVÁ, Olga. Karel Jaromír Erben – národopisec a folklorista. *Český lid*, 1951, č. 11-12, s. 251-252.

HRUŠKA Jan František

134. FELIX, Emil. *Jan Fr. Hruška*. Praha : Lidová akademie v Plzni, 1927. 62 s. – 1E201 nebo 9112717 nebo 391A19175
135. FELIX, Emil. *Hruškův památník*. Plzeň : Společnost pro národopis a ochranu památek, 1935. 55 s. – 24041 nebo 1C132 nebo 8A439
136. FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury*. Díl 2/1. H-J. Praha : Academia, 1985, s. 344-345. (*kromě životopisu kompletní dílo, bibliografie, literatura*) – 31A23646-1
137. *Jan František Hruška : z jeho života a díla*. Plzeň : B. Widimský, 1937 – 1E471
138. *Jan Fr. Hruška : z jeho života a díla*. Plzeň : Lidová akademie, 1937. 31 s. – 31A27968 nebo 20B448 nebo 20B295
139. *Jan Fr. Hruška*. Plzeň : Vlastivědné knihkupectví a nakladatelství M. Lábkové, 1935. –21637
140. JINDŘICH, Jindřich. *Moje styky se spisovatelem Janem Františkem Hruškou*. In *Hruškův památník*. Plzeň : Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, [1935], s. 45-46.
141. MACÁK A. *Bibliografie historickovlastivědné literatury Plzeňska z let 1901-1960*. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1971, s. 278-279.(články o J. F. Hruškovi) - 211494
142. MULTERER, František. *Jan Fr, Hruška : z jeho života a díla*. Praha : Hejda & Tuček, [1905]. 31 s. - 159413
143. ZIMA, Václav. *V paměť Jana Františka Hrušky*. Praha : Vlast, 1938. 83 s. – 158770 nebo 20B1192

ČLÁNKY

144. BAAR, J. Š. Zvadlé listí (Vzpomínky na prof. J. Hrušku). *Český deník*, 1925, č. 155.
145. Dělník Boží. [k 40. výročí úmrtí J. F. Hrušky]. *Katolické noviny*, 1977, roč. 29, č. 40, s. 3. (s ukázkami textu).
146. HOLEČEK, V. Život a dílo chodského básníka J.F.Hrušky. *Český deník*, 1925, č. 155.
147. (ko). Chodský patriot a lidumil. *Plzeňský deník*, 16. 10. 1992, roč. 1, č. 30, s. 6.

148. (ra). Arcichod J. F. Hruška. *Plzeňský deník*, 18. 1. 1993, roč. 2, č. 13, s. 6.
149. ŠKÁBA, Karel. J. F. Hruška. *Plzeňsko*, 1925, roč. 7, s. 61-62.
150. ZÍBRT, Čeněk. J. F. Hruška, znalec lidu chodského. *Český lid*, 1913, roč. 22, č. 4, s. 161-165.

JINDŘICH Jindřich

151. HRUŠKA, Jan Fr. *Vzpomínky na skladatele Jindřicha Jindřicha*. – 783/26-1
152. MACÁK A. *Bibliografie historickovlastivědné literatury Plzeňska z let 1901-1960*. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1971, s. 280-281.
153. ŠPELDA, Antonín. *Chodsko – domov můj*. [o J. J.] Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1975. 108 s.
154. VYSOKÁ, Ludmila. *Jindřich Jindřich*. [Bibliografický leták]. Plzeň : SVK, 1976. 22 s. – 1951/76

ČLÁNKY

155. HORÁK, Jiří. Jindřichovo Chodsko. *Československá ethnografie*, 1956, roč. 4, s. 203-208. – 5345/54 (Podrobný rozbor Jindřichova národopisného díla o Chodsku).
156. KAJER, Jiří. Největší práce Mistra Jindřicha Jindřicha. *Život Plzeňska*, 1951, roč. 2, s. 36-38
157. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Osmdesát let plodného života. *Naše vlast*, 1956, roč. 4, s. 44-45. – 5351/56
158. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Za Jindřichem Jindřichem. *Český lid*, 1968, roč. 55, s. 251.
159. KUMPEROVÁ, Eva. Dvacet pět let od úmrtí Jindřicha Jindřicha. *Západočeské noviny : Domažlicko*, 22. 10. 1992, roč. 2, č. 43, s. 3.
160. KUMPEROVÁ, Eva. Sto dvacet let od narození J. Jindřicha. *Domažlický deník*, 5. 3. 1996, roč. 3, č. 55, s. 10.
161. MARKL, Jaroslav. Pětaosmdesátiny chodského sběratele. *Hudební rozhledy*, 1961, s. 194.

Další články o J. Jindřichovi se většinou vztahují k jeho skladatelským aktivitám

KAJER, Jiří

162. FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury*. Díl 2/2. K-L. Praha : Academia, 1993, s. 614 (kromě životopisu kompletní dílo, bibliografie, literatura) – 31A23646-2/2

ČLÁNKY

163. BURDA, Josef. Propagátor chodského folklóru. *Domažlicko*, 14. 7. 1994, roč. 4, č. 28, s. 3
164. FIALA, Jaroslav. Zamiloval si Chodsko. *Pravda*, 20. 10. 1984, roč. 65, č. 249, příl. s. 5.
165. (jph) (= Holý, Jan Prokop). Poklady Chodska. *Pravda*, 20. 7. 1984, roč. 65, č. 170, s. 5.
166. (jph). Venkovský učitel [J. Kajer]. *Pravda*, 1989 (21. 10.), příl. s.6.
167. VRŠECKÝ, Josef. Spisovatel Jiří Kajer. *Západočeské noviny : Region Plzeňsko*, 27. 10. 1994, s. 6.

KRAMAŘÍK Jaroslav

ČLÁNKY

168. BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Za PhDr. Jaroslavem Kramaříkem, CSc. In *Minulostí Západočeského kraje*, Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1974. Sv. 11, s. 168.
169. FLEGL, Michal. Kulturní historik Jaroslav Kramařík zemřel. *Kostnické jiskry*, 1974, roč. 59, č. 11, s. 4.
170. HAAS, J. Chodský historik (Jaroslav Kramařík). *Západočeské noviny : Domažlicko*, 8. 7. 1993, roč. 3, č. 149, s. 10.
171. HOLÝ, Jan P. Nezapomeňte na významného chodského národopisce. *Domažlický deník*, 7. 10. 2003, roč. 12, č. 235, s. 10.
172. (jph). Znalec Chodska. *Pravda*, 29. 6. 1983, roč. 64, č. 151, s. 5.
173. KUMPEROVÁ, Iva. Nedožité narozeniny Jaroslava Kramaříka. *Domažlický deník*, 27. 6. 1998, roč. 7, s. 10.
174. ROBEK, Antonín. Padesátiny Dr. Jaroslava Kramaříka, CSc. *Český lid*, 1973, roč. 60, č. 4, s. 234.

NĚMCOVÁ, Božena

175. BĚLINA, Pavel a FIDLER, Jiří. *Osudové ženy*. 2. oprav. vyd. Praha : Fragment, 1996. 64 s. – 32A9529
176. DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Život a příběh*. 1. vyd. Praha : Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1987. 329 s. – 31A32672
177. HRBEK, Josef. Český kulturní Slavín duchovní, literární, hudební a výtvarnický. 1. vyd. V Praze : Šolc a Šimáček, 1948. s. 212-217. – 8B924

178. LORMANOVÁ, Jarmila a KOREC, Jan. *Božena Němcová paní našeho času : sborník studií o Boženě Němcové v literatuře, dramatickém umění a hudbě*. Praha : Panorama, 1986. 284 s.
179. LAISKE, Miroslav. *Bibliografie Boženy Němcové*. Soupis jejího díla a literatury o ní. Praha : SPN, 1962. 484 s. - 146389
180. MACÁK A. *Bibliografie historickovlastivědné literatury Plzeňska z let 1901-1960*. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1971, s. 295. (články o B. Němcové na Chodsku). - 211494
181. OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury*. Díl 3. M-O. Praha : Academia, 2000, s. 474-484. (kromě životopisu kompletní dílo, bibliografie, literatura) – 31A23646-3
182. *Sborník statí o jejím životě a díle* (B. Němcové). Praha : E. Šolc, 1912. 368 s. – IIIB415
183. TICHÁ, Jaroslava. *Božena Němcová v díle J. Š. Baara*. Domažlice : Baarova společnost, 1940. 36 s. – není ve fondu SVKPK, signatura NK není uvedena
184. TILLE, V. *Božena Němcová*. Praha : Dělnická knihtiskárna, [1911]. 245 s. – 5H504/V-VII

ČLÁNKY

185. FELIX, Emil. Božena Němcová na Chodsku. *Život Plzeňska*. 1950, roč. 1, č. 1-2, 28/2, s. 8-9.
186. HOLÝ, Jan Prokop. Z Domažlických začátků B. Němcové. *Pravda*, 1. 9. 1977, s. 5
187. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid*, 1953, roč. 40, s. 14, 65, 121, 157, 220, 257. – (= záznam. č. 94-96)
188. KUMPERA, Jan. Šlápěje milénia : malá abeceda osobností západních Čech : Božena Němcová. *Plzeňský deník*, 27. 1. 2001, roč. 10, č. 23, s. 25.
189. VOTRUBA, Vlastimil. Putování Boženy Němcové po Chodsku. *Turista na cestu*, 1981, č. 10, s. 344-345, 348.

ŠTĚPÁNKOVÁ, Hana

ČLÁNKY

190. (hat). Vzpomínka na Hanu Štěpánkovou. *Domažlicko*, 9. 2. 1995, roč. 5, č. 6, s. 6.
191. HOLÝ, Jan Prokop. Vděk Chodska spisovatelce Haně Štěpánkové z 'Maškojc' mlýna. *Domažlický deník*, 17. 2. 2000, roč. 9, č. 40, s. 16.

192. SVAČINA, Rudolf. Ve Kdyni na Hyjtě u Štěpánků, důvěrných přátel J. Š. Baara. *Domažlický deník*, 20. 2. 1995, roč. 2, č. 43, s. 10.
193. ŠTĚPÁNKOVÁ, Jaroslava. 50 let od úmrtí Hany Štěpánkové. Zpravodaj radnice Kdyně, 2000, č. 18, s. 12.

OSTATNÍ

194. KOFROŇOVÁ, Božena. *Jan Vrba*. Rokycany : Okresní knihovna, 1979. Nestr. – 392A2916
195. LÍKAŘOVÁ, Lenka. *Vladimír Baier – výrazná osobnost kulturních života na Chodsku*. [diplomová práce]. Plzeň : Západočeská univerzita, Fakulta humanitních studií, 2003. – signatura knih. ZČU – TEC E01726
- Recenze** : ULRYCHOVÁ, Marta. Nad studentskou prací o **Vladimíru Baierovi**. *Folklor*, 2003, roč. 12, č. 5, s. 296-298
196. VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Praha : Melantrich, 1987. 317 s. (na s. 216-218 báseň Chodská ze sbírky Ze Šumavy) – 31A30848

ČLÁNKY

197. HANA, Jiří. **Jirásek** a Chodsko. *Nové Domažlicko*, 21. 7. 1983, roč. 33, č. 30, s. 3
198. HOLÝ, Jan P. Haby se vopravdu nezapomjilo na národopisce **Jakuba Cvačku**. *Domažlický deník*, 30. 10. 1996, roč. 5, č. 254, s. 16.
199. (jph) (= Holý, Jan Prokop). Baarův vypravěč (**Josef Sokol**, Baarův vypravěč a pomocník). *Pravda*, 2. 8. 1986, roč. 67, č. 144, příl. s. 8.
200. (jph) (= Holý, Jan Prokop). Byla chodskou básnířkou. (140 let od narození **Elišky Krásnohorské**). *Pravda*, 4. 12. 1987, roč. 68, č. 285, s. 5.
201. (jph) (= Holý, Jan Prokop). Chodská povídkářka (**Hančí Baarová**). *Pravda*, 8. 5. 1987, roč. 68, č. 106, příl. s. 8.
202. ROUBÍK, František. K sedmdesátinám archiváře **Fr. Teplého**. *Chodsko*, Věstník Baarovy společnosti, I/1. 1937
203. SIROVÁTKA, Oldřich. Za **Rudolfem Lužikem** (nekrolog). *Národopisné aktuality*, 1983, roč. 20, č. 3, s. 204-206.
204. VORLÍČEK, Jiří. Všestranný umělec **Vladimír Baier**. *Domažlický deník*, 18. 3. 2002, roč. 11, č. 65, s. 19.

III) PROBLEMATIKA OKRAJOVĚ, popř. ZASTOUPENA JEN ČÁSTEČNĚ – pouze VÝBĚROVĚ

PUBLIKACE

205. BAIER, Vladimír. *Úsměvy z kraje pod Čerchovem*. V Domažlicích : Nakladatelství Českého lesa, 2002. 87 s. – 391A47716
206. BENEŠ, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost : výbor pro současného čtenáře*. 1. vyd. Praha : Odeon, 1990. 363 s. – 31A42984
207. ČERVENKA, Jan. *O pohádkách : sborník statí a článků*. Praha : SNDK, 1960. 308 s. - 138225
208. *Česká lidová slovesnost*. 1. vyd. Praha : Odeon. 363 s. – 31A42984
209. *Československá vlastivěda*. 3. díl. Lidová kultura. Praha : Orbis, 1968, s. 269-277, 615-621. – 28405
210. DVOŘÁK, Karel. *Mezi folklórem a literaturou : studie z české a německé folkloristiky*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1994. 140 s. –
211. FILIPOVÁ, M. *Lidovost díla Aloise Jiráska*. Diplomová práce (Chodsko v díle Psohlavci). Plzeň : Pedagogická fakulta ZČU, s. 19-21.
212. HORÁLEK, Karel. *Pohádkoslovné studie*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1964. 196 s. - 928591
213. HRUŠKA, Jan František. *Všimněte si víc mluvy lidové*. Plzeň, 1907. – 1E14 nebo 8I176/16
214. KAJER, Jiří. *Naše Klenčí : hrst listů z osudů českého městečka*. 1. vyd. Plzeň : Kosnar, 1947. 31 s. – 911516 [i pověsti ?]
215. KEJVALOVÁ, Eva. *Zvláštnosti chodského lexikonu jako odraz způsobu života obyvatel*. [Diplomová práce]. Plzeň : Západočeská univerzita, Fakulta humanitních studií. 2002. – signatura knihovny ZČU – TEC E00823
216. KOVALČÍK, Zdeněk. *Legendární pohádky : tematický sešit*. Ostrava : Ateliér Milata, 1995. 34 s. – není ve fondu SVK
217. KOVAŘÍK, V. *Literární toulky po Čechách*. 2. oprav. a dopl. vyd. Praha : Albatros, 1984. 397 s. – 32A1621
218. NEČAS, J. a KNĚŽEK, L. *Malý literární místopis Československa*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1972. 252 s. - 187757
219. NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence I. 1844-1852*. [zahrnuje období z Chodska]. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 391 s. – 31B3200-1

220. NĚMCOVÁ, Božena. *Národopisné a cestopisné obrazy*. 1. vyd. Praha : SNKLHU, 1957. 360 s. – 125859
221. NĚMCOVÁ, Božena. *Národopisné a cestopisné obrázky z Čech*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1951. 231 s. – 8D1890 nebo 8K1480
Recenze : ● KRAMAŘÍK, Jaroslav. B. N. Národopisné a cestopisné obrázky z Čech. *Český lid*, 1951, č. 1-2, s. 48.
222. NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha : F. Topič, 1912. 90 s. - 150906
223. NĚMCOVÁ, Božena. *Studie národopisné*. Praha : Fr. Borový, 1929. 842 s. – IIIK1313/VII
224. NĚMCOVÁ, Božena. *Z Chodska a odjinud z Čech*. V Praze : Kvasnička a Hampl, 1929. 268 s. (beletrie obsahově regionální) - 158757
225. PLICKA, Karel a VOLF, František. *Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách* 1. sv. Jaro. Praha : Družstevní práce, 1947. 369 s. – 114601-1
226. PLICKA, Karel a VOLF, František. *Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách* 2. sv. Léto. Praha : Družstevní práce, 1950. 416 s. – 114601-2
227. PLICKA, Karel a VOLF, František. *Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách* 3. sv. Podzim. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. 428 s. – 114601-3
228. PLICKA, Karel a VOLF, František. *Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách* 4. sv. Zima. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. 1960. 429 s. – 114601-4
229. *Pohádky a pověsti našeho lidu : z národopisných sběrů akademického spolku Slavia*. 1. vyd. Praha : Odeon, 1984. 368 s.
Recenze : ● BENEŠ, B. Pohádky a pověsti našeho lidu. *Národopisné aktuality*, 1987, roč. 24, č. 4, s. 274-275.
230. POLÍVKA, Jiří. *Pohádkoslovné studie*. Praha : Národopisná společnost čsl., 1904. 211 s. – nemáme ve fondu SVK PK
231. SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká lidová slovesnost a její mezinárodní vztahy*. Praha : Academia, 1967. 70 s. – 6892/67-15
232. SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a české literatuře*. Brno : Ústav pro etnografii a folkloristiku AV, 1998. 183 . – 31A80353

233. SVAČINA, Rudolf a Jan. *Obrázky z Chodska*. Domažlice : R. Svačina, 1940. 137 s. – 31A70288
234. ŠALANDA, Bohuslav. *České pověsti ze současného sběru*. 1. vyd. Praha : SPN, 1989. 183 s. – 392A13136
235. ŠALANDA, Bohuslav. *Folklór, tradice a stereotypy*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1990. 194 s. – 392A15290 (s. 26)
236. ŠALANDA, Bohuslav. *Folklórní epika jako projev společenského vědomí*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1980. 127 s. – 31A10437
237. ŠALANDA, Bohuslav. *Ústní podání a dějiny*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1989. 148 s. – 31A40130 ???
238. ŠTĚPÁNKOVÁ, Hana *Setkání : [na paměť stého výročí příchodu Boženy Němcové na Chodsko a dvacátého výročí J. Š. Baara]*. [Praha] : Baarova společnost, 1946. – Konzervační fond Národní knihovny, sign. II 028257
239. TILLE, Václav. *O lidových pohádkách*. Praha : SNDK, 1966. 47 s. – 9116902
240. TILLE, Václav. *Soupis českých pohádek*. Díl 1. Praha : Česká akademie věd a umění, 1929. 619 s. Díl 2, sv. 1. Praha : Česká akademie věd a umění, 1934, 451 s. Díl 2, sv. 2. Praha : Česká akademie věd a umění, 1937. – 24540
241. ZAORÁLEK, Jaroslav. *Lidová rčení*. Praha : ČSAV, 1963. 779 s. - 149443
242. *Z kraje J. Š. Baara*. Praha : Novina, 1940. 72 s. – 8E854

ČLÁNKY A STATI

243. BENEŠ, B. Folklór a literatura. *Národopisné aktuality*, 1974, roč. 11, s. 330-331.
244. BENEŠ, B. Některé aspekty českého folklorismu. *Česká literatura*, 1985, roč. 71, č. 1, s. 11-18.
245. FENCL, K. (z vypravování J. Zemana z Jelma). Divé ženy na Domažlicku. *Český lid*, 1902, roč. 11, č. 9, s. 422-423.
246. LEDERBUCHOVÁ, Ladislava : Několik poznámek k poetice pohádkové postavy Boženy Němcové. In: *Prameny díla, dílo pramenem*. Hradec Králové, Gaudeamus 1994 [vyd. 1995], s. 61-68.
247. NĚMCOVÁ, Božena. Písňe z Domažlicka, zaslané K. J. Erbenovi. *Český lid*, 1912, roč. 22, č. 3 (prosinec), s. 148.
248. PETERŤÍK, Jakub. *Náše ! Plzeňsko*, 1931, roč. 13, s. 118. (Na Chodsku se modlí "vodpusť nám naše viny")

249. POUROVÁ, L. K otázkám třídění pověstí. *Český lid*, 1963, roč. 53, č. 1, s. 67-73
250. ROUBÍK, František. Chodsko ve vědě, literatuře a umění. *Muzejní a vlastivědné práce*, 1962, roč. 1, s. 6-10 – 51093/63
251. ROUBÍK, František. Jak Domažlickým zkonfiskovali velikonoční řežábky. *Kdyňská stráž*, 1. 12. 1928.
252. ŠLAIS, Josef. Můra, čarodějnice a ohnivý muž. *Český lid*, 1903, roč. 12, s. 311.
253. ŠLAIS, Josef. Divé ženy, světýlka a "bludný" kořen v Kolovči na Domažlicku. *Český lid*, 1902, roč. 11, s. 397-398.

PŘÍLOHA č. 1
POVĚSTI otištěné v deníku DOMAŽLICKÝ DENÍK v letech
1996–2004 - výběr

autor příspěvku LADISLAV LEŠICKÝ

1. Ani klevetnice nic nevypátraly. *Domažlický deník*, 01.11.2003, roč. 12, č. 256, s. 12.
2. Až vlastní hospodářství líného Honzu změnilo. *Domažlický deník*, 5.11.1996, roč. 5, č. 259, s. 18.
3. Bába byla vždycky hrozné motovidlo : šťastný dědeček se nakonec do nebe dostal sám. *Domažlický deník*, 16.01.2001, roč. 10, č. 13, s. 16.
4. Balvan nazývali staří Chodové Přadlena : podivná osoba má podobu milé a usměvavé stařenky. *Domažlický deník*, 27.12.2000, roč. 9, č. 299, s. 16.
5. Bezzubou lebkou protékalo víno. *Domažlický deník*, 08.06.2002, roč. 11, č. 133, s. 18.
6. Bratříček ptáček po právu potrestal zlou macechu. *Domažlický deník*, 18. 3. 1997, roč. 6, s. 14.
7. Brniřovský čarodějník zamotal čeledínům nohy : lenoši si vesele a klidně chrápali, až se hory zelenaly. *Domažlický deník*, 11.12.2000, roč. 9, č. 287, s. 18.
8. Cecilku roztrhaly divoké čarodejnice na malé kousky. *Domažlický deník*, 17.12.2001, roč. 10, č. 293, s. 24.
9. Císař se rád převlékal za žebráka : domažlická děvečka přetáhla rakouského potentáta mokrým hadrem. *Domažlický deník*, 23.08.2000, roč. 9, č. 196, s. 16.
10. Co se přihodilo na dvoře pekaře : jedné osudné noci se Matěj navždy zřekl žebroty. *Domažlický deník*, 16.10.2000, roč. 9, č. 241, s. 28.
11. Co si povídali na Chodsku o panovníkovi : vídeňskou služku Marjánku obtěžkal samotný císařpán. *Domažlický deník*, 19.06.2000, roč. 9, č. 142, s. 26.
12. Co vše způsobil bloudivý provázek. *Domažlický deník*, 17.9.1996, roč. 5, č. 218, s. 12.
13. Co způsobil postřekovský ponocný : po zaplacení v šenku čekalo kočího nemilé překvapení. *Domažlický deník*, 06.06.2000, roč. 9, č. 131, s. 16.
14. Co způsobil zpuchřelé poleno. *Domažlický deník*, 28.12.2002, roč. 11, č. 300, s. 18.

15. Co způsobily zlobivé včely : ve chvílce přišel koutský dráb o svoji reputaci. *Domažlický deník*, 24.05.2000, roč. 9, č. 120, s. 16.
16. Čarodějné reje a hrátky na Chodsku. *Domažlický deník*, 7.1.1997, roč. 6, č. 5, s. 14.
17. Čarodějnice se cpaly ovsem. *Domažlický deník*, 03.03.2003, roč. 12, č. 52, s. 20.
18. Čarodějnice tančily s kostlivci. *Domažlický deník*, 16.06.2003, roč. 12, č. 139, s. 26.
19. Čarodějnice vyletěla komínem. *Domažlický deník*, 06.11.2002, roč. 11, č. 258, s. 18.
20. Čert se těšil na baculatou ženu : shořely pekelníkovy peníze a s ním i celá vesnice. *Domažlický deník*, 12.01.2001, roč. 10, č. 10, s. 16.
21. Ďáblice vypudila domkáře z kruhu. *Domažlický deník*, 10.01.2002, roč. 11, č. 8, s. 18.
22. Dareba obchází meze po nocích. *Domažlický deník*, 05.03.2004, roč. 13, č. 55, s. 13.
23. Darebný mnich nedošel spasení. *Domažlický deník*, 03.05.2002, roč. 11, č. 103, s. 20.
24. Dcerky to odskákaly za darebného otce. *Domažlický deník*, 25.06.2003, roč. 12, č. 147, s. 18.
25. Děd promluvil bohužel příliš brzy. *Domažlický deník*, 30.11.2001, roč. 10, č. 279, s. 20.
26. Děvčátko přeskočilo potok. *Domažlický deník*, 10.11.2003, roč. 12, č. 263, s. 12.
27. Děvečku zardousil ve sklepení. *Domažlický deník*, 09.03.2002, roč. 11, č. 58, s. 18.
28. Divoženky tropily samé neplechy : v neděli a o svátcích se dřevorubci lesu raději vyhnuli. *Domažlický deník*, 28.02.2001, roč. 10, č. 50, s. 16.
29. Do večera byli nevděční venkované "na lopatě". *Domažlický deník*, 10.04.2002, roč. 11, č. 84, s. 18.
30. Domýšlivý bylinkář si hady neochočil. *Domažlický deník*, 19.12.2001, roč. 10, č. 295, s. 20.
31. Došlo na nepolapitelného pytláka. *Domažlický deník*, 26.10.2002, roč. 11, č. 250, s. 18.
32. Drvoštěp si natloukl nos : o neviditelné zdi se povídaly roztodivné historky. *Domažlický deník*, 05.03.2001, roč. 10, č. 54, s. 24.
33. Dudy Jiříkovi doslova učarovaly : o kouzelném dědečkovi, chudé vdově a kulaťoučkových zlaťáčcích. *Domažlický deník*, 29.01.2000, roč. 9, č. 24, s. 12.

34. Duch obchází hrob. *Domažlický deník*, 31.12.2001, roč. 10, č. 302, s. 12.
35. Ducha prokletého zloděje pronásledují plameny. *Domažlický deník*, 26.11.2001, roč. 10, č. 275, s. 20.
36. Dvě staré chodské pověry. *Domažlický deník*, 12.05.1998, roč. 7, č. 109, s. 16.
37. Farář se spasil útekem : učitel se místo ovcí a peněz dočkal výprasku. *Domažlický deník*, 25.10.2000, roč. 9, č. 249, s. 18.
38. Ferdinand II. na Chodsku. *Domažlický deník*, 09.04.1996, roč. 3, č. 84, s. 12.
39. Filuta chalupník dokázal obalamutit i knížete : jak hloupá žena málem přivedla muže do šatlavy. *Domažlický deník*, 21.09.1999, roč. 8, č. 220, s. 16.
40. Francouzská lahůdka venkovanům nechutnala : o prostoduchém chlapci Václavovi a pečených šnecích. *Domažlický deník*, 11.09.2000, roč. 9, č. 212, s. 26.
41. Hajní obrostli lišejníkem. *Domažlický deník*, 13.04.2002, roč. 11, č. 87, s. 18.
42. Hajný skončil na žebrotě. *Domažlický deník*, 12.08.2002, roč. 11, č. 186, s. 12.
43. Hlava se skutálela k dívčíným nohám. *Domažlický deník*, 30.10.2001, roč. 10, č. 253, s. 18.
44. Hlava zůstala pevně na krku. *Domažlický deník*, 05.03.2003, roč. 12, č. 54, s. 18.
45. Hnáty chrastily vždy o úplňku. *Domažlický deník*, 06.02.2003, roč. 12, č. 31, s. 12.
46. Horalka odešla i se svými syny. *Domažlický deník*, 22.11.2002, roč. 11, č. 272, s. 18.
47. Horní Kamenice : Putování po tajemných místech Domažlicka. Stopy propadlé šlechtičny. *Domažlický deník*, 11.10.1998, roč. 7, č. 239, s. 12.
48. Horšovský Týn : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 13.10.1998, roč. 7, č. 240, s. 15.
49. Hořící rakev osvítila cestu. *Domažlický deník*, 03.01.2003, roč. 12, č. 2, s. 18.
50. Hospodáře zachránili tři stateční : o zpronevěřených sirotčích penězích a zakletém zámku. *Domažlický deník*, 20.04.2000, roč. 9, č. 94, s. 18.
51. Hradní pán se v hrobě obrací. *Domažlický deník*, 30.06.2003, roč. 12, č. 151, s. 16.

52. Hrdina vystrašil sám sebe : v márnici právě ležela trhovcova stará bába. *Domažlický deník*, 22.11.2000, roč. 9, č. 271, s. 16.
53. Hříšník se po smrti válel v hnoji. *Domažlický deník*, 23.01.2001, roč. 11, č. 19, s. 18.
54. Chalupník si oprátku díky skřítkům nestačil navléci. *Domažlický deník*, 05.12.2001, roč. 10, č. 283, s. 20.
55. Chlapík se neubrání ani kladivem : panští drábové neposlušného poddaného umlátili k smrti. *Domažlický deník*, 07.05.2001, roč. 10, č. 106, s. 26.
56. Chlubilovi vlasy zběleli hrůzou : co se také tradovalo v chodských chalupách o světlíčkách. *Domažlický deník*, 03.04.2000, roč. 9, č. 78, s. 12.
57. Chod u maškovic mlýna. *Domažlický deník*, 09.06.1998, roč. 7, č. 133, s. 18.
58. Chodov : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 1998, roč. 7, s. 13.
59. Chrastavický duch si přál zelné placky : babu hlas tak postrašil, že se zastavila až na návsi. *Domažlický deník*, 27.03.2000, roč. 9, č. 73, s. 26.
60. Chuděrka Markéta měla hlavu úplně jako dýni. *Domažlický deník*, 20.03.2002, roč. 11, č. 67, s. 18.
61. I faráři jsou jen obyčejní smrtelníci. *Domažlický deník*, 24.9.1996, roč. 5, č. 224, s. 12.
62. I se smrtí na jazyku kradl. *Domažlický deník*, 29.03.2002, roč. 11, č. 75, s. 20.
63. Jak Bibiána zatočila s bandou loupežníků. *Domažlický deník*, 26.04.1999, roč. 8, č. 97, s. 12.
64. Jak dědek snědl pašíka sám. *Domažlický deník*, 03.07.2000, roč. 9, č. 154, s. 24.
65. Jak dopadlo jedno kamarádství : zdánlivě mrtvý mlynář dostal sekerou mezi oči. *Domažlický deník*, 16.11.2000, roč. 9, č. 267, s. 20.
66. Jak ho vousy připravily o život. *Domažlický deník*, 08.04.2003, roč. 12, č. 83, s. 20.
67. Jak hrálo faráře dobré svědomí : žebráci si dali v nejbližším šenku pořádně do nosu. *Domažlický deník*, 18.12.2000, roč. 9, č. 293, s. 18.
68. Jak Káča vyzrála nad sedlákem. *Domažlický deník*, 7.5.1996, roč. 3, č. 107, s. 14.
69. Jak lakomý farář rozbil sv. Floriána. *Domažlický deník*, 19.05.1998, roč. 7, č. 115, s. 16.

70. Jak líná Liduška ke štěstí přišla. *Domažlický deník*, 02.11.1999, roč. 8, č. 255, s. 18.
71. Jak liška přelstila mlsného medvěda : huňáč se probudil po dlouhém spánku a pocítil hrozný hlad. *Domažlický deník*, 28.02.2000, roč. 9, č. 49, s. 24.
72. Jak Mária s učitelským mládencem ke štěstí přišli : v plzeňském šenku se chodský dudák projevil jako dobrák. *Domažlický deník*, 18.09.2000, roč. 9, č. 218, s. 20.
73. Jak myslivec, krejčí a švec ke štěstí přišli : rádcova duše byla zakleta ve hřbitovní košili. *Domažlický deník*, 25.10.1999, roč. 8, č. 249, s. 26.
74. Jak naletěl jeden šprýmař druhému. *Domažlický deník*, 04.01.2003, roč. 12, č. 3, s. 16.
75. Jak Nanyka protancovala statek. *Domažlický deník*, 01.04.2004, roč. 13, č. 78, s. 12.
76. Jak nešel sedlák do Říma : paňmáma byla po zakrslém zámeckém písaři celá divá. *Domažlický deník*, 13.09.2000, roč. 9, č. 214, s. 16.
77. Jak pacholkovi vypadly oči. *Domažlický deník*, 06.02.2004, roč. 13, č. 31, s. 12.
78. Jak Paleček z Dílů překazil plány loupežníků. *Domažlický deník*, 15.10.1996, roč. 5, č. 242, s. 16.
79. Jak Panna Marie potrestala pekaře : živnostník kopal a kopal, ale po pokladu ani památky. *Domažlický deník*, 30.09.2000, roč. 9, č. 228, s. 12.
80. Jak pasačka kolíbala Ježíška. *Domažlický deník*, 10.03.1998, roč. 7, č. 58, s. 14.
81. Jak přišel sedlák na buben. *Domažlický deník*, 11.12.2002, roč. 11, č. 288, s. 18.
82. Jak rozkurážený vojáček zhřešil : samotná nebesa se tehdy na tu spoušť nemohla dívat. *Domažlický deník*, 12.05.2001, roč. 10, č. 110, s. 12.
83. Jak se braši v tůni utopili. *Domažlický deník*, 23.10.2003, roč. 12, č. 249, s. 10.
84. Jak se černokněžka s kozlem nespustila. *Domažlický deník*, 05.05.2003, roč. 12, č. 104, s. 26.
85. Jak se hasrman naposledy válel smíchy. *Domažlický deník*, 03.06.2002, roč. 11, č. 128, s. 26.
86. Jak se Honza z Kubice ženil a nakonec neoženil. *Domažlický deník*, 17.02.1998, roč. 7, č. 40, s. 14.
87. Jak se Honzovi vyplatila lenost : o starém vozíku, smutné princezně a nevěstě Markétce. *Domažlický deník*, 18.01.2000, roč. 9, č. 14, s. 16.

88. Jak se chalupnice z Dílů popíchala o barevné špendlíky : na Dílech si lidé dodnes povídají o hloupém Martinovi. *Domažlický deník*, 01.02.2000, roč. 9, č. 26, s. 16.
89. Jak se Kačenka nakonec po dlouhém toužení vdala. *Domažlický deník*, 25.08.2003, roč. 12, č. 198, s. 12.
90. Jak se medvídek proměnil v jinocha : nevěstou se stala dcerka, které nejdříve oschly ruce. *Domažlický deník*, 21.02.2000, roč. 9, č. 43, s. 24.
91. Jak se nejmladší a nejhloupější Honza oženil. *Domažlický deník*, 22.10.1996, roč. 5, č. 248, s. 16.
92. Jak se sedlák proměnil v hrneček : "než se rok s rokem sejde, však tě zlost přejde," děla hospodyně. *Domažlický deník*, 20.09.1999, roč. 8, č. 219, s. 26.
93. Jak se švec nenechal napálit a odvezl si, co mu patřilo : o tom, že dluhy se musely vždycky platit. *Domažlický deník*, 26.01.2000, roč. 9, č. 21, s. 16.
94. Jak se tkadlec upsal čertovskému chlapíkovi : Satanáš s Luciášem zaučovali mladého čertíka, jak to chodí ve světě. *Domažlický deník*, 06.01.2000, roč. 9, č. 4, s. 16.
95. Jak sedlák napravil svoji ženu : "kdybys umřel, šla bych hned za tebou," povídala hospodyně. *Domažlický deník*, 14.12.1999, roč. 8, č. 291, s. 20.
96. Jak sedlák vyoral lebku. *Domažlický deník*, 21.11.2003, roč. 12, č. 272, s. 12.
97. Jak sel na Chodsku sedlák hrách : venkovan si přišel na 99 dukátů. *Domažlický deník*, 14.09.2000, roč. 9, č. 215, s. 12.
98. Jak selka marně lapala po dechu : na ženinu památku vztyčili pozůstalí na okraji vsi kříž. *Domažlický deník*, 21.12.2000, roč. 9, č. 296, s. 16.
99. Jak si baba na masíčku pochutnala. *Domažlický deník*, 03.02.2003, roč. 12, č. 28, s. 24.
100. Jak si forman zpřerážel kosti. *Domažlický deník*, 27.12.2002, roč. 11, č. 299, s. 16.
101. Jak si Madla zatančila s čertem : závistivé tváře ji provázely po celý večer. *Domažlický deník*, 13.03.2000, roč. 9, č. 61, s. 26.
102. Jak si ženich popletl koblížek se zlaťákem : Káča se třásla na chlapy, ale poloslepého vdovce vyhnala. *Domažlický deník*, 02.10.2000, roč. 9, č. 229, s. 25.
103. Jak si ženy poradily s karbaníkem a opilcem. *Domažlický deník*, 8.10.1996, roč. 5, č. 236, s. 16.

104. Jak spolu dva živnostníci šprýmovali : koželužský tovaryš udělal na Chodsku dva dobré obchody. *Domažlický deník*, 29.08.2000, roč. 9, č. 201, s. 16.
105. Jak statečná Káča přelstila lupiče. *Domažlický deník*, 13.01.1998, roč. 7, č. 10, s. 12.
106. Jak šel postřekovský mlynář do Vídně : povedení braši napálili samotného císaře Josefa. *Domažlický deník*, 30.11.1999, roč. 8, č. 279, s. 18.
107. Jak šli Jirka, Matěj a Honza do služby : kdo se rozlobil, záhy přišel o nos a ještě dostal bejkovcem. *Domažlický deník*, 14.09.1999, roč. 8, č. 214, s. 16.
108. Jak švec uvěznil smrtku : nakonec se dal raději zadávat, než by vedl takový život. *Domažlický deník*, 14.08.1999, roč. 8, č. 188, s. 12.
109. Jak to houser husám zavařil : proč se husy, když prší, dívají do nebe. *Domažlický deník*, 24.09.1999, roč. 8, č. 223, s. 18.
110. Jak v Klenčí vytekla formanovi sirup : stará císařská stezka se zapsala do dějin městečka. *Domažlický deník*, 12.06.1999, roč. 8, č. 136, s. 12.
111. Jak začal Honza chodit mezi chasu. *Domažlický deník*, 03.03.1998, roč. 7, č. 52, s. 14.
112. Jak zvědavá měšťka ohluchla. *Domažlický deník*, 09.02.2004, roč. 13, č. 33, s. 12.
113. Jedna hloupější než druhá. *Domažlický deník*, 26.11.1996, roč. 5, č. 277, s. 16.
114. Ježíšek křičel v Betlémě: "ještě, ještě"! *Domažlický deník*, 29.09.1999, roč. 8, č. 227, s. 18.
115. Již po první ráně storm padl : malý anděl dřevorubce marně varoval před nebezpečím. *Domažlický deník*, 22.05.2001, roč. 10, č. 118, s. 17.
116. Kamenné víko převor už neodkoupil. *Domažlický deník*, 22.04.2002, roč. 11, č. 94, s. 26.
117. Kapucín si nepochutnal : kterak potulný vandrák rozluštil hádanku po svém. *Domažlický deník*, 26.08.2000, roč. 9, č. 199, s. 12.
118. Katka z Brnírova doplatila na svoji zlobu životem : panáčkovi z Hluboké se záletnice utopila v
119. rybníku. *Domažlický deník*, 31.05.2000, roč. 9, č. 125, s. 16.
120. Kdysi dávno jim Chodové říkali mužičkové. *Domažlický deník*, 4.2.1997, roč. 6, č. 29, s. 14.
121. Když u nás bývali obři : u Chodské Lhoty se obřici mezi sebou krutě porvali. *Domažlický deník*, 03.04.2000, roč. 9, č. 79, s. 26.

122. Klenčí pod Čerchovem : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 16.10.1998, roč. 7, č. 244, s. 11.
123. Klenčí pod Čerchovem : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 19.10.1998, roč. 7, č. 245, s. 12.
124. Kohout vykloval sedlákovi obě oči . *Domažlický deník*, 10.07.2002, roč. 11, č. 158, s. 16.
125. Kolovečská rarita. *Domažlický deník*, 16.08.2000, roč. 9, č. 190, s. 12.
126. Kostlivec s čeledínem praštil. *Domažlický deník*, 06.04.2002, roč. 11, č. 81, s. 18.
127. Koutský řídící byl vyhlášený jedlík : jak si chtěl chytrák řídící naučtovat vůni škvarků. *Domažlický deník*, 24.07.2000, roč. 9, č. 170, s. 16.
128. Kouzelné čáry statek navždy ochránily před ohněm. *Domažlický deník*, 12.11.2001, roč. 10, č. 264, s. 20.
129. Kouzelný dědeček obdaroval Jiříka dudami : jak statečný chasník nakonec do Bavor nedošel. *Domažlický deník*, 22.05.2000, roč. 9, č. 118, s. 26.
130. Krátké vyprávění o svržených andělech : jak darebné svatoušky smetl Gabriel z nebe na zem. *Domažlický deník*, 06.03.2000, roč. 9, č. 55, s. 26.
131. Kráva porodila pekelné tele. *Domažlický deník*, 22.07.2002, roč. 11, č. 168, s. 12.
132. Krutý trest přišel na věčného skuhrala na Nový rok zrána. *Domažlický deník*, 02.01.2003, roč. 12, č. 1, s. 15.
133. Kterak čerta hospodyně odhalila. *Domažlický deník*, 08.02.2003, roč. 12, č. 33, s. 12.
134. Kterak Francouz s Rusem bojovali u Kamenného moře. *Domažlický deník*, 31.12.1998, roč. 7, č. 304, s. 11.
135. Kterak Jan ochraňoval po léta Jana. *Domažlický deník*, 08.08.2001, roč. 10, č. 183, s. 14.
136. Kterak nebohý pasáček zbohatl. *Domažlický deník*, 24.03.2003, roč. 12, č. 70, s. 26.
137. Kterak se drak utancoval s čarovnými dudy k smrti : Pověst : Babka se nakonec dočkala královské nevěsty. *Domažlický deník*, 27.06.2000, roč. 9, č. 149, s. 18.
138. Kterak se Káče poštěstilo : děvče z Dílů sloužilo v paláci u mužička. *Domažlický deník*, 23.11.1999, roč. 8, č. 273, s. 16.
139. Kterak se Kateřina chtěla stát mladicí. *Domažlický deník*, 21.06.1999, roč. 8, č. 143, s. 12.

140. Kterak si prý obři každého jitra potřásli pravicemi. *Domažlický deník*, 01.11.2001, roč. 10, č. 255, s. 18.
141. Kterak v lese u Mlýnce medvěd hladověl : chlupáč si neporadil s ovci, kozou ani sviní. *Domažlický deník*, 03.01.2000, roč. 9, č. 1, s. 22.
142. Lilie svatého Josefa : Proč má ženich na Chodsku v ruce vrbový prut. *Domažlický deník*, 18.05.1999, roč. 8, č. 114, s. 18.
143. Manka kazila dobrou pověst. *Domažlický deník*, 18.6.1996, roč. 3, č. 142, s. 12.
144. Matějovi více voněl lesní puch : jak na Chodsku Ondra tátovi pomohl od potíží kvůli nezaplaceným daním. *Domažlický deník*, 20.10.1999, roč. 8, č. 245, s. 16.
145. Mates se stal na chvíli čarodějem : sestra vychrtlá na kost se ploužila okolo chátrajícího stavení. *Domažlický deník*, 08.03.2001, roč. 10, č. 57, s. 16.
146. Matka s dcerou propadly odpornému čarodějnictví : Hospodář neudělal ani krok bez své oblíbené anýzovky. *Domažlický deník*, 26.03.2001, roč. 10, č. 72, s. 24.
147. Mazaná Manka. *Domažlický deník*, 25.6.1996, roč. 3, č. 148, s. 12.
148. Milí farníci se mnoho nedozvěděli : jak si klenečský velebníček četl o svatých a nemohl ze sebe vypravit jediné slovo. *Domažlický deník*, 22.01.2001, roč. 10, č. 18, s. 20.
149. Místo lišky střelil pobudu. *Domažlický deník*, 04.04.2002, roč. 11, č. 79, s. 18.
150. Mládenci skončili v hlubokých tůních : divoženka pobláznila svými vlasy nejednoho partnera. *Domažlický deník*, 14.03.2001, roč. 10, č. 62, s. 16.
151. Mládenec si před strašlivou bábou jen stěží zachránil život útekem. *Domažlický deník*, 20.05.2002, roč. 11, č. 116, s. 26.
152. Mluvicí koze nic nevonělo. *Domažlický deník*, 27.11.2003, roč. 12, č. 277, s. 12.
153. Morovou ránu šířila po kraji odpudivá ženština. *Domažlický deník*, 28.11.2001, roč. 10, č. 277, s. 18.
154. Motlitbou dosáhl malý chlapec věčné blaženosti : opuštěný sirotek našel v lese klášter. *Domažlický deník*, 23.06.2001, roč. 10, č. 146, s. 12.
155. Mrákovská šestinedělka. *Domažlický deník*, 12.04.1999, roč. 8, č. 85, s. 12.
156. Mrtvola se probrala jen na chvíli. *Domažlický deník*, 29.03.2003, roč. 12, č. 75, s. 18.

157. Mrtvoly se válely u cest. *Domažlický deník*, 03.04.2002, roč. 11, č. 78, s. 20.
158. Mužičci bourali kostelní zdi i věže. *Domažlický deník*, 16.03.2002, roč. 11, č. 64, s. 18.
159. Myslivci se proměnili v rohaté pekelníky : jak se Matěj z vandru vrátil dříve, než mu buchy vyschly. *Domažlický deník*, 24.06.2000, roč. 9, č. 147, s. 12.
160. Na hladině plavala mrtvá těla. *Domažlický deník*, 15.04.2002, roč. 11, č. 88, s. 26.
161. Na hřbitově tancují kostlivci : odporný umrlec dokázal strávit na parketu celý večer. *Domažlický deník*, 12.03.2001, roč. 10, č. 60, s. 24.
162. Na Chodsku dušičky zpívají. *Domažlický deník*, 24.04.1999, roč. 8, č. 96, s. 11.
163. Na kočárku jezdívá zakletá duše. *Domažlický deník*, 14.04.1998, roč. 7, č. 87, s. 12.
164. Na prahu kaple ležely penízky. *Domažlický deník*, 28.04.2003, roč. 12, č. 99, s. 26.
165. Na trámu se houpali oběšenci. *Domažlický deník*, 08.07.2002, roč. 11, č. 156, s. 24.
166. Nakonec hodovali i sousedé. *Domažlický deník*, 23.12.2002, roč. 11, č. 298, s. 24.
167. Namísto kněze stál před oltářem zkrvavený ďábel. *Domažlický deník*, 04.06.2002, roč. 11, č. 129, s. 20.
168. Namísto souseda stál ráno u ohrady rampouch. *Domažlický deník*, 23.09.2002, roč. 11, č. 222, s. 26.
169. Nanynka spořádala půlku statku. *Domažlický deník*, 23.01.2003, roč. 12, č. 19, s. 18.
170. Nápadníkům své ženy sedlák zpočátku valchoval hřbety : manželka muže přesvědčila, že mu škodí houby. *Domažlický deník*, 29.07.2000, roč. 9, č. 151, s. 16.
171. Ne každý vítal Ježíše koláči : kapky krve se naráz proměnily v zuřivé včely. *Domažlický deník*, 07.12.1999, roč. 8, č. 285, s. 18.
172. Nebohé babce přerazil hajný obě nohy. *Domažlický deník*, 02.05.2002, roč. 11, č. 102, s. 18.
173. Největší chodský silák pocházel z Pece : kříž na Pprunykirglově hrobě vždy znovu narostl a stojí tam dodnes. *Domažlický deník*, 01.11.1999, roč. 8, č. 254, s. 26.
174. Nešťastná žena skončila v křoví. *Domažlický deník*, 03.01.2002, roč. 11, č. 2, s. 16.

175. Nevděčníka světlíčka polekala : zato chudý švec byl s pomocníky zadobře. *Domažlický deník*, 04.01.2000, roč. 9, č. 2, s. 16.
176. Novoveským říkali drampíři : chudák kuň uvízl až o samé břicho v bahně. *Domažlický deník*, 20.11.2000, roč. 9, č. 269, s. 26.
177. O alabastrové ručičce a pokladu : kterak se dvěma vysloužilým vojákům poštěstilo. *Domažlický deník*, 09.07.1999, roč. 8, č. 157, s. 16.
178. O dřevěné noze plné zlata : jak se z vysloužilého vojáka stal lakomec. *Domažlický deník*, 24.01.2000, roč. 9, č. 19, s. 24.
179. O chytrém Honzovi, který odešel do světa. *Domažlický deník*, 9.7.1996, roč. 3, č. 158, s. 12.
180. O Jirkovi s kozou a smutné princezně : kterak hospodského dcerky chtěly ukrást pentli. *Domažlický deník*, 15.06.1999, roč. 8, č. 138, s. 16.
181. O Jirkovi, kyrysarech a panských drábech. *Domažlický deník*, 22.02.2000, roč. 9, č. 44, s. 18.
182. O krysím hodování. *Domažlický deník*, 11.07.2002, roč. 11, č. 159, s. 16.
183. O lakomém faráři a kováři z Valtířova : kterak se patron hasičů svatý Florián pomstil hříšníkovi. *Domažlický deník*, 14.06.1999, roč. 8, č. 137, s. 12.
184. O Matesovi, dřevěné šavli a karbanu : kterak se na vídeňském cvičišti mluvilo o zázraku. *Domažlický deník*, 11.10.2000, roč. 9, č. 237, s. 16.
185. O Milošovi a třech bílých labutích : jak syn dřevorubce našel svoji Čekanku. *Domažlický deník*, 07.06.1999, roč. 8, č. 131, s. 12.
186. O Nanynce a jejích lakomých sestřích. *Domažlický deník*, 28.04.1998, roč. 7, č. 99, s. 13.
187. O nelehkém životě jednoho chodského poplety. *Domažlický deník*, 4.6.1996, roč. 3, č. 130, s. 12.
188. O panenku se mládenci podělili : v lese u Pocinovic stály po staletí tři kamenné kříže. *Domažlický deník*, 23.03.2001, roč. 10, č. 70, s. 18.
189. O pozemských radostech a trápeních Eviných dětí. *Domažlický deník*, 31.03.1998, roč. 7, č. 76, s. 14.
190. O siláku Mikešovi, zaječici a přátelích. *Domažlický deník*, 29.05.1999, roč. 8, č. 124, s. 12.
191. O statečném a spravedlivém Bohumilovi : Ludmila, která se narodila z vůle čerta, v sedmnácti letech zčernala. *Domažlický deník*, 08.07.1999, roč. 8, č. 156, s. 16.

193. O světlíčkách dobrých i zlých : co se přihodilo postřekovskému sedlákovi i ševci. *Domažlický deník*, 05.06.1999, roč. 8, č. 130, s. 12.
194. O věčném strážci Chodska. *Domažlický deník*, 29.11.1999, roč. 8, č. 278, s. 28.
195. O zázračném loupežnickém dukátu : kterak se dukát spřátelil s počestným formanem. *Domažlický deník*, 29.05.2000, roč. 9, č. 123, s. 26.
196. O zbité čarodějnici : tak oplakávala muže, až jej zachránila. *Domažlický deník*, 17.01.2000, roč. 9, č. 13, s. 24.
197. Obři se krajem Českého lesa procházeli mílovými kroky : lidová slovesnost si dokázala poradit s každou záhadou. *Domažlický deník*, 15.05.2000, roč. 9, č. 112, s. 26.
198. Odváté seno nekončilo v polích : pověry a zkazky byly na chodském venkově domovem. *Domažlický deník*, 14.07.2001, roč. 10, č. 162, s. 12.
199. Ohnivý muž na Chodsku vystupoval v podobě vychrtlého starce s plápolajícími plamínky : vesničané se přízraku mohli zbavit darováním kousku chleba. *Domažlický deník*, 11.04.2000, roč. 9, č. 86, s. 16.
200. Ovčák spadl ze žebříku a zlomil si vaz. *Domažlický deník*, 29.04.2002, roč. 11, č. 100, s. 26.
201. Po letech ležel klobouk na stole. *Domažlický deník*, 28.08.2002, roč. 11, č. 200, s. 16.
202. Po rázné výzvě se svalil k zemi mrtev. *Domažlický deník*, 27.8.1996, roč. 3, č. 200, s. 12.
203. Pod schody ležely dvě mrtvoly . *Domažlický deník*, 16.09.2002, roč. 11, č. 216, s. 26.
204. Podle proroctví matky se stal syn poběhlíkem : černokněžníka chlapec svázal provázkem z lýčí, který dostal od babky kořenářky. *Domažlický deník*, 10.04.2000, roč. 9, č. 85, s. 24.
205. Pohnutý život a osud pastýřovy dcery Kryzurdy. *Domažlický deník*, 17.03.1998, roč. 7, č. 64, s. 14.
206. Pomni, abys den sváteční světil. *Domažlický deník*, 15.05.1999, roč. 8, č. 112, s. 12.
207. Poněvadž promluvil, zemřel. *Domažlický deník*, 04.11.2002, roč. 11, č. 256, s. 20.
208. Popletovi zlomil duch vaz. *Domažlický deník*, 05.09.2002, roč. 11, č. 207, s. 20.
209. Postřelený medvěd řádil. *Domažlický deník*, 29.07.2002, roč. 11, č. 174, s. 12.

210. Pověry na Chodsku. *Domažlický deník*, 1.10.1996, roč. 5, č. 230, s. 12.
211. Pověst 'O darebném datlovi'. *Domažlický deník*, 10.04.1999, roč. 8, č. 84, s. 11.
212. Pověst 'O posledním medvědovi'. *Domažlický deník*, 23.04.1999, roč. 8, č. 95, s. 15.
213. Pověst 'O zlaté myšce'. *Domažlický deník*, 25.05.1999, roč. 8, č. 120, s. 16.
214. Pověst o divoženkách v Chodově. *Domažlický deník*, 06.01.1997, roč. 7, č. 4, s. 12.
215. Pověst o Meluzininých dětech. *Domažlický deník*, 23.06.1998, roč. 7, č. 145, s. 14.
216. Pověst o okradeném faráři. *Domažlický deník*, 02.06.1998, roč. 7, č. 127, s. 16.
217. Pověst o pocinovickém faráři. *Domažlický deník*, 18.03.1998, roč. 7, č. 65, s. 13.
218. Pověst o třech vysloužilcích. *Domažlický deník*, 12.05.1998, roč. 7, č. 109, s. 16.
219. Pověst o zničení slavného kovářského kamene. *Domažlický deník*, 10.9.1996, roč. 5, č. 212, s. 12.
220. Pověst z Horního Chodska o obávaném divokém myslivci. *Domažlický deník*, 15.09.2001, roč. 10, č. 216, s. 18.
221. Pověst: jak čerti ve mlýně řádili. *Domažlický deník*, 11.12.2003, roč. 12, č. 289, s. 10.
222. Pověst: komu záhy vyhořelo stavení. *Domažlický deník*, 05.11.2001, roč. 10, č. 258, s. 20.
223. Pověst: kovář koval do úpadu. *Domažlický deník*, 02.01.2003, roč. 12, č. 1, s. 16.
224. Pověst: po krupobití se tělo změnilo v beztvárovou hmotu. *Domažlický deník*, 10.03.2003, roč. 12, č. 58, s. 26.
225. Pověst: žoldáci se zaživa napichovali na dřevěné kůly. *Domažlický deník*, 22.10.2001, roč. 10, č. 246, s. 20.
226. Povídání o tajemných chodbách pod ruinami hradu Rýzmberk. *Domažlický deník*, 21.04.1998, roč. 7, č. 93, s. 14.
227. Princezna se nejraději proháněla na koni a bičíkem švihala poddané : čarovné dudy přinutily zpupné panské dráby tancovat. *Domažlický deník*, 05.06.2000, roč. 9, č. 130, s. 26.
228. Proč krocan volá na dvoře své hudry, hudry : v orlově království panovala kdysi veliká krutovláda. *Domažlický deník*, 11.09.1999, roč. 8, č. 212, s. 14.

229. Proč na svatého Josefa dřevaři nepracují. *Domažlický deník*, 16.7.1996, roč. 3, č. 164, s. 12.
230. Proč se říká "Koníci" z Libkova. *Domažlický deník*, 6.8.1996, roč. 3, č. 182, s. 12.
231. Proč se u nás staví májky : Jak byl apoštolům Filipovi a Jakobovi zachráněn život. *Domažlický deník*, 10.05.1999, roč. 8, č. 107, s. 12.
232. Proč se Zahořanským říká Vydráci : strýček se příliš nerozmýšlel a upaloval do šenku. *Domažlický deník*, 30.10.2000, roč. 9, č. 252, s. 20.
233. Prtavý přízrak veselku nepřekazil. *Domažlický deník*, 10.02.2003, roč. 12, č. 34, s. 20.
234. Před babou se zjevil pekelník : lamentující čert dal Tupadlům nechtěně jméno. *Domažlický deník*, 02.10.2000, roč. 9, č. 229, s. 26.
235. Před kaplí zůstal ležet jen roztrhaný šátek. *Domažlický deník*, 18.04.2002, roč. 11, č. 91, s. 18.
236. Před kletbou musel hospodář utéci. *Domažlický deník*, 20.02.2002, roč. 11, č. 43, s. 18.
237. Předtucha se záhy naplnila. *Domažlický deník*, 23.06.2003, roč. 12, č. 145, s. 26.
238. Při úplňku zaznívá selčín i sedlákův poslední smích. *Domažlický deník*, 07.11.2001, roč. 10, č. 260, s. 20.
239. Rakev se vysmekla vpůli cesty : hrobník ze sousední vesnice klenečským příliš nepomohl. *Domažlický deník*, 29.12.2000, roč. 9, č. 301, s. 18.
240. Ráno čekalo Marušku překvapení. *Domažlický deník*, 11.02.2002, roč. 11, č. 35, s. 26.
241. Ráno nemohli uhlíři rozmotat nohy. *Domažlický deník*, 25.02.2002, roč. 11, č. 47, s. 12.
242. Ráno po svatební noci skončil ženich zaslouženě v oprátce. *Domažlický deník*, 25.11.2002, roč. 11, č. 274, s. 26.
243. Ráno se manželka houpala v oku. *Domažlický deník*, 24.02.2003, roč. 12, č. 46, s. 20.
244. Ráno úpěla pod odstaveným žebříňákem zkrvavená ženština. *Domažlický deník*, 09.01.2002, roč. 11, č. 7, s. 18.
245. Roztodivné kamenné bloky budily v lidech hrůzu : pamětník pekelných rejů se nachází u potoku zvaného Čertovka. *Domažlický deník*, 04.05.2000, roč. 9, č. 104, s. 16.
246. Rýzemberk : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 05.11.1998, roč. 7, č. 259, s. 13.
247. S létem přišla pohroma. *Domažlický deník*, 27.03.2002, roč. 11, č. 73, s. 18.

248. S mrtvým kancem muž do zimy nepohnul. *Domažlický deník*, 18.11.2002, roč. 11, č. 268, s. 26.
249. S pokladem lapka zazdil i své dcery. *Domažlický deník*, 27.11.2001, roč. 10, č. 276, s. 18.
250. Sedláci se na mezi zle pobili : o hranice pozemků vznikla nejedna půtka. *Domažlický deník*, 09.07.2001, roč. 10, č. 157, s. 24.
251. Sedlák měl uši jako dvě plachty. *Domažlický deník*, 24.05.2002, roč. 11, č. 120, s. 20.
252. Sedlák našel v pekáči starou botu : hospodyně si myslela, jak si mužíčka usmíří pečení. *Domažlický deník*, 31.01.2001, roč. 10, č. 26, s. 16.
253. Sedlák se prý válel mezi prasaty : kopáči našli lebku se všemi zcela zdravými zuby. *Domažlický deník*, 22.12.2000, roč. 9, č. 297, s. 18.
254. Sedlák si jen nejapně zašpásoval. *Domažlický deník*, 27.12.2001, roč. 10, č. 299, s. 24.
255. Sedlák skončil po krk v hnoji. *Domažlický deník*, 14.07.2003, roč. 12, č. 162, s. 10.
256. Sedlákovi se tuze líbily světice. *Domažlický deník*, 26.10.2001, roč. 10, č. 250, s. 20.
257. Selka lamentovala i po smrti. *Domažlický deník*, 04.03.2002, roč. 11, č. 53, s. 26.
258. Selku musel čeledín okovat. *Domažlický deník*, 17.04.2002, roč. 11, č. 90, s. 18.
259. Sirotčí peníze nakonec přinesly všem radost. *Domažlický deník*, 11.2.1997, roč. 6, č. 35, s. 14.
260. Slzy lítosti vymlely koryto. *Domažlický deník*, 08.04.2004, roč. 13, č. 84, s. 10.
261. Smích kaplana navždy přešel. *Domažlický deník*, 02.02.2002, roč. 11, č. 28, s. 18.
262. Smrt mstivého pytláka. *Domažlický deník*, 15.07.2002, roč. 11, č. 162, s. 12.
263. Staročeská pověst o zakletém hadovi. *Domažlický deník*, 26.05.1998, roč. 7, č. 121, s. 16.
264. Stařec pohrozil děvečce žilnatou rukou : Nanyňka po hrůzném zážitku nevylezla celý den z dučen. *Domažlický deník*, 22.03.2001, roč. 10, č. 69, s. 16.
265. Studovaného vola jen tak někdo doma nemá. *Domažlický deník*, 17.12.1996, roč. 5, č. 295, s. 16.

266. Svatební veselí skončilo neslavně : jen dubový kříž připomínal po léta nešťastnou událost. *Domažlický deník*, 14.02.2001, roč. 10, č. 38, s. 17.
267. Svíčková bába se spolčila s čertíkem. *Domažlický deník*, 21.10.2002, roč. 11, č. 245, s. 26.
268. Svým potem zaléval hříšník stromy. *Domažlický deník*, 19.07.2003, roč. 12, č. 167, s. 10.
269. Synek ulomil ďáblovi roh. *Domažlický deník*, 28.07.2003, roč. 12, č. 174, s. 10.
270. Sysel mluvil kňouravým hlasem. *Domažlický deník*, 28.01.2002, roč. 11, č. 23, s. 12.
271. Šest uzlíků na bílé niti ukázalo nekalé čáry. *Domažlický deník*, 30.10.1996, roč. 5, č. 254, s. 16.
272. Štěstí se vrátilo do domu. *Domažlický deník*, 08.08.2002, roč. 11, č. 183, s. 18.
273. Švadlenku ztrestalo samo nebe. *Domažlický deník*, 14.01.2004, roč. 13, č. 11, s. 12.
274. Tajemství Bílé knihy. *Domažlický deník*, 24.02.1998, roč. 7, č. 46, s. 12.
275. Táta podaroval syny kosou, kohoutem a kocourem : jak si bratři dobře žili v jednom království až do smrti. *Domažlický deník*, 26.10.1999, roč. 8, č. 250, s. 18.
276. Tetce snědl várku koláčů : sousedé žebrákovi říkali Chlastolitr. *Domažlický deník*, 09.09.2000, roč. 9, č. 211, s. 12.
277. Tlumačovské zbavil strachu z prokletého souseda až žebrák. *Domažlický deník*, 17.12.2003, roč. 12, č. 294, s. 10.
278. Trhanovský hajný měl na pytláky spadeno : na Myších vršcích řádil povedený otec s vykutáleným synkem. *Domažlický deník*, 02.01.2001, roč. 10, č. 1, s. 16.
279. Troje dudy vydaly svá tajemství : rovnou na stůl padaly celé pekáče voňavých buchet. *Domažlický deník*, 25.04.2001, roč. 10, č. 97, s. 16.
280. Tulák se povozil na ohavném pekelném kozlu. *Domažlický deník*, 03.07.2002, roč. 11, č. 154, s. 18.
281. Tuláka venkované ukamenovali. *Domažlický deník*, 14.11.2002, roč. 11, č. 265, s. 18.
282. U Dobříkova se pobily dva tucty chlapů : lesní strašidlo prý jedné noci skutečně zahnal, a dali mu co proto. *Domažlický deník*, 14.08.2000, roč. 9, č. 188, s. 24.

283. Uprostřed lesa se krčily tři kříže : zdálky vypadaly cípy koželuhova šátka jako srnčí slechy. *Domažlický deník*, 28.08.2000, roč. 9, č. 200, s. 24.
284. V máselnici se kroutili tlustí červi. *Domažlický deník*, 13.02.2002, roč. 11, č. 37, s. 18.
285. V nebi se muzikantovi pranic nelíbilo : bez modlení a vzdychání se veselý kumpán hodlal obejít. *Domažlický deník*, 21.08.2000, roč. 9, č. 194, s. 24.
286. V podhradí viděli venkované dokonce kamenné slzy. *Domažlický deník*, 11.03.2002, roč. 11, č. 59, s. 26.
287. V pravé poledne se zjevoval duch : Lamingenův přízrak se často proháněl za noci na koni. *Domažlický deník*, 31.03.2001, roč. 10, č. 77, s. 12.
288. V sázce byly lebky, hnáty a zkrvavená hlava. *Domažlický deník*, 08.04.2002, roč. 11, č. 82, s. 12.
289. Vdavekchtivá Anežka nakonec podkovu našla. *Domažlický deník*, 01.12.2001, roč. 10, č. 280, s. 18.
290. Ve zvonici visel mezi lany rohatý opravdový čertův brach : podivnému ženci se obilí samo stěhovalo do stodoly. *Domažlický deník*, 21.04.2001, roč. 10, č. 94, s. 12.
291. Ves se octla pod ledovou spouští. *Domažlický deník*, 15.12.2001, roč. 10, č. 292, s. 18.
292. Větvička jmelí od cizince pomohla zažehnat nepohodu. *Domažlický deník*, 26.05.2003, roč. 12, č. 121, s. 26.
293. Vodníkovi přestala kapat voda ze šosu. *Domažlický deník*, 29.08.2002, roč. 11, č. 201, s. 18.
294. Vymodlený syn se cpal až do nenasytosti : ve dvanácti letech nejraději trhal vzrostlé stromy i s kořeny. *Domažlický deník*, 27.08.1999, roč. 8, č. 199, s. 16.
295. Z křoví trčela d'áblova hlava. *Domažlický deník*, 19.08.2002, roč. 11, č. 192, s. 12.
296. Z nitra hrobů se ozývaly nadávky. *Domažlický deník*, 13.08.2002, roč. 11, č. 187, s. 18.
297. Z pece šlehaly obrovské plameny. *Domažlický deník*, 12.12.2001, roč. 10, č. 289, s. 18.
298. Z pytle lezly tlusté masařky. *Domažlický deník*, 30.10.2002, roč. 11, č. 252, s. 18.
299. Z výhodné koupě byla dvojí smrt. *Domažlický deník*, 11.06.2003, roč. 12, č. 135, s. 18.

300. Za dveřmi kostelník zešedivěl. *Domažlický deník*, 05.01.2004, roč. 13, č. 3, s. 12.
301. Za pasáčka se svorně pomodlili. *Domažlický deník*, 25.02.2004, roč. 13, č. 47, s. 12.
302. Za svoje provinění byl potrestán smrtí. *Domažlický deník*, 2.7.1996, roč. 3, č. 154, s. 12.
303. Začarovaný hospodář se procházel po stavení. *Domažlický deník*, 15.09.2003, roč. 12, č. 216, s. 12.
304. Zajíc z Újezdského lesa : jak běžel Martin pro žebřík. *Domažlický deník*, 28.09.1999, roč. 8, č. 226, s. 16.
305. Záludná lest zemanovi nevyšla. *Domažlický deník*, 17.03.2004, roč. 13, č. 65, s. 12.
306. Zděšená děvečka zavolala biřice. *Domažlický deník*, 05.01.2002, roč. 11, č. 4, s. 18.
307. Ze stromu vytékal úzký pruh krve. *Domažlický deník*, 25.10.2001, roč. 10, č. 249, s. 18.
308. Ze ševce se vyklubal pěkný vykuk : ať mlátil hostinský do princezny, jak chtěl, stejně neobživla. *Domažlický deník*, 16.09.2000, roč. 9, č. 217, s. 12.
309. Ze zoufalství vrazil hlavu do úlu. *Domažlický deník*, 17.02.2003, roč. 12, č. 40, s. 20.
310. Zhrzená žena dooožila v samotě : zneuctěným děvečkám zbývala jen hluboká lesní tůně. *Domažlický deník*, 11.06.2001, roč. 10, č. 135, s. 24.
311. Zlatou žílu střežil malý skřítek : dodnes poklad v polích u Trhanova nikdo nenašel. *Domažlický deník*, 07.04.2001, roč. 10, č. 83, s. 12.
312. Zloděje zahnal housličky. *Domažlický deník*, 06.03.2004, roč. 13, č. 56, s. 12.
313. Zlosyn se brodil slzami žínky mechové panenky. *Domažlický deník*, 28.12.2001, roč. 10, č. 300, s. 12.
314. Zlou ženu vyléčilo kolébání. *Domažlický deník*, 30.7.1996, roč. 3, č. 176, s. 12.
315. Zpupný muž skončil v bolestech. *Domažlický deník*, 07.08.2002, roč. 11, č. 182, s. 16.
316. Zpupný vozka na místě zkameněl. *Domažlický deník*, 24.11.2003, roč. 12, č. 274, s. 12.
317. Zuhelnatělý obojek měl mládenec kolem krku. *Domažlický deník*, 30.03.2002, roč. 11, č. 76, s. 20.
318. Zvědavá tetka na týden ochořela. *Domažlický deník*, 01.09.2003, roč. 12, č. 204, s. 12.

319. Živé vody dávající sílu. *Domažlický deník*, 20.08.1996, roč. 3, č. 194, s. 12.

autorka příspěvku MARIE ŠPAČKOVÁ

320. Bratrovražední souboj. *Domažlický deník*, 14.05.2002, roč. 11, č. 111, s. 20.

321. Duch kopců, údolí, pasek i hvozdů Českého lesa. *Domažlický deník*, 18.11.1999, roč. 8, č. 269, s. 18.

322. Hrádek Lacembok ještě jednou. *Domažlický deník*, 16.04.1999, roč. 8, č. 89, s. 15.

323. Jak se sv. Barbora stěhovala. *Domažlický deník*, 25.2.1997, roč. 6, č. 47, s. 14.

324. Kladruby čertům trnem v oku. *Domažlický deník*, 20.05.2000, roč. 9, č. 117, s. 12.

325. Krutí a ziskuchtiví trestu neujdou alespoň v pověstech a pohádkách : pytláci nemají v lesích, kde hospodaří lesní duch, vůbec snadný život. *Domažlický deník*, 12.01.2000, roč. 9, č. 9, s.16.

326. Lesní duch Nippel a skláři : sklářský požár'se šťastným koncem. *Domažlický deník*, 22.01.2000, roč. 9, č. 18, s. 12.

327. Lesní duch Nippel byl ochráncem sklářů. *Domažlický deník*, 11.05.2002, roč. 11, č. 109, s. 18.

328. Meclov aneb o boji s drakem. *Domažlický deník*, 29.03.2004, roč. 13, č. 75, s. 12.

329. Milosrdní mniši a chamtivý sedlák. *Domažlický deník*, 28.06.2001, roč. 10, č. 150, s. 18.

330. Nippel a poustevník od Apoleny aneb Nechod', kam tě nezvou. *Domažlický deník*, 23.03.2000, roč. 9, č. 70, s. 16.

331. O herštejnských zvonech. *Domažlický deník*, 26.09.2001, roč. 10, č. 225, s. 16.

332. Odkud přišli na Pivoň první mniši : kostel Nalezení Sv. Kříže stojí v Újezdě Svatého Kříže dodnes. *Domažlický deník*, 26.05.2001, roč. 10, č. 122, s. 12.

333. Planoucí znamení aneb Jak štitarský kopec ožil. *Domažlický deník*, 28.1.1997, roč. 6, č. 23, s. 16.

334. Smrt poběžovického hraběte : Historie : Jindřicha ranila mrtvice, když zahlédl tajemnou postavu. *Domažlický deník*, 17.06.2000, roč. 9, č. 141, s. 12.

335. Šťastný Štědrý večer vranovského krejčíka : Vánoce : Nálada svátků klidu a míru vstupuje do našich duší na každém kroku.... *Domažlický deník*, 22.12.1999, roč. 8, č. 298, s. 15.
336. Štědrovečerní zjevení nad Semněvicemi. *Domažlický deník*, 20.12.2001, roč. 10, č. 296, s. 15.
337. Tajemné místo za poběžovickým hřbitovem. *Domažlický deník*, 31.01.2003, roč. 12, č. 26, s. 22.
338. Také poběžovický zámek má své tajemství. *Domažlický deník*, 01.03.2003, roč. 12, č. 51, s. 11.
339. U rybníka v Železné straši. *Domažlický deník*, 25.03.2002, roč. 11, č. 71, s. 26.
340. Záhadami opředená vražda v pivoňském klášteře. *Domažlický deník*, 10.12.1996, roč. 5, č. 289, s. 16.
341. Zlým zlé, dobrým dobré aneb Nipplovy dobré skutky. *Domažlický deník*, 29.12.1999, roč. 8, č. 302, s. 15.

ostatní autoři, popř. autor není uveden

342. Babylon-rybník : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 24.09.1998, roč. 7, č. 224, s. 13. – autor není uveden
343. Bochníček chleba. *Domažlický deník*, 17. 9. 1996, roč. 5, č. 218, s. 12.
344. Horšovský Týn, jeho historie a pověsti / Jiří Vorlíček. *Domažlický deník*, 02.11.2001, roč. 10, č. 256, s. 18.
345. Jak čerti v pekle koblížky ochutnávali / Josef Mráz. *Domažlický deník*, 27.02.2004, roč. 13, č. 49, s. 12.
346. Jak dudák z Chodska zlou královnu rozesmál / Josef Mráz. *Domažlický deník*, 26.07.2000, roč. 9, č. 172, s. 14.
347. Kdo se zjevuje na Vavřinečku / Stanislav Antoš. *Domažlický deník*, 11.08.1998, roč. 7, č. 186, s. 9.
348. Kdyně : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 16.10.1998, roč. 7, č. 243, s. 15. – autor není uveden
349. Krutý osud čertů na Dolním Chodsku / Karel Zajíc. *Domažlický deník*, 20.01.1998, roč. 7, č. 16, s. 12.
350. Milavče : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 20.10.1998, roč. 7, č. 246, s. 13. – autor není uveden
351. Na kontrole u Ručiček : Poznámka / Jiří Vorlíček. *Domažlický deník*, 25.08.1999, roč. 8, č. 197, s. 13.

352. Nový Herštejn-hrad : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 21.10.1998, roč. 7, č. 247, s. 13. – autor není uveden
353. Dobré hoře potřetí a zcela z jiného pohledu / Karel Zajíc. *Domažlický deník*, 10.9.1996, roč. 5, č. 212, s. 12.
354. O rychtářovi, který tančil s čerty disko / Karel Zajíc. *Domažlický deník*, 11.9.1996, roč. 5, č. 213, s. 12.
355. O skřítkovi z vrchu Javorovice. / Josef Mráz. *Domažlický deník*, 19.04.1999, roč. 8, č. 91, s. 11.
356. Osvračín : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 22.10.1998, roč. 7, č. 248, s. 15. – autor není uveden
357. Pivoň : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 03.11.1998, roč. 7, č. 257, s. 15. – autor není uveden
358. Podivná aktivita Zdeňka Dobrohosta z Ronšperka / Jan Vogeltanz. *Domažlický deník*, 31.01.1996, roč. 3, č. 26, s. 12.
359. Podivná aktivita Zdeňka Dobrohosta z Ronšperka / Jan Vogeltanz. *Domažlický deník*, 07.02.1996, roč. 3, č. 32, s. 12.
360. Podivná aktivita Zdeňka Dobrohosta z Ronšperka / Jan Vogeltanz. *Domažlický deník*, 14.02.1996, roč. 3, č. 38, s. 14.
361. Podivná aktivita Zdeňka Dobrohosta z Ronšperka / Jan Vogeltanz. *Domažlický deník*, 21.02.1996, roč. 3, č. 44, s. 14.
362. Podruhé o ručičkách : Turistika : Zajímavý ohlas mého článku / Jiří Vorlíček. *Domažlický deník*, 15.09.1999, roč. 8, č. 215, s. 15.
363. Polibek Sněhové královny / Josef Mráz. *Domažlický deník*, 21.12.2001, roč. 10, č. 297, s. 20.
364. Postřekov : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 02.11.1998, roč. 7, č. 256, s. 12. – autor není uveden
365. Pověst o kocanském ševci a čertech z Černé skály u Smržovic / Josef Mráz. *Domažlický deník*, 31.08.1998, roč. 7, č. 203, s. 11.
366. Pověst o Petříčkovi a zlém Valensteinovi / Josef Mráz. *Domažlický deník*, 03.04.2000, roč. 9, č. 79, s. 25.
367. Pověst: jak Staňkov ke svému jménu přišel / Jan Herian. *Domažlický deník*, 24.02.2004, roč. 13, č. 46, s. 10.
368. Pověst: putování tří králů / Hana Märzová, Jana Světlíková. *Domažlický deník*, 10.01.2004, roč. 13, č. 8, s. 11.
369. Přízrak v hnědé kutně děsil měšťany : Chodské strašidlo : Domažlická pověst vypráví o Pitírkovi, který se zjevoval jen v době adventní / Jan Prokop Holý. *Domažlický deník*, 23.12.2000, roč. 9, č. 298, s. 4.

370. Pucbild – rázovitý loupežník. *Domažlický deník*, 14.1.1997, roč. 6, č. 11, s. 14. – autor není uveden
371. Tlumačov : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 07.11.1998, roč. 7, č. 261, s. 11. – autor není uveden
372. Velký Malahov : Putování po tajemných místech Domažlicka. *Domažlický deník*, 21.11.1998, roč. 7, č. 273, s. 11. – autor není uveden

PŘÍLOHA č. 2
VÝSTUP z databáze České národní bibliografie
ČLÁNKY 1991-2004

80-051 * 398-051 * 885.0-3-051

Antoš, Stanislav

Šedesát let od smrti Jana Františka Hrušky / Stanislav Antoš

In: Domažlický deník : Deníky Bohemia. -- Domažlice. -- 1210-9215. --

Roč. 6,

č. 246 (20.10.1997), s. 10

1. Hruška, Jan František, 1865-1937 2. Pec pod Čerchovem 3. Plzeň

jazykověda

česká jazykověda * čeští jazykovědci * čeští lingvisté * folklór * čeští

folklóristé * česká literatura * čeští spisovatelé * Chodsko

I. Název

82-343 * 398.21 * (070.447) * (437.317)

Vejvoda, Zdeněk

[Pročpohádky] / Zdeněk Vejvoda

In: Národopisná revue. -- Strážnice. -- 0862-8351. -- Roč. 13, č. 4 (2003), s.

241-243

Rec. na: Pročpohádky [kniha] : lidové legendy z Chodska / Marie

Korandová. --

Plzeň : Vlasta Nosková, 2003

1. pohádky - Česko 2. legendy - Česko 3. Chodsko (Česko)

etnografie

I. Název

885.0-3 * 27

Zeman, Stanislav

Opěvovatel rodného Chodska / Stanislav Zeman

In: Katolický týdeník. -- 0862-5557. -- Roč. 5, č. 8 (1994), s. 9

1. Baar, Jindřich Šimon, 1869-1925 2. Chodsko (Česko)

literatura

náboženství

česká literatura * česká próza * čeští spisovatelé * čeští prozaici *

křesťanství * křesťanské církve * římskokatolická církev * katolická církev *

římskokatoličtí kněží * katoličtí kněží * Československo

I. Název

885.0 * 39

Arcichod J. F. Hruška / (ra)

In: Plzeňský deník. -- Plzeň. -- Roč. 2, č. 13 (18.1.1993), s. 6
1. Hruška, Jan František, 1865-1937 2. Pec pod Čerchovem 3. Chodsko
(Česko)

česká literatura * národopis

I. (ra)

808.50-08 * 316.7

Jaklová, Alena, 1951-

K současnému stavu chodského nářečí z hlediska sociolingvistického. II /
Alena Jaklová

In: Naše řeč. -- 0027-8203. -- Roč. 80, č. 3 (1997), s. 116-122

jazykověda

dialektologie * dialekty * chodské nářečí * sociolingvistika * čeština *

Chodsko * Česko * stol. 20., léta 90.

I. Název

885.0-34

Šimůnek, Jaroslav

Neotřelé pohádky / Aut. rec. Jaroslav Šimůnek

In: Nové knihy. -- 0322-922X. -- Roč. 36, č. 3 (24.1.1996), s. 11

Rec. na: Pohádky [kniha] / Jindřich Šimon Baar : Nava, 1996

literatura

česká literatura * lidová slovesnost

I. Název

398 * 885.0-34

Satke, Antonín

Pohádka ve sběrech českých folkloristů po druhé světové válce / Antonín
Satke

In: Český lid. -- 0009-0794. -- Roč. 85, č. 4 (1998), s. 351-357

etnografie

literatura

folklór * česká literatura * lidová slovesnost * lidová próza * pohádky *

folkloristické sběry * české země * stol. 20.

I. Název

398

Poláček, J.

Studie o pohádkách a pověstech / J. Poláček

In: Universitas : revue Masarykovy univerzity v Brně. -- 1211-3384. -- Roč.
2000, č. 3 (2000), s. 69-70

Rec. na: Česká pohádka a pověstev lidové tradici a dětské literatuře / Oldřich
Sirovátka. -- Brno : Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998

folklór

folklór * lidová slovesnost * pohádky * pověsti * Česko

I. Název

821.162.3 * 929 Erben, K.J.

Pravda, Rudolf, 1932-

Karel Jaromír Erben a naše jihočeská lidová slovesnost : č. Budějovice a
Českobudějovicko v literatuře, vědě a umění - XVIII. / Rudolf Pravda

In: Českobudějovické listy. -- České Budějovice : Vltava-Labe-Press. --
11/256 (2.11.2002), s. 20

1. Erben, Karel Jaromír, 1811-1870 2. České Budějovice (Česko)

spisovatelé

I. Název

398 * 885.0-34

Klímová, Dagmar

Strašidelná pohádka jako národopisný fenomén / Dagmar Klímová

In: Český lid. -- 0009-0794. -- Roč. 85, č. 4 (1998), s. 341-350

etnografie

literatura

folklór * česká literatura * lidová slovesnost * lidová próza * pohádky *

strašidelná pohádka

I. Název

Maria Kaguševa

Jsou Karlovy Vary ruským městem?

Především je třeba upozornit, že dále popsany výzkum probíhal v rámci přípravy k budoucí disertační práci, kterou se autorka příspěvku chystá psát na ústavu lingvistiky a ugrofinistiky na Univerzitě Karlově od září 2005.

Hlavním cílem práce je výzkum jazykových a s nimi souvisejících kulturních problémů ruské komunity v České republice v rámci teorie jazykového managementu. Objektem zkoumání jsou komunikační situace, vznikající v rusky mluvícím prostředí v České republice. Přitom důležitou je otázka, jaké úrovně jazyka se především narušují a jak probíhá proces integrace dvou slovanských jazyků.

Za vedlejší cíl disertace a hlavní cíl tohoto příspěvku považuje autorka zhodnocení, nakolik jsou Karlovy Vary „ruským městem“ prostřednictvím zkoumání písemných projevů: různé druhy nápisů, jídelní lístky, reklamní informace, turistické brožury apod.

Dne 26. března 2005 se v Karlových Varech konal předběžný výzkum komunikační situace, při němž byly zkoumány nápisy na ulicích.

Z hlediska ruské komunity mají Karlovy Vary v České republice zajímavé postavení. Situace je zde naprosto unikátní. Karlovy Vary se v České republice historicky považují za ruské město od doby Petra Prvního. Do tohoto lázeňského města vždy přijíždělo hodně Rusů, po sametové revoluci se zde začalo hodně Rusů usazovat a podnikat. V současné době patří Rusům v Karlových Varech velké množství podnikatelských objektů. A rovněž převážná většina přijíždějících turistů je ruské národnosti. Tak v roce 2004 tvořili Rusové nejpočetnější skupinu návštěvníků. Někteří ruští občané se v Karlových Varech trvale usadili, bydlí zde nebo podnikají (viz: Šimová). Procento trvale nebo dlouhodobě žijících ruských občanů je v Karlových Varech největší, proto Karlovy Vary skutečně můžeme považovat za město, které v jistém smyslu reprezentuje ruskou komunitu v ČR. Tato skutečnost je posilována specifickou rolí lázeňského města, které historicky bylo a zůstává „ruským ostrovem“ – usazený etnický prvek je neustále oživován a posilován přílivem cirkulující ruské lázeňské klientely. (viz: Drbohlav).

K době zpracování daného příspěvku bylo analyzováno 15 nápisů z oblasti Vřídla (vřídelní budova, ulice Lázeňská a Vřídelní), protože tato oblast město Karlovy Vary reprezentuje a je pro něj charakteristická.

Celkem bylo zaznamenáno 17 ruskojazyčných písemných projevů vyskytujících se v ulicích města a 10 písemných projevů ve vřídelní budově (nápis na obchodech, různorodé reklamní informace, jídelní lístky).

Jaké problémy se vyskytly na první pohled?

a) nápisy v ruštině jsou uváděny s chybami. To znamená, že jsou napsané Čechy. Podle nápisů se dá usoudit, že i když Karlovy Vary jsou „ruské město“, české autory nápisů ani nenapadlo zeptat se rodilého ruského mluvčího, kterých je v Karlových Varech velmi mnoho, zda je daný nápis správný.

Originál: В здание гейзера ЗАПРЕЩАНО кушать вафле

Přesný překlad: „V budova gejzíru ZAKÁZÁNO papat oplatku“

Oprava: В здании с гейзером есть вафли запрещено.

Jsou tady různorodé chyby, jak gramatického charakteru (např. nesprávný tvar pádů, jiné písmeno), tak i logické /здание гейзера/ zní jako здание милиции, здание школы. Gejzír přece nemůže být vlastníkem budovy.

Nápisy na dveřích.

Originál: тянуть / толкать

Přesný překlad: *tahat / strkat*

Oprava: *на себя / от себя*

Je vidět, že díky neznalosti správné varianty autoři nápisů použili kalkování z angličtiny nebo z němčiny. Takové reálie mohou znát jen obyvatelé Ruska nebo ti, kdo často Rusko navštěvují.

Kapitolou samou o sobě je oficiální návštěvní řád vřidelní kolonády, visící na zdi v budově Vřídla v pěti jazycích (čeština, němčina, angličtina, francouzština, ruština), kde ruský překlad je naprosto scestný a místy úplně nesrozumitelný (a to se jedná o oficiální vyhlášku, podepsanou představenstvem města Karlovy Vary!).

b) Na reklamních sloupech je nejvíc ruských oznámení, která propagují koncerty a různé kulturní akce, např. balet nebo operu /Ave Maria. Bach: Air/. Ruština se graficky nachází na druhém místě po češtině. Na reklamních sloupech jsou také reklamy v ruštině na téma turistika /Санатория (správně: санаторий) *КРИВАНЬ Карловы Вары вас приглашает на пешеходную экскурсию по городу Карловы Вары. Во время двух часов (správně: в течение двух часов) вас русскоговорящий гид ознакомит с историей города и расскажет вам интересные легенды и сказки о городе (správně: легенды и мифы о городе) Карловы Вары.*

c) /Мара 5/, na téma značkového oblečení: /Большой выбор эксклюзивной одежды для дам в атмосфере роскоши. Na takových reklamních informacích je jenom ruština, protože jsou zaměřeny na ruský mluvící klienty.

d) Názvy obchodů a firem, které vlastní Rusové, uvádějí graficky na prvním místě ruštinu, jež značně převažuje nad českým jazykem. Čeští

majitelé obchodů a firem uvádějí nápisy buď pouze v češtině, nebo ve třech, někdy dokonce ve čtyřech jazycích, nejčastější z nich jsou čeština, angličtina, němčina, ruština.

e) Většina restaurací (jak ruského, tak i českého původu) v dané oblasti uvádějí informace o jídlech v ruštině, přičemž v restauracích neruského původu se v jídelních lístcích vyskytují různorodé a hrubé chyby. Například slovo *палитки*, které chybí ve všech slovnících ruštiny, se podařilo identifikovat pouze pomocí předchozí stejné informace v češtině: *speciální asijské nápoje*. Na tomto plakátě se *палитки* rovnají slovu *напитки*.

O chybách podrobněji...

Bylo zanalyzováno 14 položek, které obsahují 37 složených pojmenování (sousloví) a 2 textové jednotky. Poslední dvě položky byly jídelní lístky, které lze dále rozčlenit na složená pojmenování - názvy jídel a nápojů a názvy skupin jídel (např., předkrmy, hovězí maso atd.), takových složených pojmenování je 104.

Termín složené pojmenování (sousloví) byl vybrán jen proto, že je těžké nazvat větou například název jídla v jídelním lístku.

Materiál byl rozdělen do několika skupin:

Inzeráty-oznámení:	3 položky, 3 složená pojmenování
Pravidla:	1 položka, 24 složených pojmenování
Reklama:	4 položky, 4 složená pojmenování
Vývěsky na obchodech:	2 položky, 2 složená pojmenování
Koncertní plakáty:	3 položky, 4 složená pojmenování
Jídelní lístky:	2 položky, 104 složená pojmenování

Druhy chyb:

Morfologické chyby se vztahují k neadekvátní koncovce slova. K syntaktickým chybám patří i chyby ve větné interpunkci. Pravopisné chyby se vztahují k chybnému napsání slova. Za lexikální chyby je považováno použití slova s jiným lexikálním nebo stylistickým významem, než vyžaduje kontext. Chyby v řeči (patří částečně k lexikálním chybám) jsou spojeny s chybným použitím slov, slovosledu apod.

Tabulka chyb:

Počet složených pojmenování	Počet slov ve složených pojmenováních	Počet chyb:				
		Morfologické				
144	664	26	11	49	50	46

Úplně bez chyb jsou pouze 3 položky. Jejich autory jsou pravděpodobně Rusové.

Tímto krátkým zkoumáním byly zjištěny následující problémy:

Jak je vidět z daného výzkumu, na jedné straně se ruské nápisy v Karlových Varech běžně používají, ale na druhé straně, podle nápisů je těžké nazvat Karlovy Vary ruským městem. Nápisy jsou užívány s různými druhy chyb a zdaleka ne každý podnik používá nápis nebo oznámení i v ruštině. Většina jich je v češtině nebo angličtině.

Ze 48 nápisů na území Vřídlo - Vřidelní a Lázeňská ulice - Tržiště je jenom 29 nápisů v ruštině, přičemž většina z nich bohužel vůbec nezní rusky. Nápisy, oznámení a informace obsahují různorodé chyby a autoři nápisů se spoléhají na svou školní znalost ruštiny. Proto podle písemného projevu je možné nazvat Karlovy Vary „českým, poněkud poruštěným městem“☺.

Literatura a prameny:

1. http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Rusov_Drbohlav.pdf
2. Chloupek, J., Nekvapil, J. *Reader in Czech sociolinguistics*. Praha : 1986.
3. Drbohlav D., Lupták M., Janská E., Bohuslavová J. *Ruská komunita v České republice (Výsledky dotazníkového šetření)*. In Menšiny a migranti v České republice, dostupné na Šimová J., *Rusové v Karlových Varech aneb či je to město?* Dostupné na: <http://www.migraceonline.cz/index.shtml?x=207049>
4. Nekvapil J., Neustupný J.V. *Language management in the Czech Republic*. *Current Issues in Language Planning* 4. 2003, str. 181-366.
5. Neustupný J. V. *Japanese students in Prague : Problems of communication and interaction*. *International Journal of the Sociology of Language*. 162, 2003. - str. 125-143.
6. Statistický úřad ČR. Dostupné na: http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/pocet_cizincu_v_cr

7. Vrhel, F. *Základy etnolingvistiky*. Praha 1981.
8. Авина Н. Ю. *Язык русских в Литве : некоторые социолингвистические особенности* Проблемы социо - и психолингвистики. Вып.3, Пермь, 2003, str.15-19.
9. Кагушева М. Ю. *К вопросу о методике преподавания чешского языка : лингвистическая интуиция как аспект переводимости изолированного слова. Лингвистические/психолингвистические проблемы усвоения второго языка.* Пермь : ПГПУ, 2003, str. 222-228.

Michaela Pešková

Zkušenosti z lektorátu českého jazyka v Sankt-Peterburgu

Může se zdát, že daný příspěvek souvisí s tématem „genius loci českého jihozápadu“ velmi, velmi okrajově a nepřispívá k ustavení výchozích bodů budoucího především jazykového zkoumání vymezeného teritoria. A přece - jihozápad Čech (počítáme-li zvláště oblast Karlových Var) se spolu s Prahou stává novým domovem mnoha občanů z bývalých republik Sovětského svazu, ponejvíce pak z Ruské federace a z Ukrajiny. Například na Západočeské univerzitě trvale stoupá počet studentů ruského a ukrajinského původu, do struktur univerzity se zapojuje stále více vyučujících z východoevropských zemí a nic nenasvědčuje tomu, že by tomu v příštích letech mělo být jinak.

Cizinci hledající u nás novou vlast jsou dříve či později nuceni ovládnout český jazyk. Pro východní Slovy tento úkol nepředstavuje nepřekonatelnou překážku, ba právě naopak. Pokud se rozhodli v České republice skutečně žít, do nového jazyka vplouvají jaksí velice rychle a přirozeně. Stejně tak dobře se vyrovnávají s češtinou studenti, kteří se jí věnují doma v Ruské federaci. Na několika málo univerzitách (Sankt-peterburská státní univerzita, Lomonosova státní univerzita v Moskvě, Nižněnovgo-rodská státní univerzita) se pěstuje bohemistika jako samostatný obor, na mnoha jiných je čeština nabízena jako volitelný předmět. Řada cizinců, kteří na ruských univerzitách pobývali, zjistila jistou disproporci v mnohdy žalostných podmínkách, v jakých státní vysokoškolské ústavy v RF pracují, a výborných vzdělávacích výsledcích, kterých dosahují. Tento příspěvek vychází z autopsie lektorky českého jazyka a literatury na Sankt-peterburské státní univerzitě, působící na Filologické fakultě v akademickém roce 2001/2002, a klade si za cíl pokusit se napomoci vyřešení právě onoho zvláštního rébusu, jak je možné v tak nelehkých podmínkách dospět k tak dobrým výsledkům. Práce by se chtěla stát inspirací pro výuku češtiny pro cizince v regionu, jehož složení obyvatelstva pomalu ale jistě začíná vykazovat multikulturní rysy. Zkoumáním multikulturních aspektů jihozápadočeského regionu by se na celém projektu mohla a chtěla podílet Katedra slovanských jazyků a obecné jazykovědy Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

Netřeba zdůrazňovat, že Sankt-peterburská státní univerzita je v rámci Ruské federace významnou vzdělávací institucí. Na společné platformě s Akademií věd a gymnáziem byla založena, jak jinak, carem-reformátorem Petrem I. v roce 1724. V momentu svého vzniku se univerzita skládala ze tří fakult: historicko-filologické, filosoficko-právní a fyzikálně-matematické. V roce 1854 byla ustavena Fakulta východních jazyků, která dnes s Fakultou filologickou sdílí stejnou budovu. Funkce rektora byla

vytvořena sice až více než po dvaceti letech od otevření univerzity, její vykonavatelé však byli slavní. Jmenujme alespoň M. V. Lomonosova, který univerzitu řídil v letech 1758–1765.¹ Instituce se nacházela v samém centru města, v domě barona Stroganova na ostrohu Vasiljevského ostrova. Filologická fakulta, o které bude dále řeč, se v současnosti nalézá nedaleko odsud, v atraktivní lokalitě na Nábřeží Něvy pár kroků od známého muzea Kunstkamera z jedné strany a Menšikova paláce z druhé. Částečně Filologická fakulta zasahuje do vznešené Budovy dvanácti kolegií s fascinující chodbou ke Knihovně Gorkého dlouhou tak, že procházející student či čtenář může pozorovat hry perspektivy. Génus loci ruského severozápadu tu je tedy téměř hmatatelný. Vedení univerzity přitom i v současnosti systematicky uchovává a rozvíjí hrdost, jakou by měli všichni, vědci, pedagogové, studenti, hosté či pouzí návštěvníci, ke slavné instituci pociťovat. Duch významných absolventů je ve zdejších zdech vytrvale přítomen, jejich jména jsou stále znovu připomínána. A nejsou to jen planá gesta, tradice se tu udržují s opravdovým zanícením. Kromě Lomonosova univerzitou prošel i tak slavný vědec jako Mendělejev, studovali zde představitelé ruské filosofie Petraševskij, Solovjov, Černyševskij, Pisarev, politici Stolypin, Kerenskij, umělci Glinka, Stravinskij, Vrubel, Benua, Djačilev a pochopitelně mnoho proslulých spisovatelů, například Někrasov, Blok, Gumilev či Mandelštam. Jeden z oblíbených ruských prozaiků druhé poloviny 20. století Sergej Dovlatov univerzitu pro změnu „slavně“ nedostudoval, což vtipně vylíčil ve své povídkové knize *Kufr*.² Neznámějším absolventem univerzity dnešní doby je bezesporu stávající ruský prezident, Vladimir Vladimirovič Putin. Vystudoval Právnickou fakultu tehdy ještě Leningradské státní univerzity a na počátku 90. let tu po svém návratu z Německa dokonce krátce působil jako prorektor pro mezinárodní vztahy.

Bohemistika jako samostatný pětiletý magisterský obor je v rámci univerzity logicky vyučována na Filologické fakultě, na Katedře slovanské filologie. Kromě tohoto relativně nevelkého pracoviště čítá daná fakulta 27 kateder a několik dalších center, zaměřených nejen na studium jednotlivých jazyků, ale orientovaných i obecněji (Katedra ruské literatury, Katedra folklóru a teorie literatury, Katedra výuky ruského jazyka pro cizince, Katedra matematické lingvistiky, Katedra fonetiky...)³

V čele Katedry slovanské filologie v letech 2001 a 2002 stála a dodnes stojí docentka Marina Jurjevna Kotova, v akademickém roce 2003/2004 hostující na Katedře ruského a francouzského jazyka FPE ZČU v Plzni.

¹ http://www.spbu.ru/History/275/rector_about275.html

² ”Корпуса университета находились в старинной части города. Сочетание воды и камня поражает здесь особую, величественную атмосферу. В подобной обстановке трудно быть лентяем. Но мне это удавалось.”
Dovlatov, S.: Čemodan. Izdatel' stvo Azbuka, Sankt-Peterburg 2001, s. 11

³ <http://www.phil.pu.ru/depts/caf.htm>

Podle vyučovaných jazyků se katedra dále člení na několik oddělení: oddělení polského jazyka a literatury, českého jazyka a literatury, slovenského jazyka a literatury, bulharského jazyka a literatury a srbského jazyka a literatury. Celkově pracoviště nabízí výuku jedenácti slovanských jazyků, a to včetně kašubštiny.⁴

České oddělení se těší velké popularitě a v rámci katedry zaujímá význačné postavení. Jeho činnost se opírá o působení několika skvělých odborníků, zejména profesorky Galiny Aleksejevny Lilič. Odsud také vyšel světový specialista na českou a ruskou frazeologii profesor Valerij Michajlovič Mokienko, který by se měl po delší době strávené na univerzitě v německém Greifswaldu na svou domovskou katedru vracet. Bohemistika je rovněž hodnocena jako obor studenty nejžádanější a přinášející ekonomicky nejvýhodnější vzdělání (ačkoli skutečné uplatnění v praxi po ukončení studia je diskutabilní). O atraktivitě bohemistiky svědčí i nedávno otevřená nová studijní kombinace angličtina - čeština se 7 studenty přijímanými standardní cestou a 7, kteří si vzdělání platí. Motivem, proč se uchazeči na tento obor hlásí, je především stabilní atraktivita České republiky v Rusku. Být v Ruské federaci Čechem, či být nějak s Českou republikou spojen, je stále vnímáno jako devíza. Studenti předpokládají rentabilitu prostředků, které do svého studia vloží. Přesto se ale bohemistika nemůže rovnat například švédskému oddělení - komu se podaří se na ně dostat, má (údajně) náklady spojené se studiem navraceny krátce po zahájení své (například průvodcovské či překladatelské) praxe. Málokterý uchazeč si vybírá studium českého jazyka a literatury proto, že mu učarovaly, řekněme, Haškovy či Čapkovy prózy. I v Rusku, čtenářsky tak silném, si učitelé stěžují, že děti přestávají číst.

Podmínky, v nichž pedagogové pracují a studenti se učí, jsou mnohdy krušné. Je však nezbytné předeslat, že ruská realita je velmi proměnlivá, zmiňované postřehy dnes již nemusejí platit a vše může být jinak. Budova Filologické fakulty je historická, což je sice pro tak významnou instituci důstojné a esteticky vhodné, avšak v současném rychlém tempu to přináší spíše problémy. Chodby a jiné společné prostory jsou neustále zaplaveny davu přemísťujících se studentů (jen v devět hodin ráno, kdy vyučování začíná, je klid - všichni se snaží do budovy teprve dostat a bojují s dopravní zácpou v peterburských ulicích anebo s přeplněností místní městské hromadné dopravy). Na druhou stranu je fakulta nápadně živým organismem. V jejích prostorách student (a nejen on) najde vše, co potřebuje - na chodbách jsou stánky nabízející papírenské a kancelářské potřeby, knihy, v areálu se nachází pobočka banky, bankomaty, ale také třeba kadeřnictví, fotografické studio a bazén. Při neexistenci dotovaných menz je možné vybrat si z několika různorodých jídelen a bufetů, téměř každý volný

⁴

<http://www.phil.pu.ru/depts/22/general.htm>

kout je využit alespoň k prodeji čaje, horké vody z elektrického samovaru a základního sortimentu sladkostí.

Cizinec si musí dlouho zvykat na to, že se i v rámci prostor jednoho studijního korpusu vše neustále mění, že dveře, kterými dnes bez problémů prošel, budou zítra zavřené, že úředník, který mu pomohl s vyřizováním dokumentů, už k tomu za týden nemusí být kompetentní. Nejhůře dopadnou ti, kteří si před výjezdem na fakultu pečlivě a z různých zdrojů nastudovali parametry zdejší reality - první týdny pobytu ztrácejí tím, že musejí načerpané poznatky revidovat a konfrontovat je s často bizarními výjevy. Budova „filfaku“ a přilehlé okolí se vůbec často proměňovaly v prostředí plné téměř surrealistických obrazů - nelze zapomenout na všudypřítomné kočky (jak uvádí David Šťáhlavský ve své knize *Rusko mezi řádky*,⁵ Rusové se skutečně velice snaží, aby kočku spící na pultě v potravinách či u kasy v jídelně neprobudili) či na tři naprosto stejné toulavé psy tvořící zhmotnění bájného Kerbera, kteří se vynořili z neprostupné sněhové vánice liduprázdného dvora fakulty.

Katedra slovanské filologie trpí především nedostatkem přidělených prostor. Ty sestávají z jedné místnosti společné pro pedagogy, studenty a permanentně přítomné laboranty (což jsou interní doktorandi, střídající se ve vykonávání povinností služby a kancelářské síly - v roce 2002 s jedním počítačem bez připojení k internetu), která je využívána také pro konání katedrálních porad a konferencí, dále pak z knihovny a jedné malé místnůstky pro vedoucí katedry. O kanceláři, stole či vlastním počítači se členům katedry může jenom zdát - každý má k dispozici pouze malou poličku, kde si může nechávat materiály (a lektor na roční stáži se ani k ní nemůže propracovat). Tento fakt je úmorný a všichni jsou nuceni připravovat se víceméně doma. O výši platu vysokoškolských pracovníků nemá smysl vůbec hovořit. Pokud by je bylo možné odvodit z platu lektora (v přepočtu cca 3000 Kč), který by bez příspěvku svého vysilatele, českého Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (7000 Kč) stěží přežil, je jasné, že jsou v Rusku i kvalifikované síly nuceny vyhledávat zároveň i jiný zdroj příjmů, než jaké jim poskytuje jejich zaměstnání. Zarážející byl přitom jakýsi projev nedůvěry vůči pedagogům ze strany vedení fakulty - byl například zaveden systém kontroly v tom smyslu, že se vyučující musel vždy před zahájením každé hodiny a po jejím ukončení důsledně zapsat do sešitu v příslušné vrátnici daného bloku učeben. O stavu výukových prostor vypovídají výmluvně už názvy jednotlivých sekcí, jako například labyrint nebo katakomby. Plíseň na zdi či naprostý nedostatek světla v učebnách nebyly výjimkou. Nutno ovšem podotknout, že všechny je čekala rekonstrukce a dvůr fakulty, který jí prošel, byl velice příjemně zvelebeným místem.

⁵

Šťáhlavský, D.: *Rusko mezi řádky*. Radioservis, Praha 2000.

Podmínky pro využití dnes již samozřejmých technologií také nebyly ideální. Jediný počítač na katedře s připojením k internetu byl v kanceláři vedoucí, studenti a často také zaměstnanci využívali placených služeb zdejšího počítačového centra. Katedra vlastnila jednu věčně rozbitou kopírku a měla předplacen velmi nízký počet kopií v jediném, a tudíž frontou vždy ozdobeném kopírovacím centru na fakultě. Spoléhat se na možnost práce s okopírovanými materiály tedy nemělo téměř smysl. Navíc, kopírování ani jinde, například v knihovnách, nebyla záležitost nejlevnější.

Knihovna Katedry slovanské filologie byla vybavena především literární klasikou a tituly české prózy 20. století. Odborných publikací v ní bylo velmi poskrovnu stejně jako učebnic praktického jazyka. Nehledě na to, že žádné reprezentativní soubory učebnic češtiny pro cizince neexistují, přece jen se používání strojopisné příručky z roku 1967 jeví jako anachronismus. České časopisy na katedru docházely pouze občas. Uspokojivě zastoupena byla videotéka, ovšem vyučující musel hned na začátku semestru odhadnout, kdy bude chtít studentům promítnout film, a včas zamluvit jednu ze tří fakultních místností s videem. Právě lektor měl možnost počet a výběr exemplářů knih ovlivnit a jednou ročně učinit objednávku, kterou realizovalo a dotovalo MŠMT ČR.

Neutěšenost podmínek materiálních se částečně stupňovala nedokonalým fungováním komunikace mezi jednotlivými centry zabývajícími se v Sankt-Peterburgu českým jazykem, českou kulturou či Českou republikou. Ačkoli, abychom byli spravedliví, jednotlivé instituce o sobě věděly a spolupracovaly rozhodně intenzivněji, než se tomu děje u nás. Český konzulát působící v Sankt-Peterburgu při výjimečných příležitostech studenty na svou půdu zval (ačkoli je v květnu hostil zbytky z vánočních kolekcí) a podle slov členů akademické obce bývalý konzul několikrát Katedru slovanské filologie navštívil. V roce 2003 byla za přítomnosti významných představitelů ČR odhalena ve dvoře Filologické fakulty busta T. G. Masaryka. Ve vyvíjených aktivitách a propojení jednotlivých center se česká strana nemohla srovnávat například s Poláky, na jejichž konzulátu se konaly nejrůznější společenské akce skoro každý týden. Ve městě také existovala Společnost bratří Čapků, spolek přátel české kultury. Tento zásluhový orgán byl však studenty nahlížen spíše jako spolek konzervativních ctihodných kmetů, jeho přednášek se studenti bohemistiky účastnili velice zřídka a ještě méně často na nich sami vystupovali. Nebylo však patrné, že by to členům Společnosti nějak vadilo.

Sami Rusové přijímali realitu, ve které na fakultě a katedře pracovali, klidně a vyrovnaně, jako by si jí ani nevšimli. Dojem všeprostopujícího akademického ducha jí také nebyl nijak rušen. Spíše naopak - dral se do popředí velmi vehementně. Jak známo, i v odříznutých severoruských či sibiřských městech vznikla (patrně staletým procesem vysídlování ruské

inteligence daleko od hlavního města) univerzitní centra prochnutá vysublimovanou moudrostí, ve kterých zrají plody vrcholného duchovního poznání. A ruští filosofové opakovaně zdůrazňovali duchovní podstatu ruského národa, přičemž Západní Evropě vytýkali její přízemní materialismus a povrchní konzum.

Ačkoli teorie o národní povaze jsou vždy konstruktem, mnohá známá zobecnění byla stylem života v univerzitním prostředí jenom potvrzována. Rusové se jako národ vyznačují nesmírnou trpělivostí, odolností a přizpůsobivostí. Ne nadarmo tvrdí staré ruské přísloví: Co Rusovi prospěje, Němce zabije. Ani odevšad se hrnoucí davy nebyly na překážku. Ruský národ vždy tíhl spíše ke kolektivismu, přičemž vlastním uskrovněním člověk deklaroval, že kolektivní blaho, uskutečnění cílů celku, je pro něj důležitější než realizace osobních záměrů a potřeb.

České oddělení na Katedře slovanské filologie dosahovalo při nastíněné konstelaci pracovních podmínek a v odevzdaném vyrovnání se s nimi viditelných výsledků. Členové katedry vedli soustavný badatelský výzkum, publikovali a zúčastňovali se nejrůznějších vědeckých konferencí. Studenti po několik let soustavně zaujímali první místa v překladatelské soutěži, kterou vyhlašovalo Velvyslanectví České republiky v Moskvě. Co bylo ale nejvíc zarážející, jak dobře a naprosto suverénně se studenti po dvou třech letech vyjadřovali česky a co všechno věděli o České republice. V oblasti reálií se je málokdy podařilo vůbec něčím překvapit, natož zaskočit, na každé téma měli navíc vlastní názor. Studenti, ačkoli pochopitelně ne úplně všichni, ovládali bohatou slovní zásobu, byli schopni tvořit stylisticky diferencované synonymní konstrukce, měli celkem správnou výslovnost. Věděli, co je to obecná čeština, ačkoli například s tříděním a charakteristikou českých a moravských dialektů obeznámeni nebyli. Kdybychom měli shrnout, co jim dělalo největší problémy, pak to bylo psaní délek u samohlásek, užití zvrtných sloves a rozlišení sloves znát, vědět, umět.

Ve srovnání s poměry na českých vysokých školách se přitom na první pohled lišila zdejší klasifikační praxe. Ze zkoušek studenti obvykle dostávali na první pokus výborně či velmi dobře, o tom, že by nebyla obhájena diplomová práce, nemohlo být řeči. Pokud se externí doktorand déle neozval, katedra na to reagovala tak, že mu dá prostor a čas, aby znovu sebral sílu vrátit se ke studiu. Ačkoli vedení studentů bylo často přísné, nebyla to negativní motivace, co hnalo mladé lidi dopředu.

Důvody, proč se jevila výuka češtiny nakonec tak efektivní, jsou mnohé a příčiny úspěchů se vzájemně podporují a podmiňují. Jeden z hlavních důvodů tkvěl zcela jistě právě ve specifikách národní povahy. Ruští studenti si nekladli otázky typu „Zvládnou to?“, „Mám na to?“, „Mluvím dobře?“. Bylo by to zbytečné, neboť kladná odpověď je předem

jasná. Do učení a do praxe tak vstupovali naprosto sebejistě a přesvědčivě. Další důležitou příčinou úspěchu byla obrovská houževnatost a nasazení. Studenti trávili ve škole téměř celý den - od rána do večera často včetně sobot - a pozorovatel mohl mít pocit, že ve zbytku času nemohou dělat nic jiného, než se připravovat na výuku, učit se a číst. Kromě toho byl intenzivní studijní program podpořen vhodnou skladbou předmětů. Od prvního semestru prvního ročníku se kladl velký důraz na mluvení (v předmětu Razgovor) a důsledně byla využívána práce s rodilým mluvčím. Základy tohoto přístupu položila a rozvíjela lektorka paní Jaroslava Vrbová, která na katedře působila až do své předčasné smrti dlouhých sedmnáct let. Překlad se vyučoval zvláště z češtiny do ruštiny a naopak, přičemž v obou předmětech byla zjevná jedna tendence, jíž se zdejší systém odlišoval od našeho a která byla velmi přínosná. Nic se totiž nepojímalo „jenom jako“, ale doopravdy. Pokud studenti překládali povídky Haliny Pawlovské, vyučující hledal cesty, jak by tyto překlady mohly vyjít, a jejich publikace se skutečně podařila. V druhém případě, když studenti překládali *Kufr* Sergeje Dovatova do češtiny, byli vysloveně zklamáni, že tento překlad již existuje a oni nejsou první, kdo na něm pracuje. Dobře vedeným předmětem byla také takzvaná Domácí četba. Studenti měli za úkol každý týden přečíst cca 30 stránek umělecké prózy v českém originále, na hodině je pak převyprávět a naučit se všechna nová slova z textu. Pokud byl učitel ještě důslednější, učila se všechna nová slovíčka ze všech textů celá skupina. Texty si studenti sami o sobě nevybírali nijak triviální - ve čtvrtém ročníku četli Lustiga, Hrabala, Křesadla, Pelce i Ajvaze. Efekt tohoto předmětu se ukazoval jako maximální.

Další příčiny kýžených výsledků jsou víceméně sociální povahy. Spočívají především v přístupu pedagogů k výchově vysokoškolských studentů, i když „výchova“ ve spojení s „vysokoškolský“ zní na první pohled jaksi nepatřičně. V každém ročníku byla pouze jedna skupina bohemistů složená z velmi malého počtu studentů (od 3 do 10). To umožnilo individuální práci s každým z nich. Vztah učitel - žák je v ruském prostředí těsnější, bezprostřednější, což možná pramení už jen z pouhého zvyku oslovovat pedagogy adresně křestním jménem a jménem po otci. Bylo běžné, že učitelé volali domů těm studentům, kteří nepřišli na vyučování, s lektory se společně u nich doma vařila česká jídla, aspiranti byli automaticky zváni na katedrální večírky. Katedra a jistě i celá fakulta a univerzita sloužily jako zářný příklad toho, jak má vypadat akademická obec. Studenti a pedagogové žili pocitem přináležitosti k ní a vůči ní se také cítili být odpovědní. Všichni se často setkávali, studenti po svých pobytech v zahraničí vyprávěli o svých zkušenostech ostatním, před vánočními byly pořádány besídky se zpěvy. Mnohé se studenti také naučili na letních školách v České republice, kam pravidelně jezdili, zvláště pak do Poděbrad, Českých Budějovic a Prahy.

Pokud jsme přestřeli téma výchovy, pak to byla především výchova k úctě k tradicím zdejší akademické instituce a k hrdosti nad možností na ní pobývat. Studenti věděli, že jsou vzděláváni na prestižní univerzitě a náležitě si toho vážili. Věděli také, že oni sami se stanou inteligencí národa, a proto již jako studenti musejí vystupovat na úrovni. A zase - vše bylo doopravdy. Již v prvním ročníku si například v rámci semináře české literatury studenti připravili referáty na různá témata komparativní interpretace díla K. H. Máchy a M. J. Lermontova a ty pak přednesli v pronajatém sále Knihovny Akademie věd. Studenti tak byli soustavně vedeni k připravenosti kultivovaně se vyjadřovat před publikem v reprezentativním prostředí. Na katedře se často konaly malé studentské konference, takže referát slyšeli a hodnotili nejen spolužáci, ale i přítomní pedagogové a studenti z jiných skupin. Žádná velká tréma na přednášejících nebyla znát.

Ještě jedna poznámka - s převládajícím hmotným marasmem kontrastovala dostupnost některých speciálních pracovišť studentům. Ti mohli například při tvorbě svých odborných prací využívat fonetickou laboratoř.

Ačkoli mnohé prvky výuky češtiny pro cizince na Filologické fakultě Sankt-petersburgské státní univerzity vyplývají ze specifík zdejšího prostředí, historie instituce a typických povahových rysů ruského národa a jsou tak prakticky nepřenosné, nad některými aspekty metodiky výuky a vedení studentů stojí za to se zamyslet jako nad možnou inspirací pro výuku češtiny pro cizince v jihozápadočeském regionu, práci s vysokoškolskými studenty a šíření duchovního poznání vůbec.

Резюме

Данная статья опирается на личный опыт лектора чешского языка и литературы на Филологическом факультете Санкт-петербургского государственного университета с 2001-2002 академического года. Текст старается определить основные элементы обучения чешского языка на Кафедре славянских языков и найти причины успешности используемого метода. Конкретные наблюдения и заключения, приводимые в статье, то есть подчеркивание принципов духовности в трудных материальных условиях, хороший подбор предметов, побуждение самоуверения и самостоятельности студентов, их настойчивости, воспитание студентов к почтению традиций университета одновременно с принятием их в академическое общество, могут служить примером и инспирацией к обучению чешского языка как иностранного в нашем регионе и к работе со студентами высших школ вообще.

Konference GENIUS LOCI a její závěry... aneb ZÁVĚREM...

*Se záměry konferenčního jednání seznámil přítomné ve svém **úvodním SLOVĚ** již dr. Vyčichlo, ředitel SVK PK. Doc. Viktora (vedoucí KČJ PEF ZČU v Plzni) zdůraznil pojetí genia loci jako jistého protikladu zjednodušeného chápání procesu globalizace i jako argumentační protiváhy při hodnocení situace v evropském duchovním prostředí (jako protikladu centra a periferie, tedy také vztahu „pražského centra“ a regionálních univerzit). Mgr. Pešková připomněla, že genezi celého projektu je třeba spojovat s KSJ FF ZČU, kde se poprvé o výzkumném programu začalo hovořit. Důležité je i postavení rusky (popř. i jinak) hovořících etnických menšin, které právě v procesu globalizace nabývá na významu. Ing. Mouček upozornil na vývoj a význam počítačové databáze projektu. Paní Hájková (Západočeské muzeum) zdůraznila nutnost spolupráce (také – a právě) ze strany Západočeského muzea, stejně jako význam utváření databází (a souvisejících programů).*

Paní Rašovská a pan Ryvola (nakladatelství Roční období) upozornili na problematiku distribuce některých knih souvisejících s projektem (např. DNS).

K průběhu jednání:

*Mgr. Kaguševa v příspěvku **Jsou Karlovy Vary ruským městem?** upozornila na 1700 ruskojazyčných písemných projevů v ulicích města K. Vary (a na další nápisy běžně užívané). Problematické je užití ruských nápisů všude tam, kde je spojeno s výskytem četných chyb (gramatických, stylistických aj.); bylo by vhodné hledat pravidla, která se zde projevují v úzu „neruských“ pisatelů. Problematika se týká obchodů a institucí, nabídek firem, jídelních lístků... „Pohled“ Čechů na ruštinu zde (nutně) vyžaduje „obrácený“ přístup; tedy orientaci na ruské rodilé mluvčí a postavení ruštiny v neruském prostředí. Takže: ruské nápisy v Karlových Varech: **ano**; ale „Karlovy Vary jako ruské město“: **ne** (projevuje se zde jen omezený vliv rusky hovořící menšiny etnických Rusů).*

Diskuse:

- dr. Ulrychová upozornila na vliv jidiš a němčiny.

*Dr. Ulrychová v příspěvku **Obraz amerického vojáka - osvoboditele ve vzpomínkovém vyprávění obyvatel Plzně a přilehlých obcí** akcentovala mj. rysy hláskové a tvarové (Kovaříkoje, Němcí). Zaměřila se na výpovědi vojáků, pamětníků i dalších generací: od 6. června 1944 (vylození*

v Normandii); věnovala se studiu stereotypů: pamětnickému obrazu vojáka v povědomí posluchačů ZČU. Její kvalitativní výzkum využil (jako vzorové) práce Mluvená čeština v autentických textech; užití slova „obraz“ je zde výpůjčkou z literární teorie. Důležité je i studium teorie paměti. Výzkum se zaměřil na fenomén oslav a na kontakty (také osobní), na výpovědi (s využitím folkloristického přepisu). Významné bylo postižení systému jednání a armádní logistiky, typu popisu (líčení a zejména charakteristiky). Komunikace s americkými vojáky a její specifika se projeví ve všech oblastech lidského života (to se odrazilo i při postižení „rasových rozdílů“ a projevů rasismu v „US army“; tyto jevy byly chápány jako „nutné zlo“?, neobjevovaly se ale u místního obyvatelstva). Orální historie je zde akcentována ve vzpomínkovém vyprávění.

Diskuse:

- **paní Hájková** připomněla, že ve vzpomínkových vyprávěních lze nalézt prvky sociolektu (což je zajímavé nejen pro oblast českého západu, ale i jihu); co třeba škodovický sociolekt? Využití spolupráce se Západočeským muzeem by mohlo být směřováno (např.) k dr. Maderové, k dr. Šedovi (začátky zpracování textů rukopisů už byly v muzeu realizovány).

- **paní Rašovská** upozornila na možnosti edice podobných textů (srv. např. DNS: instituce, zájem, reklama)

- **dr. Ulrychová** poskytla též kontakt na časopis Folklor a na paní Zatloukalovou (pracovnici plzeňského rozhlasu) a zdůraznila význam spolupráce i s Jihočeským muzeem. Analýzy dalších sociolektů (zejména slangu) jsou zpracovávány; mohl by tak vzniknout i nový projekt.

- **dr. Krejča** upozornil na historické texty s folklorním kontextem (pamětní aj.), popř. na význam folklorních festivalů.

- **pan Ryvola** se dotázal na stav zpracování slangu cirkusu a divadla (např. k působení rodiny Flaxů, Dubských aj.) a na to, jaký je dnes celkový stav výzkumu slangu.

- **dr. Holub** zdůraznil vazbu na korpus, slovník a internetové systémy. Sociolekty by měly být sledovány ve spolupráci s dr. Ulrychovou a s dr. Chýlovou (sociolekty zahrnují také zájmový slang mládeže, hasičský – např. ve vazbě na studie dr. Málkové z KČJ PEF ZČU).

Dr. Krejča v příspěvku *Etnografický obraz jihočeského regionu* sledoval vztah jazyka a předmětů (s využitím klasifikace současného etnografického pohledu na problematiku). Pokud se jedná o analýzu etnografického typu, potom je pohled na život tradiční venkovské pospolitosti vícevrstevný, mnohdy i socioprofesionální (dnes je historickou záležitostí /např./ i odkaz na „budweiser“ slang). Dr. Krejča představil nejen teritoriální

rozdělení jihočeského regionu, ale i samotný pojem a jeho vymezení: pro oblast Doudlebska (s objasněním geneze území i onym), Blat (obd.), Kozácka (na Tábořsku; bývá označováno i jako „Horákov“), Horácka, Prácheňska apod. Důležité jsou zde reflexe povědomí obyvatel, vyčlenění obce, střet a kontakt kultur. Charakter lidové kultury (z hlediska rovin) zahrnuje stránku hmotnou (i jazykovědné pojetí), sociální (jako typický zvyk bylo doloženo /např./ využití svatebního koláče), duchovní (konkrétní označení postojů a vztahů); srv. např. indoevropský archetyp (3 sudičky apod.). Dále byla zmíněna role pohádek v charakteristice mýtu (např. motiv svatby) a role specifických mikroregionů (např. Křemežska... na okraji Doudlebska).

Diskuse:

Dr. Ulrychová připomněla nutnost vybírat „stabilní“ území; odlišovat archetypy a jejich pojetí.

Dr. Holub ve shodě s **Ing. Moučkem** zdůraznili, že i v rovině sociolektu existuje stále vazba na projekt (srv. také jazykový rozměr: heslář – thesaurus, věcněvýznamové /ideografické/ tematické členění a databáze) a že kontakt členů týmu s KIV je pravidelný (prostřednictvím doc. Klečkové a Ing. Moučka).

Doc. Klečková a Ing. Mouček v příspěvku **Databázový model výkladového slovníku** představili systém databáze a její tvorbu, podíl posluchačů a KIV (i celý průběh geneze systému). Systémová tabulka zahrnuje kartotéku a její popis i řazení do databáze (tj. tzv. sofistikaci). Důležitý je popis práce s databází, způsobu jejího doplňování a směřování k webové databázi (prezentace a administrace). Bylo představeno i zpracování a doplnění databáze jako výukového programu (ve vztahu k posluchačům ZČU, ale s vazbou na projekt; např. formou zadávání DP, která může napomoci i doplňování databáze); prezentována byla i komplexní pasportizace.

Diskuse:

doc. Klečková v diskusi s kolegy (s **dr. Ulrychovou** a s **dr. Vyčichlem**) objasnila odstupňování údajů (důležité bude doplnit prohlášení k „citlivým údajům“; projektové programy lze nalézt i na adrese www.def.web.org.cz (při sledování definice pojmů, původu dat apod.)

dr. Ulrychová vyzdvihla využití databáze v rovině běžné komunikace.

dr. Krejča upozornil na skutečnost, že se (při lokalizaci výzkumu) dnes jedná většinou o pomezí (příhraniční) oblasti; mnohdy lze hovořit o „oblastním“ hodnocení.

pan Ryvola společně s dr. Vyčichlem otevřeli diskusi k evidenci databáze a k legislativní problematice ve vztahu k zákonu na ochranu osobních údajů.

paní Rašovská upozornila na možnosti využití databáze i pro zpracování publikací a širší edice; vrátila se též k problematice ochrany údajů.

dr. Holub hovořil o problému relace: při zařazení „nahraných“ textů do databáze, při identifikaci obcí a definování pojmu rodilý mluvčí.

*Dr. Vyčichlo nazval svůj příspěvek **Informační zabezpečení výzkumu**. Prezentoval práci informatika a jeho funkce v týmovém výzkumu, úlohu knihovny a jejích pracovníků, příslušné dokumenty (jejich klasifikaci a typy) i podíl celosvětového systému knihoven. Vlastní úloha knihovníka (informatika) spočívá ve zprostředkování permanentní informace, v průzkumu informačních potřeb jednotlivých členů týmu a v koordinaci (prezentaci) různých pohledů na informaci. Významná je i klasifikace sbírek knihovnických dokumentů ve vztahu k výzkumu; úloha knihovny spočívá:*

- ve výběru knihovnických fondů všech typů a druhů, v možnosti využití zahraničních i domácích databází, bibliografií a databází SVK PK, zpracovávajících zejména regionální dokument.*
- ve zpracování rešerší pro potřeby výzkumného týmu a poskytnutí přehledu rešerší již zpracovaných,*
- v prezentaci knihy jako dokumentu pro informační zabezpečení teoretického výzkumu (knihovnik a knihovna),*
- ve zjišťování, získávání, zpracování, ukládání a opětovné distribuci informací uložených v dokumentech,*
- knihovny na území města Plzně a Českých Budějovic, zejména Studijní a vědecká knihovna v Plzni a Vědecká knihovna v Českých Budějovicích mohou podstatně napomoci výzkumnému týmu při zajištění potřebných informací z oblasti jihozápadních Čech.*

Diskuse:

dr. Ulrychová se zeptala na způsob ukládání seminárních, bakalářských a diplomových prací

Mgr. Kaguševa vznesla dotaz na vyhledávání speciálních materiálů

Dr. Krejča se zajímal o způsob vzájemného propojení knihoven (ale i s jinými institucemi, např. s muzeem).

*Mgr. Pešková představila v příspěvku **Výuka češtiny v Sankt Peterburku** vlastní proces této výuky, situaci města, univerzity a výuky bohemistiky v historickém kontextu (její styl a výsledky). Upozornila na*

možnosti spolupráce (např. právě s jihozápadočeským regionem, kde nutnost výzkumu multikulturalismu stále více vystupuje do popředí) a na rozšiřování forem výuky češtiny pro cizince v regionu.

Diskuse:

Mgr. Kaguševa připomněla výuku češtiny v ruském prostředí (ve srovnání s dalšími univerzitami, např. v Moskvě, Novgorodu, Permu) a přístupy k češtině; uvítala možnost spolupráce s KSJ (také v oblasti výzkumu ruštiny v českém prostředí) a představila výhledy své disertační práce.

Mgr. Pešková rovněž uvítala možnosti spolupráce Mgr. Kaguševy s katedrou; výzkum jinojazyčných menšin na území jihozápadočeského regionu považuje za zásadní problém. Vrátila se také k problematice rodilého mluvčího (na pomezí teorie a praxe).

Dr. Krejča upozornil na problematiku kulturního prolínání etnik, která naznačuje „vývoj k nové situaci“.

Dr. Ulrychová ve shodě s **dr. Holubem** zdůraznila, že je třeba už nyní využít některých závěrů výzkumu (zvl. při publikování slovníku a frazeologie) a rozpracovat program rozšíření studentských aktivit v rámci SVOČ na FF a PEF ZČU.

Dr. Holub v závěru jednání představil koncepci dalšího výzkumu v příspěvku **Projekt regionálního výzkumu a jeho stratifikace**. Věnoval se srovnání jazykových paralel a problematice regionu na slovanském a historickém rozhraní z hlediska hláskosloví i tvarosloví, společným rysům vývoje lexikonu českých nářečí („západoslovanskému“ i historickému vývoji), novodobým proměnám jihu Čech a společným změnám lexikonu „od jihu k severu“. Samostatně připomněl problematiku oblastního slovníku a rozpracování výzkumného záměru.

Na základě tohoto konferenčního příspěvku, bylo možné navázat na stanovení **závěrů konference**.

Závěry konference (a další práce):

1. Etnolingvistika:

1.1. **Směry:** sociolekty, pohraničí, města, tradiční venkov, multikulturní prostředí

1.2. **Instituce:** knihovny (zejm. SVK PK), muzea (zejm. JČM a ZČM), univerzity (zejm. ZČU – KČJ PF, popř. KSJ FF)

2. Databáze:

- *webové stránky (Alan Ryvola)*
- *lexikon a klasifikace*
- *texty, akustický záznam mluveného textu*
- *analýzy kolokací (podle teorie kontextu)*
- *kartotéka, lemmatizace*

3. Jazykověda:

- *lokální slovníky (diferenciace podle lokalit)*
- *výzkum mluveného jazyka (celý jihozápadní region)*
- *historické texty (využití regionálních prvků)*

4. Organizační poznámky:

- *sborníček: společně připraví pracovníci SVK PK a KČJ PEF ZČU (dr. Vyčichlo, dr. Holub, dr. Chýlová).*

Přispěli:

Daniel Bína, Mgr., Ph.D., nar. 1969 v č. Budějovicích. Působí jako odborný asistent katedry pedagogiky PF JU v Českých Budějovicích. Absolvoval Pedagogickou fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (1993). Vyučuje sociální pedagogiku, základy pedagogiky, globální výchovu, základy metodologie pedagogiky, dějiny pedagogického myšlení, pedagogiku médií, teorii výchovy a dějiny pedagogiky. Působil jako lektor českého jazyka v Budapešti – v letech 1995–2002. Specializuje se na kontexty regionální historie, jazyka a literatury, pomezí disciplíny a regionalistiku obecně.

Zbyněk Holub, PaedDr. et PhDr., Ph.D., nar. 1957 v Českých Budějovicích. Absolvent Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích v oboru český jazyk - dějepis (1980), rekvalifikace na Filozofické fakultě Brněnské univerzity (1997); doktor pedagogiky 1984, Ph.D. 2000, doktor filozofie 2004. Odborný asistent katedry bohemistiky PF JU v Českých Budějovicích od roku 1987, od roku 2002 působí především na Západočeské univerzitě. Současná odborná specializace: v oboru dialektologie, vývoje českého jazyka a historické mluvnice češtiny. Vydal slovníky nejjižnějšího úseku českých nářečí, zvl. doudlebského dialektu (2003, 2004). V tomto oboru publikuje doma i v zahraničí. Působí v rámci místní pobočky Jazykovědného sdružení PF ZČU. Podílí se na výzkumu vztahu (a vývoje) jazyka a mluvené řeči v jihočeském i západočeském regionu, vede praktické dialektologické semináře. V současné době vede katedru aplikované jazykovědy VŠERS v Českých Budějovicích.

Helena Chýlová, PaedDr., nar. 1961 v Plzni. Působila a působí na Pedagogické fakultě v Plzni v letech 1990–2001 a od roku 2002. Vyučuje předměty: interpretaci staroslověnských textů, historickou gramatiku češtiny, slavistiku, vývoj jazyka, lexikologii a tvoření slov. Odborně se zaměřuje na vývoj jazyka, výzkum slangu a onomastiku. Absolvovala PedF v Plzni (v aprobaci čeština – dějepis) v roce 1985. Akademický titul PaedDr. získala roku 1991 také na PedF v Plzni. Publikuje k problematice slangu, vývoje pojmenování, obrozenecké češtiny a tvorby učebnic. Podílela se na přípravě projektu Korespondenční přípravný kurz pro neaprobované učitele 1. stupně základních škol. Přípravuje Jazykové koutky v regionální redakci Českého rozhlasu, dále pracuje jako externí redaktorka v nakladatelství Fraus a jako koordinátorka mezinárodních konferencí o slangu a argotu.

Maria Kaguševa, Mgr. nar. 1979 v Permské oblasti (Rusko). Absolventka Permské státní univerzity v r. 2002, filologická fakulta, obor

„Ruský jazyk a literatura“. V letech 2001–2004 působila jako učitelka češtiny na Permské státní univerzitě a na Permské státní pedagogické univerzitě. Od roku 2002 studovala v aspirantuře na Permské státní univerzitě při katedře Obecné a slovanské jazykovědy obor *teorie jazyka*, témata vědeckých zájmů během působení na Permské státní univerzitě jsou etymologie, vznik a vývoj významu v homonymii slovanských jazyků, syntax negace v slovanských jazycích, lingvistická intuice při studiu příbuzného jazyka. Všechna témata jsou obsažena v publikacích ve vědeckých sbornících, vydaných v Permu, Jekatěrinburgu, Murmansk, Moskvě, Minsku, Olomouci. V letech 2004/05 uskutečněna vědecká stáž na Západočeské univerzitě v Plzni, středem vědeckých zájmů se stává ruský jazyk v českém prostředí. V roce 2005 nastoupila na doktorské studium na Univerzitu Karlovu, obor *obecná lingvistika*, školitel Jiří Nekvapil. Téma předpokládané disertační práce je Ruská komunita v Karlových Varech.

Jana Klečková, doc. Dr. Ing., docentka katedry informatiky a výpočetní techniky FAV ZČU v Plzni, nar. 1949 v Plzni. Absolventka VŠSE Plzeň, obor Technická kybernetika, zaměření Elektronické počítače, 1972. Nejprve působila na výpočetním centru VŠSE jako systémový analytik a programátor, od roku 1988 nastoupila jako odborný asistent na Katedru informatiky a výpočetní techniky Fakulty elektrotechnické (nyní FAV ZČU). V roce 1997 získala vědeckou hodnost Dr., v roce 2003 se habilitovala (akademický titul doc.). Zabezpečuje výuku v oblasti informačních a databázových systémů, metod zpracování informace a programování. V oblasti výzkumu se zabývá využitím prozodie a nonverbální komunikace v systémech rozpoznání a porozumění spontánní promluvy a informačními systémy v oboru neurologie. Zúčastnila se řady zahraničních konferencí a stáží (Německo, Francie), je členkou European Speech Communication Association (ESCA), Mezinárodní společnosti fonetických věd (ISPhS), je aktivním členkou ISO/EIC ve skupině SC32 za ČR.

František Krejča, PhDr., nar. 1954 v Chebu, absolvent FF UK Praha (1984), katedra etnografie a folkloristiky. Od roku 1984 etnograf Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Zaměřuje se na agrární etnografii jihočeského regionu, na tradiční jihočeské lidové zvyky a obyčeje, a na obecné problémy kulturní historie, zejména na vztah náboženství a lidové kultury. Výsledky své dosavadní práce prezentoval v rámci desítek muzejních výstav a v několika stovkách populárních článků a přednášek. Externě přednáší na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a dlouhodobě spolupracuje s regionální redakcí ČRo v Českých Budějovicích a s regionálními deníky. Je autorem několika odborných recenzí muzejních národopisných výstav (v časopise Český lid), publikace o jihočeské lidové kultuře (Sto let jihočeského národopisu, 1995),

spoluautorem středoškolské učebnice regionálních kulturních dějin jižních Čech a publikace Doudlebské nářečí a slovník (2004).

Roman Mouček, Ing., Ph.D., nar. 1976 v Klatovech, odborný asistent na katedře informatiky a výpočetní techniky ZČU od roku 2003, absolvent FAV ZČU v roce 1999, Ph.D. v roce 2004 taktéž na FAV ZČU, 2000–2001-stáž v SRN – vývoj řídicího softwaru pro chemický průmysl, 2002–2003 vědecko-výzkumný pracovník na KIV ZČU, výuka programovacích technik, databázových systémů, operačních systémů a softwarového inženýrství, další odborná specializace: sémantika přirozeného jazyka v komunikaci člověk-počítač, účast na projektech a grantových úkolech zaměřených na vývoj dialogových informačních systémů, podíl na organizaci konference TSD (Text, Speech and Dialogue), spolupráce s FN Plzeň – vývoj softwaru pro zdravotnictví (zpracování EEG signálů, automatické vyhodnocování testů apod.)

Michaela Pešková, Mgr., nar. 1977 v Plzni, působí v současné době jako vedoucí katedry slovanských jazyků a obecné jazykovědy FF ZČU v Plzni. V letech 1995–2000 absolvovala FF Masarykovy univerzity v Brně (v oboru český jazyk a literatura - ruský jazyk a literatura). V červnu 1996 pobývala na Státním Puškinově institutu ruského jazyka v Moskvě (jazyková stáž). Od roku 2000 se připravuje v doktorském studiu ruské literatury na FF Masarykovy univerzity v Brně (na Ústavu slavistiky). V letech 2000–2001 působila na Integrované střední škole a učilišti ve Stodu jako učitelka českého a ruského jazyka, v letech 2001–2002 Ruské federaci: na Peterburgské státní univerzitě, na Filologické fakultě - jako lektorka českého jazyka. Od roku 2003 dosud pracuje na FF ZČU v Plzni jako odborná asistentka. Publikovala v časopisu Host (Ivan Wernisch a jeho vztah k textu), v rámci sborníků konference ProfiLingua (ruské frazeologismy v českých učebnicích). Připravuje disertační práci na téma Mytologéματα v románech Andreje Platonova. V roce 2004 realizovala Výstavu fotografií „Rusko“ (na Katedře aplikované jazykovědy FHS ZČU v Plzni).

Blanka Psutková, PhDr. nar. 1951. Pochází z Domažlic; jako místní rodačka se také odborně podílí na edičních úpravách Chodského slovníku Jindřicha Jindřicha. Od poloviny 90. let působí jako odborná asistentka vyučující na katedře filosofie FF ZČU v Plzni. V roce 1977 absolvovala FF UK v Praze, obor vědecké informace a knihovnictví a ČJ. Akademický titul získala v r. 1979 tamtéž (rigorózní práce Informační potřeby ve slavistice). Byla metodičkou výchovy práce s informacemi Krajského pedagogického ústavu v Plzni. Od roku 1991 vyučuje na také na střední škole, a to český jazyk a literaturu a odborné předměty oboru knihovnické a informační

systemy a služby. Na Filozofické fakultě ZČU se specializuje na mediální komunikaci (předměty: Dějiny mediální komunikace a Sociologie médií).

Anna Sedláčková, Ing., nar. 1956 v Plzni, knihovnice Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje (SVK PK) v Plzni, pracovnice oddělení prezenčních služeb, rešeršérka od r. 1996. Absolventka elektrotechnické fakulty VŠSE v Plzni oboru silnoproudá elektrotechnika (1980).

V letech 1980–1996 vývojová pracovnice Výzkumného ústavu k. p. Škoda se zaměřením na supravodivost.

Z publikační činnosti posledních let v rámci SVK PK například :

- *Česká hudba – Plzeňský kraj : výběrový přehled významných osobností, institucí a festivalů nejen z oblasti vážné hudby.* Plzeň : SVK PK, 2004. 32 s.
- *Vexilologie : soupis dokumentů z fondu SVK PK a výběrový soupis dalších pramenů.* Plzeň : SVK PK, 2004. 16. s.
- *Smetanovské dny : články, stati, sborníky a jiné dokumenty z let 1981–2004.* Plzeň : SVK PK, 2005. 50 s.

Marta Ulrychová, PhDr., Ph.D., nar. 1952 v Plzni, odborná asistentka katedry (oddělení) kulturní a sociální antropologie FF ZČU v Plzni. Vyučuje antropologickým aspektům hudby, dále předmětům: Kulturní život a židovská komunita, Kulturní život a reflexe holocaustu, Kulturní tradice střední Evropy, Seminář diplomové práce, Tradiční lidová kultura a kultura každodennosti, Teorie etnicity, Úvod do studia folklóru a Úvod do tradiční hudební kultury. Působila jako učitelka na základní umělecká škola (1974–1989), na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni (1990–1999) a v současnosti působí jako odborná asistentka (se specializací na Úvod do studia folklóru, Úvod do tradiční hudební kultury, Antropologické aspekty hudby aj.). Ve svých samostatných studiích se věnuje aktuálním etnografickým problémům a regionální kulturně historické tematice (medailónky umělců, hudební život), studiu profesních skupin, výzkumu hudebnického slangu; pravidelně přispívá do odborných časopisů (Folklor, Národopisná revue, Hudební rozhledy, Opus musicum, České památky aj.). Je recenzentkou kulturního dění v západočeském regionu (Plzeňský deník, Mladá fronta Dnes, Romano Hangoš aj.) a působí jako členka kulturní komise města Plzně. Pravidelně publikuje v regionálním tisku.

Jaroslav Vyčichlo, PhDr., nar. 1947 v Radnicích, ředitel Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje od r. 1990. Absolvent katedry knihovnictví a vědeckých informací FF UK v Praze v r. 1981. Čelní informatik projektového týmu. Vedoucí střediskové knihovny v Radnicích 1971–1974, metodik a ředitel Okresní knihovny v Rokycanech 1974–1990,

nositel medaile Z. V. Tobolky za významný přínos pro rozvoj českého knihovnictví a podílu na založení Sdružení knihoven ČR. Autor cca 50 odborných článků a statí v knihovnických periodikách a sbornících, redaktor a spoluautor sborníků z historie SVK PK, organizátor konferencí Jeden jazyk naše heslo bud', zaměřených na českou literaturu první poloviny 19. století a redaktor tří sborníků z těchto konferencí.

Adresář

Genius loci českého jihozápadu

Tamara Hájková	Hajkova.Tamara@seznam.cz	377 236 054
PhDr. Zbyněk Holub, Ph.D.	zholub@kcj.zcu.cz	387 773 210
Mgr. Maria Kaguševa	maria.kagusheva@mail.ru	776 116 702
Alice Kašovská	kasovska@volny.cz	607 600 695
doc. Dr. Ing. Jana Klečková	kleckova@kiv.zcu.cz	377 632 421
PhDr. František Krejča	Frantisek.Krejca@seznam.cz	386 357 196
Ing. Roman Mouček, Ph.D.	moucek@kiv.zcu.cz	377 632 465
Mgr. Michaela Pešková	peskova@ksj.zcu.cz	377 635 445
Alan Ryvola	alan@ryvola.net	775 636 536
PhDr. Marta Ulrychová, CSc.	ulrychm@ksa.zcu.cz martan1@volny.cz	377 635 307
doc. PhDr. Viktor Viktora, CSc.	vviktora@kcj.zcu.cz	377 636 540
PhDr. Jaroslav Vyčichlo	vychichlo@svkpl.cz	377 226 482

Rejstřík jmenný

A

Ajvaz Michal..... 133
Arnošt..... viz Ernst Mladší
Avina Natalja Juljanovna 125

B

Baar Jindřich Šimon..... 56, 59, 75, 78,
79, 86, 87, 91, 92, 95
Balej Ferdinand..... 17
Balhar Jan 45
Barbarossa Fridrich 49, 51, 52
Bedřich, kníže 51, 52
Bělohradský Václav 9
Beneš Edvard 12, 15
Benua Alexandr 128
Blažek Oldřich 18, 26
Blažková Marie..... 18, 26
Blok Alexandr Alexandrovič 128
Bohuslavová Jaroslava 124
Bójové 51
Brož Jaroslav..... 17, 21
Budil Vendelín 67

C

Catt Paul Francis 28

Č

Čapek Karel 129
Čelakovský Jaromír 67
Čermáková Lída..... 19, 26
Černyševskij Nikolaj Gavrilovič . 128

D

Djagilev Sergej Pavlovič 128
Dolná Petra 28
Doudlebové 31, 48, 53
Dovlatov Sergej 128, 133
Drbohlav Dušan 121, 124
Duda Tomáš 20, 24, 28

Dulebové..... viz Doudlebové
Dulěbové..... viz Doudlebové
Duliebové ..... viz Doudlebové
Dušek Vavřinec Josef 45

E

Erben Karel Jaromír 75, 87
Erhart Adolf 41, 45
Ernst Mladší..... 51

F

Felix Emil 67
Ferón Evelyn 9
Flora Peter 54
Fridrich II. Bojovný Babenberg 52

G

Glinka Michal Ivanovič 128
Golčáková Bohuslava 46
Gruber Josef..... 12
Gumilev Lev 128

H

Habsburkové..... 52
Halbwachs Maurice 11
Hallig Rudolf 40, 45
Hampejsová Emílie 21
Harmon Ernest..... 12
Harviláková Lenka 28
Hašek Jaroslav 129
Havel Václav 12
Hlavačka Milan 54
Hledíková Zdeňka 53
Hludowicus..... viz Ludvík Němec
Hoffmannová Jana..... 11
Holub Josef..... 45

Holub Zbyněk	5, 7, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 51, 52, 53, 136, 137, 138, 139, 140, 141
Horák Jiří	56, 57, 81
Hrabal Bohumil.....	133
Hruodolt, falckrabě	51
Hruška Jan František....	40, 46, 56, 58, 75, 82, 84, 88, 89, 118, 119
Hruška Luboš	17
Hrušková Vlasta.....	20

Ch

Charvátové	53
Chloupek Jan.....	124
Chodové	59
Chorvaté.....	48

J

Jančák Pavel	45
Janotová Jindřiška	14
Janská Eva.....	124
Jílek František	44, 46
Jindřich II.	49
Jindřich Jindřich.....	52, 55, 56, 57, 58, 59, 75, 78, 79, 81, 84, 86, 87, 88, 89, 118, 119, 143
Joachimsthaler Josef	26
Jungmann Josef.....	46

K

Kaguševa Maria Jurjevna	125
Kalbáč Antonín	51, 53
Karel IV.	53
Karolus Quartus	viz Karel IV.
Katzenschlager W.	50, 52, 54
Kazda	23
Kazdová	18, 20
Kerenskij Alexandr Fjodorovič	128
Klas Zdeněk	10, 16, 18, 19, 22, 25
Klečková Jana	5, 61, 62, 137, 142
Klégr Aleš	40, 46
Klimeš Lumír	39, 43, 46
Knoflíček Zdeněk	12
Kohelová Anna	10, 20, 21
Komenský Jan Amos	56
Kopečný František	44, 45

Korlová Dana	28
Korutanci	48
Kotal Josef	55, 56, 57
Kotova Marina Jurjevna	128
Kotsmích Vojtěch	40, 46
Kovářová Tereza.....	28
Kramařík Jaroslav	56, 58, 59, 81, 82, 90
Kruliš-Randa Otakar.....	67
Křesadlo Jan	133
Kučva Jiří.....	28
Kudličová Jana	28
z Kuenringu	52
Kuhnle Stein	54
Kutka Lukáš.....	28
Kynclová Kristýna	28

L

Lábek Ladislav	67
Lepší	18, 20, 23
Lermontov Michail Jurjevič	134
Lilič Galina Aleksejevna	129
Lomičková Radka.....	28
Lomonosov Michail Vasiljevič ..	127, 128
Lucemburský Jan	52
Ludvík Němec, král	50, 51
Lupták Martin	124
Lustig Arnošt	133

M

Macák Přemysl	17
Maderová Marie	12
Mácha Karel Hynek.....	134
Machek Václav	43, 46
Mandelštam Osip Emiljevič	128
Masaryk Jan.....	12
Masaryk Tomáš Garrigue	131
Mendělejev Dmitrij Ivanovič	128
Menšikov Michail Osipovič	128
Měřínský Zdeněk	54
Miltová Michaela.....	28
Mokienko Valerij Michajlovič	129
Müllerová Olga.....	11
Muška Karel	28

N

Někrasov Viktor Platanovič	128
Nekvapil Jiří	124, 142
Němcová Božena ...	56, 75, 83, 84, 85, 91, 95
Neustupný Jiří V.	124
Nora Pierr	11

O

Ochotnický Tomáš	28
Otruba Karel	28
Ouředník Patrik	9

P

Pawlovská Halina	133
Pechanová Gabriela	28
Pelc Jan	133
Petr První	121
Petrášek Michal	28
Petrášek Stanislav	15, 20, 24, 25
Petraševskij Butaševič Michal Vasiljevič	128
Pisarev Dmitrij Ivanovič	128
Podlešáková Lucie	28
Polívka Miloslav	54
Pospíšil I.	45, 79
Pražák Richard	49, 54
Presl Jan Svatopluk	44
Přemysl Otakar I.	52
Přemysl Otakar II.	52
Přemyslovci	53, 54
Purchard, purkrabí z Maidburk- Hardeka	52
Putin Vladimír Vladimirovič	128

R

Rakušané	51
Rampichová Zuzana	28
Reinová Helena	21, 22
Rokkan Stein	48, 49, 54
Rostislav, kníže velkomoravské	51
Rošalová Lenka	28
Roučka Zdeněk	10, 12, 14, 15, 27
Rudolf I.	52

Ř

Řezanková Lenka	28
-----------------------	----

S

Sclaintagus	viz Slavitěch
Schneiderová Eva	11
Schütze Fritz	11
Slavitěch	51
Soběslav II.	51
Sobotková Veronika	28
Solovjov Vladimír Sergejevič	128
Steinhardt Lawrence	12
Stich Alexandr	9
Stogerová Jiřina	21
Stolypin Petr Arkadjevič	128
Stravinskij Igor Fjodorovič	128
Strnad Josef	67
Studená Jana	28
Suchý Ladislav	19

Š

Šejnová Eva	28
Šimová Jitka	121, 124
Šmilauer Vladimír	45
Špelda Antonín	57, 58, 67
Šťáhlavský David	130

T

Temple-Blacková Shirley	12
Todorov Cvetan	11
Tomková Magda	28
Třeštík Dušan	50, 53, 54

U

Udolph Jürgen	54
Ulč Lukáš	28
Uldrychová Hana	28
Urwin Derek	54
Utěšený Slavomír ..	39, 40, 43, 44, 46, 53, 54

V

Václav I.	52
Václavík Robert	28
Vážný Václav	55

Veber Václav 48, 52, 54
Večerka Radoslav 41, 45
Vitorad 50, 51
Viztrachus .....viz Vitorad
Voráč Jaromír.....39, 40, 46
Vorel Petr 54
Vrbová Jaroslava.....133
Vrhel František 125
Vrubel Michail 128
Vyčichlo Jaroslav...5, 7, 67, 135, 138,
140, 144
Vyčítal Jan 27, 28
Vyskočilová Jindřiška.....23, 28

W

Wakefield J. P.....9, 14
Wartburg Walther von 40, 45
Wihoda Martin 54
Wiztrach.....viz Vitorad
Wiztrachi .....viz Vitorad

Z

z Kuenringu Jindřich 52
Zahradníčková Hana.....9
Zelenka Miloš 45
Zíbrt Čeněk.....34, 40, 46

Ž

Žemlička Josef 49, 54

Rejstřík geografický

A	
alej Svobody	12
Altweitra	52
Americká třída	12
Anglické nábřeží	12
Ardeny	26
B	
Bavorsko	31
Behaim	viz Vitoraz
Berlín	14
Beseda - společenský dům	23
Blata	30, 32, 36, 37, 39, 137
Bolevecký rybník	23
Borský park	24
Bory - městská čtvrť	12, 25
Brest	15
Brno	65, 78, 87, 119, 143
Brod	51
Bug - řeka	48
C	
Continental - hotel	23
Č	
Čechurov - městská čtvrť	22
Černice - městská čtvrť	14, 22
České Budějovice	5, 32, 39, 45, 46, 65, 78, 80, 120, 133, 138, 141, 142
Českobudějovicko	31
Českomoravská Vrchovina	33
Čtrnáctka	52
D	
„districtus Witrensis“	52
Domažlice ..	13, 15, 55, 56, 67, 85, 93, 143
Domažlicko	39, 44, 79, 85, 87, 89, 90, 91, 92, 95, 99, 100, 103, 104, 110, 116, 117
Doudlebsko	30, 31, 34, 36, 37, 44, 61, 137
Doudlebsko - široké okolí Trhových Svinů	30
Doudleby	31, 53
Dunaj - řeka	49, 50, 51, 52
G	
Gars Thunau	48
Gostice - řeka	51
Greifswald	129
H	
Havlíčkův Brod	33
Höhenberg	52
Horácko	30, 33
Horní Rakousko	31, 48
Horšovský Týn	58, 99, 116
Hradec Králové	65
Ch	
Chodsko	31, 39, 44, 55, 56, 57, 58, 59, 75, 79, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 107, 109, 116, 118, 119
chrám sv. Bartoloměje	15
Chudenice	58
J	
Jáchymov	10
Janovice	58
Jihočeský kraj	42
K	
Kaplicko	36
Karlovarský kraj	42

Karlovy Vary	67, 121, 122, 124, 127, 135, 142
Kastanitzerbach - potok	52
Kladno	65
Klatovská třída	12, 15
Klatovsko	44
Klatovy	15, 143
Koloveč	58
Korutanská marka	49
Korutany	48
Kozácko	30, 32, 137
Kozácko - okolí Tábora	30
Kremsmünster - klášter	48

L

Lazisisch	52
Liberec	65
Lipsko	14
Loketsko	49
Lunsenize	viz Lužnice
Lužnice - řeka	51, 52

M

Maidburk-Hardek	52
Markrabství moravské	49
Melk	49
Milevsko	36
Moskva	127, 132, 139, 142, 143
Mur	48

N

náměstí Českých bratří	25
náměstí Míru	16
náměstí Republiky	12, 15
Nežetice u Trhových Svinů	52
Niseteci	viz Nežetice
Nižnyj Novgorod	127
Normandie	9, 10, 14, 15, 25, 136

O

Olomouc	65, 78, 142
Omaha Beach	9, 15
Ostrava	65

P

Panonie	48, 53
Pearl Harbor	14
Peklo - společenský dům	23
Petákovovo náměstí	19
Plzeň	5, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 22, 23, 24, 26, 27, 39, 41, 44, 65, 67, 72, 76, 79, 84, 86, 88, 127, 128, 135, 138, 141, 142, 143, 144
Plzeňsko	61, 76, 84, 86, 88, 89, 91
Plzeňský kraj	5, 6, 39, 42, 61, 65, 67, 75, 144
Počátky	33, 54
Poděbrady	133
Porta provinciae	52
Pošumaví	55
Praha	127, 133
Prachaticko	30, 39, 44
Prácheň u Horažďovic - hrad	33
Prácheňsko	30, 33
Prešovská ulice	15
Příbramsko	44

R

Radbuza - řeka	16
Radobyčice	14
Reissbach	52

Ř

Řezno	50, 51
-------------	--------

S

sady Pětatřicátníků	12
Sahar	viz Žár
Sámova říše	50
Sankt-Peterburg	127, 131
Segor	51
Schremelize	viz Skřemelice
Schwarzbach	52
silva Boemia	49
silva Nortica	49
Skřemelice - řeka	51
Skvrňany - městská čtvrť	13
Slavonicko	44
Slovan - hotel	23

Slovany - městská čtvrť	26
Soběslav	32
St.Laurent-sur Mer.....	9
Staňkov	58, 117
Strobnitz.....viz Stropnice	
Stropnice - řeka	52
Styr - řeka.....	48
Sušice	15
Sušicko	55

Š

Šumava.....	30, 31, 37, 92
-------------	----------------

T

Tábor	32
Táborsko	36
Třeboň	32
Týn nad Vltavou	53

U

Uhry	49
Urgrueb	52
Ústí nad Labem	65

V

Velká synagoga	15
Vitoraz	49, 51, 52
Vitorazsko.....	39, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54
Vodňany	32
Volary	36
Východní marka	49
Vysoká - hora	51

W

Weitrauer Gebiet	54
Weitra	52
Weitra - Altweitra.....	52
Weitrach	viz Vitoraz

Z

Západní Čechy.....	12, 14, 27
Zbůch	15
Zwettl.....	51
Zwettl - klášter.....	52

Ž

Žár.....	52
----------	----

Obsah

<i>Marta Ulrychová</i> OBRAZ AMERICKÉHO VOJÁKA – OSVOBODITELE VE VZPOMÍNKOVÉM VYPRÁVĚNÍ OBYVATEL PLZNĚ A OKOLNÍCH OBCÍ.....	9
<i>František Krejča</i> ETNOGRAFICKÝ OBRAZ JIHOČESKÉHO REGIONU	29
<i>Zbyněk Holub</i> PROJEKT REGIONÁLNÍHO VÝZKUMU A JEHO STRATIFIKACE	39
<i>Daniel Bína</i> CO JE NEBO BYLO VITORAZSKO?	47
<i>Blanka Psutková</i> NA OKRAJ JINDŘICHOVA CHODSKÉHO SLOVNÍKU	55
<i>Jana Klečková, Roman Mouček</i> DATABÁZOVÝ MODEL VÝKLADOVÉHO SLOVNÍKU	61
<i>Jaroslav Vyčichlo</i> INFORMAČNÍ ZABEZPEČENÍ VÝZKUMU	65
<i>Anna Sedláčková</i> SLOVESNÝ FOLKLÓR ČESKÉHO LESA.....	75
<i>Maria Kaguševa</i> JSOU KARLOVY VARY RUSKÝM MĚSTEM?	123
<i>Michaela Pešková</i> ZKUŠENOSTI Z LEKTORÁTU ČESKÉHO JAZYKA V SANKT-PETERBURGU	129
KONFERENCE GENIUS LOCI A JEJÍ ZÁVĚRY... ANEB ZÁVĚREM.....	137
PŘISPĚLI	141
ADRESÁŘ	146
REJSTŘÍK JMENNÝ.....	149
REJSTŘÍK GEOGRAFICKÝ	151

Genius loci českého jihozápadu

Sborník z konference konané 18. května 2005
ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje

Vydala Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje ve spolupráci
s katedrou českého jazyka a literatury Západočeské univerzity v Plzni
Sestavil: PhDr. et PaedDr. Zbyněk Holub, Ph.D a PhDr. Jaroslav Vyčichlo
Jazyková korektura: PhDr. Helena Chýlová
Sazba a grafická úprava: ing. Zuzana Holečková
Rozmnoženo elektrograficky

ISBN 80-85093-99-5